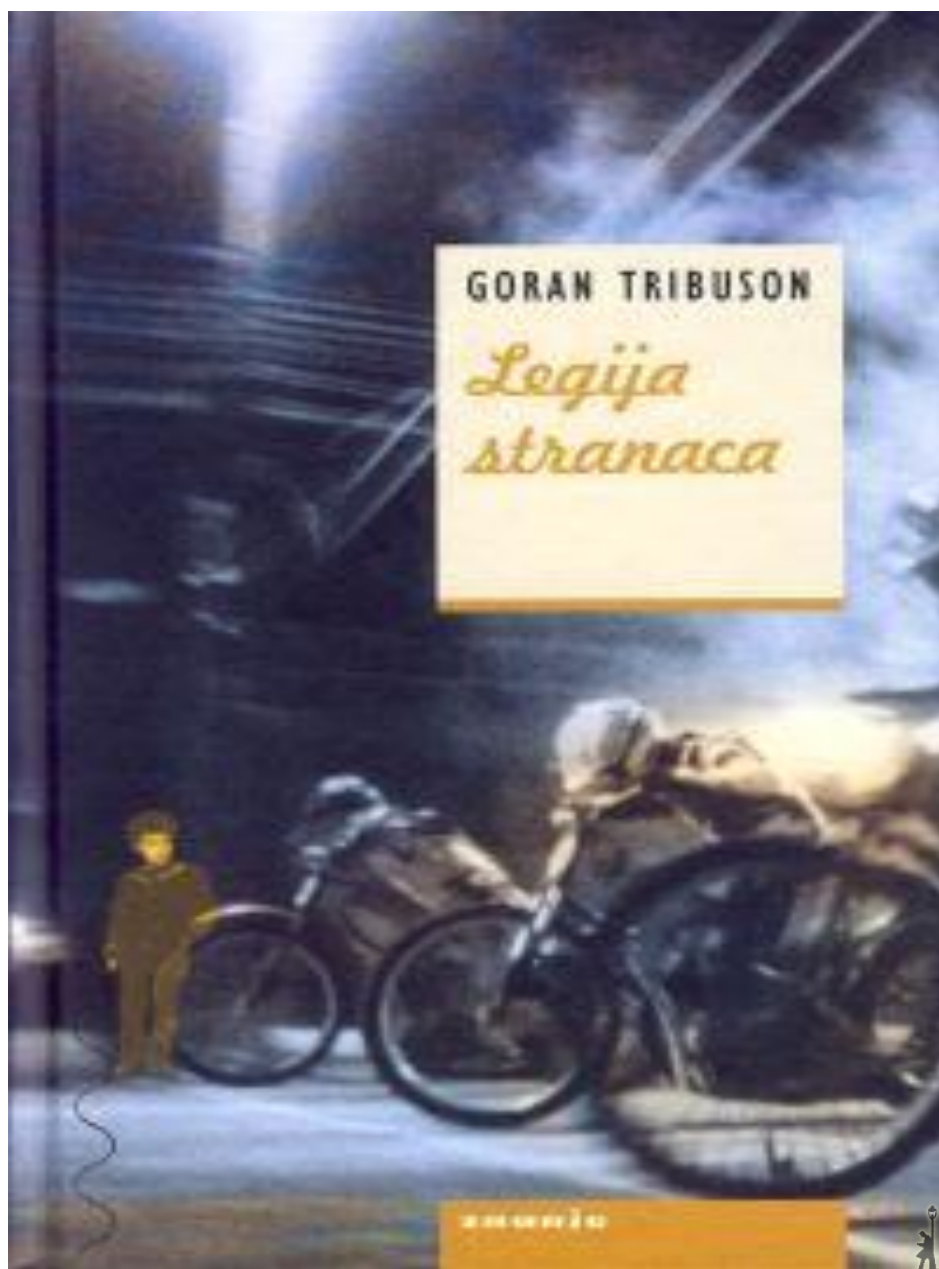

GORAN TRIBUSON
LEGIJA STRANACA

Položio sam ruku na kutiju sa saksofonom i osjetio koliko volim tu živu, srebrnu stvar koja donosi utjehu.

Josef Skvoreckj, Kukavice

1.

Danas su od tog vremena ostala samo nekorisna sjećanja i snopovi požutjelih revija, koje moj otac, Pavao Mraz, unatoč svim pozitivnim propisima o samozaštiti, nije uklonio s našeg zapuštenog i pretrpanog tavana. Mislim da otac, uvijek lojalan i progresivan, nije imao ništa protiv protupožarnih propisa o sigurnosti kućnih tavana; on se samo borio protiv zaborava, protiv posvemašnjeg zaborava, znajući da obitelj bez prošlosti i sjećanja i nije obitelj nego zbir anonimnih jedinki. I tako je, trpajući stare novine i druge, uglavnom neupotrebljive stvari na tavan, nastojao pretvoriti taj dio kuće u neku vrstu obiteljskog pamćenja, u prašnjav, nezgrapan i neuredan obiteljski spomenar.

Požutjele stranice vlažna, neprijatna mirisa, iskićene lošim kolorima istočnog porijekla, otkrivaju mi ponovno vrijeme u kojem sam razmišljao na sasvim drugi način, proživljavao neke druge radosti, trpio neke druge patnje, zanimao se za neke druge stvari. Listajući te stranice kao da listam godine u kojima sam bio netko drugi.

Amerikanci su nazdravljali novom mladom Predsjedniku koga će dvije godine kasnije sami ubiti, Alžirci su sanjali o skoroj nezavisnosti, a Iranci se radovali Rezi Kir Aliju, sinu Šaha i Farah Dibe, koji nikad neće sjesti na prijestolje. U Rumunjskoj je Anne Arslan otkrila »Gerovital«, lijek za sve, dok smo mi upravo napuštali petrolej kao univerzalni lijek protiv raka. Merlinka je dala nogu Milleru, a Renato Rascel je u San Remu isprašio velikog rivala Domenica Modugna. Na duplerici najveće domaće revije objavljena je senzacionalna kolor-fotografija fatamorgane kakvu su mogli vidjeti naši vojnici na Sinaju, ili pak razočarani prokletnici u uniformama Legije stranaca. Na Rabu su otvorene prve »najlon plaže«, skandalozne i neshvatljive, i kao takve namijenjene strancima. Našim ljudima bio je namijenjen prvi koparski »Spaček«, čija je cijena bila jednaka iznosu dvogodišnje prosječne plaće. Prve stidljive reklame upozoravale su nas na losion i kremu »Ten San«, te na »Pepermint bombone« i »Kalodont ex-tra«. Modni hit bila je Žuži Jelinek, zatim Tomosov »Colibri« i vespa »NSU-Pretis«. Razgovaralo se mnogo o tome kako će radni tjedan skratiti sa šest na pet dana. Floyd Paterson uspio je u drugom pokušaju izdevetati Ingemara Johanssona, a Jurij Gagarin obletio je Zemlju, što su mnogi držali nemogućim i izmišljenim. Svi su pjevušili »Mirno teku rijeke«, veliki festivalski hit. A ja, ja sam se baktao sa završnim razredima osnovne škole, motao se oko školske ljepotice Goce Babić, visio večerima u oba provincijska kinematografa i sakupljao slike filmskih glumaca, i one prave s potpisom, i one iz žvakaćih guma »Favorit«, proizvoda iz Nerežišća s otoka Brača.

Medu sačuvanim hrpetinama očevih novina nema onih koje su tih godina donijele senzacionalan feljton o avanturama i stradanjima Sredoja S. Pantića, bjegunca iz strašne Legije stranaca.

Rečeni Sredoje zbrisao je preko granice u Italiju, potom se zatekao u Parizu, gdje je gladan i bez pare u džepu odlutao do nekakvog »šatora« i tamo potpisao da će pet godina služiti slavnoj Legiji. Drilali su ga tamo, tjerali ga da hoda, trči, puca, barata nožem... Bacali ga malo u Marseille, pa na Korziku, pa onda na Tahiti i na kraju u alžirski pustinjski pakao, pravo mjesto za hrabre, odvažne momke, željne pustolovina... Tamo je iskakao iz helikoptera, ukopavao se u pijesak i pucao po gerilcima. Pobjeđivao je, gubio, ubijao i bježao, kako pred gerilcima, tako i pred zmijama, škorpionima i pješćanim olujama. U In Salahu rukovao se s De Gaulleom osobno.

Onda mu je prekipjelo pa je zbrisao.

Velik je odjek izazivao taj feljton među nama, provincijskim klincima, koji smo, čitajući neprocjenjiva iskustva nepismenog Sredoja S. Pantića, zamišljali sebe s automatom u ruci, sred onog pustog pijeska, punog zločestih i opasnih zmija, podmuklih škorpiona i tamnopusih, kosmatih gerilaca koji vrebaju iza svakog kamena. Sjećam se da je baš nakon tog feljtona Legija stranaca u našim očima počela značiti nešto opasno, ali i vrlo privlačno. Naši su se pak roditelji jako ljutili. Oni su, kao i sav napredan svijet, bili uz gerilce i uz njihovu pravednu oslobodilačku borbu. Za njih je Legija stranaca bila samo horda krvoločnih plaćenika. U velikom ratu koji mladi vode protiv svojih roditelja, nije bilo čudno što smo se opredijelili za onu stranu koja je našim starcima bila antipatična.

Da, među požutjelim novinama nema stranica s uzbudljivim feljtonom Sredoja S. Pantića, što je sasvim razumljivo, jer sam komplet izrezaka dao školskom drugu Đoki Kasumoviću za sliku Errola Flynna, posljednju koja mi je nedostajala u albumu »Favoritovih« filmskih glumaca. dovršavajući sedmi razred osnovne škole, veliku sam muku mučio s matematikom i kemijom. Status iz matematike uspio sam nekako popraviti jednom vješto prepisanom školskom zadaćom, u koju je bilo ukalkulirano sve, čak i dozvoljena doza sitnih pogrešaka, ali sam zato iz kemije tonuo sve dublje i dublje. Moji su odgovori predstavljali pravi fijasko, potpunu kapitulaciju pameti. Bestidno sam tvrdio kako se voda mora ulijevati u solnu kiselinu, zamjenjivao aluminij i željezo, brkao sve valencije, a pravu malu senzaciju napravio sam označivši na školskoj ploči vodu sa H30.) Moje jednadžbe, lišene kemijske logike, podsjećale su na tajne poruke iz špijunskih romana. U kemiji sam, dakle, morao krenuti od početka, od prve stranice prvog udžbenika. Mučio sam se pokušavajući savladati abecedu tog groznog predmeta, koji me još i danas proganja u snovima, ali je sve skupa napredovalo strašno sporo. Da stvar bude gora, prokletog vremena imao sam premalo. Gore u potkrovlju brat je nabijao po saksofonu, otac i majka svađali su se oko tri milijuna važnih i nevažnih stvari, u kinima su vrtjeli »Honda«, »Mogambo«, »Trapez«, »Veru Cruz« i »Posljednjeg iz plemena Komanča«, a na televiziji, koja se gledala u općini, Češkoj obeci i Gradskoj knjižnici, redovito je išla uzbudljiva serija »Danger is My Business«. Bila je to kompletna zavjera protiv svih mojih nastojanja da se uputim u tajnu kemijskih znanja i vještina. U sveopćem kaosu ispravljanja ocjena, pred kraj godine pojavio se i jedan neslužbeni predmet, koji je prijetio da me do kraja zavije u crno. Bila je to nastupajuća »Prva konferencija nesvrstanih« o kojoj smo, kao domaćini, morali znati sve najvažnije. Na nesreću, promotor ovog »predmeta« bila je moja razrednica, kemičarka, inače partijski sekretar škole. Uz pitanja o bakru, željezu, kiselinama i lužinama, pojavljivala bi se, onako uzgred, i pitanja u kojima su se tražila imena predstavnika koji će na »Beogradskoj konferenciji« zastupati Somaliju, Kambodžu, Mali, Jemen ili Nepal. Tih predstavnika nije bilo mnogo, ali su mnogima imena bila gotovo neizgovorljiva. Posudio sam bilježnicu Đoke Kasumovića u kojoj su, uz bilješke o fosfatima i lužinama, bile uredno izlijepljene novinske slike Kvarne Nkrumaha, Seku Turea, Haile Selasija i drugih, i prionuo na učenje. Nadao sam se da ću poznavanjem ovog gradiva neutralizirati loš dojam kemijskih nebuloza koje ću sigurno izgovoriti. Pakao je uvećalo preuranjeno ljeto i otvorenje gradskog bazena, kao i izlaz postava Gradske kavane na otvoreni prostor. Vremena je bilo sve manje, »cajt-not« je bivao sve očigledniji. Sve je kolidiralo sa svim! Mislio sam da ću sići s uma, da ću se predati i pobjeći nekud... Popravak iz kemije približavao mi se brzinom zahuktalog vlaka. Ne sjećam se kakva mi je to providnost pomogla da se minutu prije dvanaest uklonim s tračnica i zgrabim trojku veliku kao kuća. Ne sjećam se, ali sudeći po ozbiljnosti situacije, mora da se radilo o igri slučaja, o fantastičnoj podudarnosti mnogih sretnih okolnosti. Uglavnom, prošao sam s vrlo dobrim i tako stekao pasoš za dugo toplo ljeto, za bezbrižne praznike.

Sredinom lipnja došao je i željno iščekivani posljednji dan školske godine. Mislim da dane školovanja najbolje pamtim baš po posljednjim danima školske godine. U jedanaest sati razrednica nam je pročitala ocjene, odredila dan podjele školskih svjedodžbi i priznanja, a onda nas, nakon kraće »moralne propovijedi«, pustila kućama. Sjurio sam se sa Đokom Kasumovićem, najboljim drugom iz razreda, niz drvene stepenice zapahnete neugodnim mirisom lizola i začas se našao na ulici. Mislio sam još zastati malo, muvati se tu oko škole, sve u nadi da će i Goca izaći, ali me Đoko nagovarao da odmah odemo kući, kako bismo se što prije našli na gradskom bazenu.

— Daj, nemoj sad gnjaviti i čekati Gocu! Osme razrede pustit će kasnije — govorio je Đoko, znajući da će me naljutiti.

— Ma kakva te Goca spopala! Mislio sam samo malo tu naokolo... Danas mi je ručak ionako kasnije...

— Ne kenjaj! Kao da ne znam da trzaš na nju. Uostalom, vidjet ćeš je i na bazenu, a i navečer na korzu.

Đoko Kasumović bio je sto posto u pravu, Trzao sam na tu Gocu Babić, školsku ljepoticu koja upravo završava osmi razred. Jednako tako bilo je točno i to da ću je vidjeti poslije podne na bazenu, odnosno navečer na korzu, a kasnije i u školskom dvorištu gdje će biti upriličena završna đачka zabava s plesom.

Moja potajna ljubav prema Goci Babić bila je vrlo čudna u svojoj dvostrukoj prirodi. Naime, za nju su znali svi, čitava škola, vjerojatno i sama Goca. S druge strane, ja sam je najžešće osporavao, tvrdeći da za tu nasmijanu glupaču ne dajem ni pet para.

Glumeći pravog i čvrstog muškarca pred školskim drugom, ipak sam se okrenuo i pošao kući na ručak, pokazujući mu da mi nije stalo do Goce.

— Vidimo se u dva na bazenu! Ponesi loptu! — doviknuo je za mnom Đoko.

— U redu! — odviknuo sam mu, misleći zamaknuti za ugao, pričekati malo, a onda se vratiti pred školu i pričekati da Goca izađe. Želio sam je vidjeti, pogledati je nakratko i možda uhvatiti njen pogled. Da, samo to mi je bilo važno, to da mi uzvрати pogled.

Ali tamo iza ugla odnekud se stvorila debela susjeda Frntićka, natovarena stotinom torbica i mrežica, i zavikala iz sveg glasa:

— O mali, baš fino kaj si došel! Buš mi pomogel do kuće? Zbiljam, kak si prošel?

— Sa četiri — rekao sam nevoljko i prihvatio ogromnu količinu njene prtljage. Uvijek se nađe netko tko će ti zajebati ljubav baš kad je najljepše, pomislio sam, tegleći namirnice gospođe susjede. Ipak, zadovoljavala me tiha radost spoznaje da ću Gocu vidjeti po podne na bazenu, zatim pred večer na korzu i konačno — navečer na završnoj školskoj zabavi s plesom.

Kod kuće sam zatekao tihu ali napetu situaciju, baš onakvu kakva slijedi nakon žestoke svađe. Ubrzo sam doznao da su se otac i majka posvadili oko kokoši koju je trebalo zaklati. Moj otac, Pavao Mraz, autoritativni »pater familias«, koji je vodio našu obitelj kroz sve Scile i Haribde, kako je volio kazati, ponovo nije imao odvažnosti potrebne za klanje jedne antipatične kokoši.

— Pavle, ti si jedan običan nesposobnjaković — rekla je majka. — Ti ne možeš zaklati ni tu usranu kokoš. Ja vječito moram moljakati susjede, već me stid.

— Tko je nesposobnjaković? — ražestio se otac. — To je hvala za sve što sam učinio za tebe i djecu! Za to što vas hranim i oblačim.

— Ma, šta nas ti hraniš! I posao si izgubio! Da sam to znala, ne bih se udavala i dolazila u tu tvoju provinciju. Ni vjenčani mi prsten nisi kupio! Ni stan nisi dobio! Posao si izgubio! I još k tome — ne znaš ni kokoš zaklati!

— Ma, jebem ja mater toj kokoši! Gdje je? — viknuo je otac, pronašao kokoš i krenuo s njom prema šupi. Bio je spreman da je zakolje, da na toj pernatostoj kreštalici iskali sav bijes, i zbog maminog prigovaranja, i zbog toga što nije dobio stan, i zbog toga što je izgubio posao...

Postavio je kokoš na panj, zamahnuo jako, a onda mu se valjda sažalila kokoš, ili je u posljednjem trenu shvatio da ta pernata živina nije ničem kriva i da on zapravo pripada kategoriji ljudi koji naprosto ne umiju klati kokoši. Zastao je, pokolebao se, skrenuo sataricom malo udesno, promašio kokoš i zasjekao cipelu.

Potom je susjeda Frntićka zaklala tu istu kokoš, koja je ipak završila u loncu, odnosno dijelom u juhi, dijelom u paprikašu s njokoma.

Sjedili smo za stolom i polako jeli nesretnu kokoš. Sjetivši se da je danas završila škola, otac me upita kako sam prošao.

— Sa četiri — odvratio sam i zgrabio kokošje krilce.

— Dobro, dobro — mrmaljao je otac. — Mogao si i bolje, ali nije loše. Uči, samo uči! Nemoj krenuti stopama svog brata!

Potom je sagnuo glavu prema tanjuru, zabavljajući se komadom piletine. Vidio sam da je zabrinut, da ga muče mnoge stvari, ponajviše to što je ostao bez posla. Znao sam da se moram što prije najesti i odjuriti napolje. Bojao sam se da će mi njegova tiha sjeta i brige, što mu se roje po naboranom čelu, pokvariti raspoloženje, svu onu radost koja čovjeka obuzme po završetku školske godine.

— Zbilja, gdje je Javor? — upitao je majku. — Sto puta sam mu rekao da ga u vrijeme ručka želim vidjeti za stolom.

— Kasno je ustao i izašao — slegnula je rameni ma majka.

Otac više nije govorio. I on je znao da se nad slučajem Javora Mraza, njegova sina i mog starijeg brata, ne može učiniti ništa doli slegnuti ramenima. Da, o Javoru su tada već svi govorili kao o izgubljenom slučaju. Neobuzdan, neodgovoran i tvrdoglav magarac koji je nizom šašavih postupaka dobro narušio ugled kuće i obitelji Pavla Mraza. Neki tvrđi, rezolutniji otac već bi ga zanaovjek otjerao od kuće. Međutim, moj otac bio je od onih koji čak ni kokoš ne znaju zaklati.

Na rubu grada, na padini pored velikog parka, nalazio se gradski bazen, uz korzo — glavno ljetno okupljalište mladih. Ulaznica koju smo plaćali stajala je nekoliko dinara, beton pored bazena bio je sav raspucao, a voda gotovo neprozirno zelena. O dotrajalim drvenim kabinama za presvlačenje kružile su po gradu nebrojene erotske legende, uglavnom neprovjerene. Na blagajni kod gospodina Nešvira mogle su se unajmiti i pohabane »nemoralke«, uglavnom prevelike, tako da je unajmljivač imao mnogo muke da sakrije jaja pred zloradim pogledima kupaća.

Na bazen sam stigao oko dva. Odmah sam spazio Đoku u društvu nekolicine prijatelja, većinom momaka s naše škole. Na brzinu sam se presvukao, izjurio napolje i šutnuo loptu prema Đoki koji se već brčkao u plićaku. Za tili čas bio sam u vodi. Običavali smo po pola sata igrati lovaca u plićaku, a onda na livadici pored bazena opaliti partiju glavometa na ispadanje. Obje igre danas su pale u gluhi zaborav.

— Eno ti Goce, budalo! — munuo me Đoko u rame i pokazao prstom nekamo prema drugom dije lu bazena.

— Ma, jebeš Gocu! — otpovrnuo sam, pijuckajući kroza zube, a onda počeo skakutati na lijevoj nozi, pokušavajući istjerati vodu uz uha. Cupkajući, napravio sam polukrug i zagledao se prema mjestu gdje se trebala nalaziti Goca. Ugledao sam je kako polako pliva uz rub bazena i približava se metalnim stepenicama. Potom je izašla, stala uz rub i bacila kosu. Voda se slijevala niz njeno vitko tijelo obilježeno prvim znacima zrelosti. Imala je male grudi, napet trbuh i čvrsta bedra; izgledala je točno onako kako sam mislio da mora izgledati dobra ženska. Zatim joj je prišla prijateljica iz razreda i gurnula je u vodu. Vidio sam Gocu kako pada, zatvara prstima nos i nestaje u zelenoj vodi. A onda sam i sam potrčao, bacio se naglavačke u vodu i počeo roniti prema njoj.

Kada sam izronio, bio sam tek dva-tri metra od nje. Ugledala me.

— Zdravo, Luka. Kako si prošao? — obratila mi se tim bezveznim pitanjem.

— Sa četiri — odvratio sam i nastavio plivati prema drugoj strani bazena. Pravio sam se da sam se tu našao sasvim slučajno.

— Čekaj, hoćeš li igrati lovaca s nama?

— Pa nemate veze s plivanjem — rekao sam posprdno, udaljavajući se. Trudio sam se da plivam što ljepši i pravilniji kraul, jer sam znao da me promatra.

— Oho, bio si s ljubavnicom — zezao me Đoko kad sam se vratio.

— Jesi li je dirao pod vodom? — smijuljio se jedan od prijatelja.

— Boji se, kukavica. Ne prilazi joj bliže od tri metra — zadirkirao me Đoko.

— Dečki, opalit ću nekog — glumio sam ljutnju, premda mi je bilo drago što me zezaju zbog Goce. Mislio sam dječeački naivno da tim zezanjem zapravo daju neku vrstu legaliteta mojoj simpatiji prema Goci.

— Ne znam zašto se bojiš — nastavio je Đoko. — Pa jači si od nje.

Svi su se nacerili, a ja sam se ponovo bacio u toplu, ustajalu vodu, zasićenu urinom i klorom. Pravio sam se da me se ti fakini uopće ne tiču, te sam nastavio mirno plivati, pogledavajući na drugu stranu prema Goci Babić. Vidio sam je kako se briše ručnikom i razgovara s prijateljicama. Utvarao sam sebi da me pozorno gleda, premda me najvjerojatnije nije ni primjećivala.

Pred večer, kad je sunce već polako tonulo, a bazen bio gotovo prazan, zavukao sam se sa Dokom u kabinu. Bili smo nagi i mokri, trljali smo se velikim ručnicima i cupkali po neravnom betonu.

— Moraš si uvijek malo protrljati pimpača. To ti je zdravo — govorio je Đoko, brišući se brzim, energičnim pokretima.

Nasmijao sam se i pokušao oponašati njegove pokrete. A onda je on naglo zastao i upro prst prema korijenu mog trbuha.

— Što ti je to? Što ti je to?

— Pa šta bi bilo? — začudio sam se i pogledao dolje.

— To, to.

— Pa kurac! Šta se čudiš? Samo mi reci da nikad nisi vidio kurac.

— Ali, tu nešto nije u redu. Daj, zategni ga malo.

— Kako? — upitao sam. Nije mi bilo jasno što želi.

— Ovako — rekao je Đoko, zgrabio prstima spolovilo i zategnuo ga tako da mu je glavić iskočio iz kožice.

Šta li je to napravio, začudio sam se, pokušavajući uraditi isto. Nije išlo, kožica se nije dala prevući preko glavića. Potegnuo sam jače, ali sam morao odustati. Zaboljelo me.

— Nije to u redu. Moralo bi ići — zaključio je

Đoko, kimajući zabrinuto glavom.

Moram priznati da sam se uplašio. Zašto on to može, a ja ne, pitao sam se, bojeći se da sa mnom nešto nije u redu.

— Misliš da bi moralo ići... da svi muškarci to mogu?

— Pa jasno. Nešto s tobom nije u redu. Mora da je to neka bolest — rekao je navlačeći gaće. — Raspitat ću se. Provjert ću u knjigama.

Riječ »bolest« tako me ohladila da mi se koža naježila. Što ako sam stvarno bolestan, pitao sam se, što ako mi ta bolest zajebe sve, život, nastupajuće praznike, Gocu, koja me sve češće pogledava... No, valja biti strpljiv i staložen, smirivao sam se, svjestan da mi je Đokin zaključak polako počeo pomućivati radost dugih i bezbrižnih školskih praznika. A sve to zbog jednog glupog poteza rukom koji mi je djelovao više kao cirkuski trik negoli kao normalna ljudska sposobnost.

Vraćajući se s bazena zastali smo kod Habekove delikatese, gdje smo kupili nekoliko »Favorit« žvakaća. Razmotao sam ih i ustanovio da sam dobio tri Stewarta Grangera i dva Jeana

Gabina, duplikate koji na burzi sličica nisu imali nikakve vrijednosti.

Stigavši kući, shvatih da roditelji ponovo imaju goste, Gojka Kasumovića i njegovu ženu Hedvigu. Kasumovići su bili kućni prijatelji koji su dva-tri puta tjedno posjećivali moje roditelje. Jednom bi došli da zajedno slušaju »Veselo veče« ili »Mikrofon je vaš«, drugi bi put svratili na marinadu od riba, treći put na partiju lore ili rauba. Zapravo, Gojko Kasumović, otac mog školskog druga Đoke, bio je najbolji, a možda i jedini pravi prijatelj mog nezadovoljnog i mrzovoljnog oca. Mora se priznati, Kasumović je bio ugledna, poštovana i viđena osoba u našem gradu. Mnogi su ga onako od milja zvali »udbaš Gojko«, »stari partizan« ili samo »stari Gojko«. Imao je uvid u sve stvari koje su se zbivale u našoj komuni, a na mnoge od njih mogao je izvršiti i velik utjecaj. Bio je jedan od pokretača ustanka u ovom kraju i za »Dan armije« obično je posjećivao našu školu i pričao nam o borbi. Radio je u zgradi koju smo mi klinci zvali milicijskom. Ne znam je li bio u SUP-u ili UDB-i, jer su ga oni koji ga nisu voljeli zvali i »supovcem« i »udbašem«. No, meni je to bilo svejedno, za mene je Gojko Kasumović bio otac mog najboljeg prijatelja i predsjednik lokalnog auto-moto kluba »Vihor«. Mnogi su govorili daje »Vihor«, kojem je predsjednikovao već desetak godina, starom Gojku prirastao za srce više od politike i posla koji je obavljao.

Moj otac, Pavao Mraz, koji je ove godine iznenada ostao bez posla i našao se na birou rada, u utjecajnosti svog prijatelja Gojka Kasumovića tražio je posljednju priliku da se spasi svog neslavnog statusa i nađe kakvo prikladno mjesto. Gojko se svojski angažirao, ali, osim obećanja nekih vidnih rezultata još nije bilo.

— Stari moj, radi se na tome — govorio je Gojko pijuckajući domaću rakiju. — Neki dan sam razgovarao s predsjednikom Galinom i drugom sekretarom, i oni su mi obećali da će se zauzeti. U ovom trenu nemamo neko kadrovsko mjesto, ali će se za mjesec-dva svakako pojaviti...

Ne vjerujem da će se predsjednik zauzeti — rekao je otac rezigniranim glasom. — Ta seljačina mora da me mrzi.

— Nitko tebe ne mrzi. Ti sam sebe mrziš. Znaš da si sam na onom sastanku usro stvar. Rekao si da ti se jebe za partiju i tako im se zamjerio. Ne možeš očekivati da će oni tek tako prijeći preko toga i preko noći ti osigurati nov posao.

— Ali, Gojko — prekinuo ga je otac. — Pa ti znaš da sam ja stari partijac i da tako nešto ne bih mogao kazati. Sve je to izvitopereno. Na sastanku su mi rekli da partija ne misli kao ja, a ja sam im, iznerviran, rekao — jebe mi se! Eto, samo to sam rekao. I to je bilo nakon šesterosatne gnjavaže za koju sam mislio da neće imati kraja... I nije mi bilo ni na kraj pameti da kažem to što ti sada tvrdiš. Rekao sam da mi se jebe, onako uopćeno... Znaš kako se kaže kada ti pukne film?

— Rekao si ti, rekao! I sasvim je razumljivo što su se naljutili. Slušaj, znaš šta bih ti ja napravio da si to meni rekao tamo negdje četrdeset druge? — podigao je glas Gojko. — A taman da i nisi rekao. Naljutilo ih je već i to što si tako luđački tvrdoglavo branio rješenja koja oni nisu prihvaćali... Znaš, izgledalo je kao da ideš protiv partijske linije... A protiv matice se ne može plivati, stari moj.

Izašao sam iz sobe i otišao do kuhinje gdje je majka upravo dovršavala sendviče od somerice, sardel-paste i kuhanih jaja. Namjeravao sam joj drmnuti dva-tri sendviča i onda otići na korzo, pa poslije na završnu đačku zabavu.

— Opet gnjave onim istim stvarima. Što je tata rekao o partiji! — dobacio sam mami, trpajući sendviče u džepove hlača.

— Pazi da se ne zamažeš — rekla je i duboko uzdahnula. Znao sam da to nije uradila radi sendviča, nego zbog tog nepromišljenog kiksa mog oca.

Što je zapravo uradio moj stari?

Negdje od samog oslobođenja otac je bio komercijalni direktor poduzeća za izradu predmeta od betona, običnog i armiranog. Poduzeće se zvalo »Napredak«, a poslovalo je dug niz godina na

način koji je zapravo osporavao to zvučno ime. Otac je nekoliko puta upozoravao da se neke stvari u poslovanju moraju iz temelja izmijeniti, ali ga nitko nije slušao. Početkom ove godine gubici su se toliko nagomilali da su drugovi iz općine i komiteta odlučili likvidirati firmu. Uslijedili su beskonačni sastanci i konzultacije s drugovima »odozgo«. Na svim tim sastancima moj otac i nekolicina radnika protivili su se likvidaciji, ocjenjujući je nepotrebnom i preuranjenom. Otac je rekao da neke stvari u organizaciji proizvodnje i poslovanja nisu dobro postavljene, te da ih treba hitno mijenjati, a kada se promijene, poduzeće će krenuti naprijed. No, drugovi iz općine i komiteta mislili su drugačije. I onda je na tom kobnom sastanku, nakon očeva dugog izlaganja o promjenama koje treba realizirati, netko od prisutnog rukovodstva rekao: »Ali, partija misli drugačije.« Otac je, izgubivši prisebnost, otpovrnuo: »Jebe mi se!« Kasnije je netko »dogradio« njegove riječi, pa je do općine i komiteta došla jedna gruba verzija u kojoj se tvrdilo da je »komercijalni«

rekao da mu se »jebe za partiju«. Mislim da on tako nešto ne bi ni mogao kazati, jer sam nekoliko puta čuo majku kako mu predbacuje da se oženio partijom, a ne njome, mojom majkom. Bilo je to obično kasno uvečer, kada se vraćao s važnih sastanaka na kojima su »bistrili« poslovnu politiku. Jasno, očevo poduzeće je vrlo brzo likvidirano, većini rukovodilaca i radnika pronađen je nov posao, a moj stari našao se na birou rada. Čini se da su nekom od odgovornih drugova teško pale navodne riječi moga oca, pa je jednostavno zabremzao rješenje tog kadrovskeg pitanja.

— Znaš, Gojko — obično je govorio otac — jednog će dana shvatiti da su sami zabrljali i neopravdano se rasrdili na mene.

— Ali, oni se nisu rasrdili na tebe samo zbog toga što si mislio drugačije, nego i zbog toga što si rekao da...

— Gojko, molim te — prekidao bi ga tada moj otac. — Ja sam stari komunist, kako bih ja mogao kazati ono o partiji! Ono što sam kazao, kazao sam, ali to se nije odnosilo na partiju!

Sa sendvičima u džepovima, izašao sam na ulicu i otputio se prema korzu. Spuštala se noć, prijatna svijetla noć puna mjesečine koja se zrcali po prozorima obližnjih kuća. Bilo je toplo i tiho, samo su negdje u daljini kreketalе žabe i zavijali provincijski psi lutalice. Sred te mirne, srebrne, rasute mjesečine, tamo na korzu, prepunom dokone mlađarije, proći će i Goca Babić, ugledati me i nasmijati se onim svojim grlenim smijehom.

2.

Školsko dvorište u kojem se održavala završna svečanost imalo je oblik prostranog pravokutnika, nadsvodenog krošnjama ogromnih divljih kestenova. S dvije strane bilo je omeđeno školskim zgradama, starom i novom, nadograđenom, a s ostale dvije — visokim zidom od gole cigle. Na istočnoj strani bio je izgrađen visok podij, koji je uglavnom služio za prvomajske recitale i doček pionirske štafete, a odmah do podija dizao se stražnji zid derutne šupe. Na podiju je bio drveni stol na kojem je stajao velik gramofon marke »Supraphon« i hrpa ploča, a ispred podija nekoliko stolova krcatih sendvičima od somerice, limenim čašama i bocama limunade od »acitrone«.

Naravno, čitavo dvorište upravo je vrvjelo od učenika, ponajviše onih iz viših razreda. Klinci iz petih i šestih razreda naganjali su se naokolo, igrajući se svojih glupih igara, dok smo mi stariji važno i dostojanstveno stajali ispred podija, čekajući da počne ples.

Nakon što je direktorica održala uobičajen govor, koji se iz godine u godinu ponavljao, okomili su se đaci na one sendviče i umjetnu limunadu i za tili čas opustošili sve stolove. Potom je počeo ples. Gimnazijalac Boris, zvan Logaritam, bivši đak ove škole, rukovao je gramofonom, mijenjajući svoje dobro nam poznate singlice: »It's Now Or Never«, »Ispit ću čašu gorkih suza«,

»II mare«, »Sedamnaest ti je godina tek«, »Apache« i slične stvari.

Đoko se odmah izgubio među plesačima. On je bio pravi manijak plesa. Plesao je odlično, plesao je sve i mogao je plesati sa svakim. Polako sam se udaljio od podija i počeo istraživati teren. Ples me nije previše zanimao, zanimale su me druge stvari...

— Luka, hoćeš li plesati? — doviknula mi je Lidija Herz, jedna mala s pletenicama, mačka iz mog razreda.

— Ma kakvi! — odbrusio sam i krenuo korak-dva prema deblu starog kestena. Odjednom sam udario uz nekog tko je stajao sred mrklesjene debelog drveta.

— Nespretnan si — rekla mi je smiješeći se. Da, baš nju sam tražio, nju, Gocu Babić!

— Kako možeš biti tako nespretnan?

— Pa, eto, mogu. A i ti si došla. Pa kako si? Kako si prošla razred? — Stvarno, gluplje i neprimjerenije pitanje nisam mogao postaviti. Zacrvenio sam se do ušiju, ali u onoj tmuni Goca to nije mogla primijetiti.

— Zar je to važno?

— Ne, nije — promućao sam i krenuo dalje. Uskoro sam bio sasvim izvan kruga plesača i promatrača, gotovo ispod same zidane ograde. Idiot sam nad idiotima, proklinjao sam sebe sama. Trebao sam je zamoliti za ples, odvući je u onu gužvu ispred podija i privinuti je uza se. Ali, ništa još nije izgubljeno, tješio sam se. Vratit ću se i povesti je da plešemo. Jebe mi se s koliko je prošla! Progurao sam se natrag do onog kestena, ali Goce više nije bilo. Osvrnuo sam se na sve strane i spazio sitnu Lidiju Herz, koja mi je plazila jezik.

— Mulac! Samo u tu Gocu gledaš! Eno ti je tamo, pleše s onim iz osmog ce. Starija je i fućka joj se za tebe.

— Glupačo — procijedio sam kroza zube i pljučnuo na tlo.

Goca Babić uistinu je plesala s jednim klipanom iz osmog razreda i pri tom se dobro zabavljala. On se saginjao i šaptao joj nešto na uho, a ona je zabacivala glavu i smijala se. Idiot joj valjda priča štosove o Bobiju i Rudiju, nagađao sam, mrzeći iz sve duše tu koščatu štrebersku fizionomiju iz osmog ce.

Da je bar pala razred, mislio sam, udaljavajući se prema izlazu. Da, da je pala, sada bi ti dugački kreteni otišli u gimnaziju, a Goca bi se preselila k nama, u naš razred. Ali, Goca Babić nije mogla pasti, ona ne samo što je bila najzgodnija mačka na školi nego je bila i jedna od najboljih učenica. Jedna od onih s bestidnim nizom petica u svjedodžbi.

Sjedio sam napolju na pragu ulaznih vrata i trenirao pljučkanje kroz prednje zube. Vještina kojoj me Đoko naučio. Taj jebeni Đoko koji me uplašio onim prevrtanjem kože! Ne, to ne može biti bolest! Prije će biti da me zafrkava svojim trikovima i vještinama. Za to je pravi majstor. Svaki bi tjedan donio po nekoliko novih štosova. Savijanje kažiprsta u gornjem zglobu. Miganje ušima. Gašenje šibice u ustima. Podizanje novčića nožnim prstima. Đoko mora da je promašio životni put. On je trebao otići s neakvim cirkusom, on, a ne onaj Sermek, Javorov prijatelj!

Oko deset sati na školskim vratima pojavila se Goca Babić, pogledala u mene, a onda zabacila glavu i duboko uzdahnula.

— Divna noć! Pogledaj samo kakva je mjesečina — rekla je i zagledala se u nebeski svod.

Ne znam je li ovamo došla slučajno ili me je pošla potražiti. Volio sam zamišljati kako je pošla sračunato, namjerno, radi mene.

— Što radiš tu? Zašto se ne zabavljaš?

— Nije mi do zabavljanja — rekao sam važno.

— Ah, ti si dakle jedan od onih namrgođenih. Kao i tvoj brat. Zbilja, gdje je Javor?

Tko zna gdje je Javor, mislio sam kazati, ali sam samo slegnuo ramenima. Kao i otac. Kada se radi o Javoru, možeš samo slegnuti ramenima.

— Valjda svira u kavani — nadodala je.

— Da — promrmljao sam. — Valjda svira.

— Hajde, otprati me do kavane — živnula je najednom. — Moram kući, a kavana mi je usput. Stat ćemo malo i pogledati preko ograde.

— Ne ide mi se — rekao sam, ni sam ne znajući zašto. A pola bih života dao da je mogu pratiti.

— Ma daj! Idemo — molila je, povlačeći me za ruku.

— Ustao sam i krenuo. Išla je uz me, gotovo da sam ćutio toplinu njena tijela, miris njezine kose.

Gradska kavana nalazila se nekoliko blokova dalje, u samom središtu grada, odmah pored korza. Imala je velik vrtni restoran, u ovo doba zasigurno prepun svijeta. Gradska kavana bila je žila kucavica našeg traljavgov provincijskog noćnog života, okupljalište sveg onog starijeg svijeta koji me zanimao, i kojem sam želio pripadati. U kavanu su zalazili i svi Javorovi prijatelji, dečki u čijem sam se društvu osjećao stariji i važniji.

Nekoliko minuta kasnije stajali smo pred kavanom i, s rukama na metalnoj ogradi, piljili u taj šareni, osvjetljeni prostor. Ljudi su sjedili za stolovima, žderali ćevapčice i ražnjiće, lokali pivo i razgovarali, ometani bukom kavanskog orkestra.

Goca je stajala pored mene i naše su se gole ruke u jednom trenu dodirnule. Da, u tom trenu znao sam da moram imati Gocu, da je život bez nje najobičnija glupost. Da mi je u tom trenu na rame sletio kakav popisani anđeo i šapnuo mi na uho: »Nikad nećeš imati Gocu Babić!« mislim da bih smjesta otišao kući i utopio se u bunaru.

— Ne znam da li me nisi voljela, ili si samo željela da te toliko tražim — pjevao je vođa kavanskog orkestra onu tužnu pjesmu Marka Novosela.

— Nema Javora — rekla je Goca, začuđeno buljeći u podij na kome su bili muzičari. — Nema ga, a morao bi biti tu.

Pogledao sam na sve strane i uistinu — nigdje nije bilo ni Javora ni onog njegovog češkog saksofona, kojim nam je svojedobno zadao toliko glavobolje.

— U posljednje vrijeme ne svira svaki dan — rekao sam joj, spuštajući se s ograde. — Uostalom, fućkaš Javora, idemo kući!

Očekivao sam da će mi reći da je pratim do kuće, ali mi nije rekla ništa. Pozdravila me i otrčala korzom dolje, prema gimnaziji. Tamo je, naime, stanovala s majkom, vlasnicom dućančića pletenih proizvoda. A ja, ponosni i nezreli bedak, ja sam se okrenuo i pošao svojoj kući koja se nalazila u posve drugom dijelu grada. Prošao sam pored škole iz čijeg se dvorišta još uvijek čula tutnjava gramofona, ali nisam želio navraćati unutra. Večeras sam bio s Go-com i ništa mi se ljepše više ne može dogoditi. Čemu onda trošiti vrijeme u školskom dvorištu?

Vraćajući se kući morao sam proći pored velike zgrade Okružnog suda, na čijem sam stubištu već izdaleka spazio dvije poznate sjenke. Bili su to moj stariji brat Javor i njegov prijatelj Rudica Križan. Sjedili su ispruženih nogu i, podbočeni o stube, pričali o nekim sigurno zanimljivim stvarima. Volio sam biti u njihovu društvu. Zastao sam stoga i pogledao ih.

— Mogu li sjesti tu do vas?

— Možeš, mali — rekao je brat.

— Možeš, klinac — dodao je Rudica.

Brat me oduvijek zvao »mali«, a Rudica me oslovljavao s »klinac«. Njih dvojica nisu me nikad zvali pravim imenom.

Kad sam sjeo, nastaviše razgovor u kojem sam ih bio prekinuo. Ubrzo shvatih da pričaju o Vinku Tutleu, debelom »strancu« domaćećeg porijekla, inače navodnom kapetanu duge plovidbe, koji plovi pod panamskom zastavom. Vinko Tutle bio je jedna od legendi našeg grada, čovjek koji

se vraćao u rodni grad rijetko, ali su priče o njemu kolale gotovo svakodnevno. Vinko Tutle otišao je davno, davno iz našeg mjesta i zbrisao na Zapad. Nitko ne zna kako mu je bilo tamo i kako je uspio. Ali, bilo je nedvojbeno da je uspio. Stizao bi tako ponekad ljeti u naš grad, ostajao nekoliko dana, pio i plaćao ogromne cehove, okupljajući oko sebe radoznu omladinu. Onda bi primao telegrame iz Genove, Hamburga ili Marseillea, objašnjavao da mu brod za nekoliko dana isplovljava, te bi se na brzinu spremio i otputovao. Neki zlonamjernici pričali su o kapetanu Tutleu kao o internacionalnom prevarantu i šverceru, trgovcu bijelim robljem, ruskom špijunu i štošta drugo.

Javor i Rudica proveli su popodne s Vinkom Tutleom i sada su sređivali dojmove.

— Ti boga, jesi čuo, Vinko je godinu dana bio u Indokini s Legijom stranaca? O tome nam nikad nije pričao. Mora da je tamo proživio svašta — pričao je Javor.

— Sumnjiv mi je taj tip — zamišljeno će Rudica.

— Jesi li vidio kako je samo ležerno izvadio onu hrpu novaca i stavio je na stol?

— Cijela kavana je pala na dupe kad je vidjela toliku količinu dolara — nasmijao se Javor.

Mom se bratu, izgleda, dopadao taj neprovjereni kapetan.

Užasne su zapravo te njegove priče. Ono je zbilja strašno, ono kada su se izgubili u Indokini i kada su lutali mjesec dana po džungli. Što su ono sve jeli?

— Sve. Korijenje, zmijske, guštere...

— Nije moguće — prošaptao sam.

Javor se nasmijao.

— Moguće je, moguće... U Legiji je sve moguće. Znaš, Rudice, neki put mi se čini da bi otići u tu Legiju bila prava stvar. Puno putuješ. Naoružan si, stalno u nekakvoj opasnosti, napetosti... Kako bi bilo da odemo?

— Ne seri! Zar već nisi napravio dovoljno gluposti? — otpljunuo je Rudica.

— Zašto? Eto, vidiš, i Vinko Tutle bio je tamo i sve mu je dobro krenulo. Nego, treniraš li?

Rudica zašuti. Palio je cigaretu. — Svaki dan. Postoji mogućnost da me uvrste u reprezentaciju. Krajem kolovoza ovdje je dvoboj s najboljom austrijskom selekcijom. Osam njihovih protiv osam naših.

— Imaš li bar dobar motor?

— Sranje — odmahnuo je rukom Rudica Križan.

— Dotrajali »JAP«. Sav je povezan žicom, samo što se ne raspadne. Kada bih bar dobio novog »ESSO-a«, ili »FIS-a«... ali u ovoj situaciji o tome ne smijem ni sanjati...

— Možda i dobiješ.

— Nego, dođi sutra u jedanaest na renban da vidiš kako sad vozim. Uvježbavam start kakav imaju Novozelandčani. Znaš, ono s podizanjem prednjeg kotača na startu.

— Neću moći, imam nekakav sudar.

— Jebi ga. Daj, dođi ti, klinac, ti valjda voliš motore — obratio mi se Rudica, razočaran što je Javor odbio poziv.

— Nastojat ću — odgovorio sam prilično dremljivo. Mora da je već bila ponoć.

Kod kuće, u svojoj skromnoj sobi, rado bih, prije no što bih usnuo, prelistao svoju kolekciju glumaca. Izvukao bih kartonski kufer ispod kauča i stao prevrtati po zbirci, koja se sastojala od snopa »Filmskih svjetova«, nekoliko primjeraka predratne »Kulise«, četiri bilježnice većeg formata, ispunjene slikama izrezanim iz različitih revija, pregršti smeđih i zelenih filmskih programa, te četiri albuma sa slikama glumaca iz »Favoritovih« žvakaća. U sva četiri albuma nedostajala je slika broj 72, slika Errola Flvnna, inače prava rijetkost i biser na burzi sličica. Za Errola Flvnna mogli ste dobiti sto komada »Životinjskog carstva«, zajedno sa čokoladama, ili

sedamdeset komada »Svijeta tehnike« iz »Robot-napolitanki«. Jednom sam imao tu nedostižnu sličicu. Bila je moje vlasništvo. Dobio sam je od Đoke Kasumovića za kompletni feljton Sredoja S. Pantića, bivšeg legionara. Stavio sam je u džep hlača koje je majka oprala i tako nepovratno okrnjila već kompletiranu kolekciju. Uza sve to, u kartonskom kuferu nalazilo se i nekoliko fotografija glumaca s njihovim autogramima. Te su mi slike velike zvijezde osobno poslale. Pisanje glumcima bila je tada gotovo moda. Sakupljali smo adrese po raznim novinama i časopisima, a onda pisali i molili sliku s autogramom.

Te sam noći sjeo i napisao kratko pismo Tonyju Curtisu, svom omiljenom glumcu, junaku »Crnog štita Fahvortha«, »Vikinga« i »Trapeza«. Pošaljite mi sliku, gospodine Curtis, pisao sam uz svjetlo slabe žarulje, boreći se sa snom koji mi se navlačio na oči

3.

Tako sam završio sedmi razred i tako je počelo to dugo toplo ljeto, najuzbudljivije ljeto moje mladosti. Nisam ni slutio da iza tog toplog mira, iza sporih čipkastih oblaka i vruće prašine čekaju u zasjedi burni događaji puni iznenađenja i nemira.

U ljetnim smo praznicima uistinu uživali, premda su se odvijali po već uhodanom planu. Dane smo obično provodili na gradskom bazenu. Prekidajući kupanje tek kratkom pauzom za ručak. More je bilo privilegij nekolicine, onih čiji su roditelji imali nešto dublji džep, ili rođake na obali. Večeri su bile predviđene za duge, besciljne šetnje po gradskom korzu, za sjedenje po klupama velikog parka, za dangubljenje u vrtnom restoranu Gradske kavane ili u bašči Doma JNA. Zaljubljenike u film, kakav sam i sam, ni najveće ljetne vrućine nisu mogle odvratiti od ona dva provincijska kinematografa. Puhali smo i dahtali u neizdrživo vrućoj dvorani, skidali se u gaćice i brisali znoj s lica, prateći bez predaha jeftine njemačke krimiče rađene po Edgaru Wallaceu, zatim vesterne B-serije, talijanske povijesne spektakle s veličanstvenim Steveom Reevesom u naslovnoj ulozi, francuske pustolovne burgije u kojima bi mačevanje počelo u podrumu, a završilo na tavanu padom zlikovca u ponor. Ovakav siguran, uhodan prolaz ljeta ugrožavale su samo iznenadne kiše, još iznenadnije bolesti, ili glupa nakana roditelja da te pošalju nekakvoj rodbini na selo, gdje se sve životne radosti svode na domaće kiselo mlijeko i buljenje u zalazak sunca.

Čim bi završila škola, otac bi me poveo da u velikom dvorištu bivše Sokolske dvorane beremo lipu. Lipa se sušila, pohranjivala u platnene vrećice i čuvala za zimu, za tople čajeve, tako važne za liječenje raznih prehlada, gripe, upale grla... Išao sam u ta branja nevoljko, jer je sama stvar bila poprilično dosadna. Otac bi na tlu rasprostro staru bijelu plahtu u koju smo onda čitavo popodne stavljali one listiće, što padaju na tlo okrećući se poput malih propelera. Dućani su tada već bili puni raznih upakiranih čajeva, ali je otac i dalje inzistirao na tom starom ljetnom običaju.

Šutke smo prikupljali listiće, prekidajući posao tek kada bismo ožednjeli. Uzimali smo tada izbljedjelu termosicu, koju nam je majka napunila hladnim sokom od bazge.

— Slušaj tata, da li ti stvarno ne daju posao? — upitao sam u jednom trenu.

Otac se zamislio, sagnuo i počeo prebirati nešto po onoj gomili nabrane lipe.

— To je samo zabuna. Uskoro ću ponovo raditi — rekao je prilično raspoloženo. Ali, znao sam da uopće nije raspoloženo i da samo glumi. Sigurno me nije htio zamarati složenošću svog položaja, ili je mislio da ga neću razumjeti. Pretpostavljam da mu nije bilo lako i mora da se namučio da nas sve skupa nahrani i obuče. Ni majka nije radila, samo je Javor nešto zarađivao pušući u svoj saksofon u Gradskoj kavani. Ali, pare koje je zarađivao Javor bile su vrlo tanak oslonac za jednu ozbiljniju obitelj.

— A ti, imaš li kakvu curu? — pokušao se našaliti. — Ja sam u tvojim godinama već pomalo ofirao.

— Nemam — rekao sam oklijevajući. Mislio sam pri tom na Gocu i na strašne stvari koje mi je sinoć kazao Đoko. To bi mogla biti neka bolest, odjekivalo mi je glavom. Možda se otac razumije u te stvari, pomislio sam, ali ga ništa nisam zapitao. Zbog stida, naravno!

Nastavismo brati lipu, pogledavajući prema istoku odakle su se polako navlačili niski crni oblaci, znak skorog nevremena.

Uvečer, prije no što ću otići na korzo, odlučih svratiti do Javora. Njegova je soba bila u potkrovlju, zimi hladna, ljeti paklenski vruća. Popeo sam se uskim drvenim stubama i otvorio vrata. Javor me dočekaao pognut nad saksofonom iz kojeg je izvlačio splet nejasnih tonova. Njegova soba bila je dugačka i uska, pa je podsjećala više na hodnik negoli na sobu. Namještaj mu se sastojao od masivnog, drvenog kreveta s vječito porazbacanom posteljinom, noćnog ormarića s domaćim radio-aparatom i lošim gramofonom češke proizvodnje, dvije stolice, teškog hrastovog ormara i police sa tridesetak stranih gramofonskih ploča. Ploče je nabavljao dovijajući se na najrazličitije načine, mnoge od njih donio mu je kapetan Vinko Tutle.

— Je li dobro? — upitao me Javor, dlanom otirući usne.

— Ne razumijem se u džez — rekao sam — ali mi ipak zvuči nekako mutno.

— To su »blue notes«. Točno tako koristio ih je Charlie Parker — reče on, pa ponovo prinese pisak ustima. Čudno je izgledao dok je puhao u saks. Oči bi mu iskočile, čelo se nabralo, a obrazi mu se naduli poput žabe.

— Jebem ti taj saksofon! Prestani na tren, hoću čuti vijesti — vikao je otac odozdo.

— »Swedish Schnapps« — reče Javor pa raspali po saksofonu.

Za mog starijeg brata, Javora Mraza, svi su govorili da je probisvijet. Ja sam pak bio uvjeren da je samo čudak i ništa više. Otkad ga se sjećam, bio je uzrok najrazličitijim obiteljskim problemima. Uvijek slab, nezainteresiran i neposlušan učenik, sklon bježanju iz škole, skitnji i tučnjavama. Nitko nije mogao izići na kraj s njim. Kada je nokautirao razrednika, odlučili su da ga definitivno iznogiraju iz škole i pošalju na neko prikladnije mjesto. Sedmi i osmi razred završio je u popravilištu u Filip Jakovu. Vratio se nešto mirniji i poslušniji, ali bez ikakve volje i želje da se bavi pametnim i korisnim poslovima. Tko zna kako i tko zna zašto, u popravilištu zavolio je glazbu i uvertio sebi u glavu da će postati džezist. Zaintačio se da ga upišu u muzičku školu, ali ju je izgustirao za dva-tri mjeseca. Odredili su mu onda staratelja, tvrdeći da roditelji nisu dovoljno jaki da ga drže na uzdi. Staratelj mu je bio stanoviti Krasnodar Šantek, nastavnik geografije i član Kulturno-prosvjetnog vijeća općine. Drug Šantek bio je uvijek elegantno obučen, namirisana parfemom »Pokošeno sijeno« i vječito s rukavicama na ruci, ili u ruci. Zimi crnima, ljeti bijelima. Odgojne savjete volio je davati držeći Javora za ruku, ili mu gladeći koljena. Naš otac mrzio je Krasnodara Šanteka i zvao ga »pizdekom«.

I onda, jednog proljeća, otac je otpratio našu bo-ležljivu majku u toplice i ostao s njom nekoliko dana. Za to vrijeme Javor je odnio nov novcati frižider marke »Obodin« u »staru kramu«, prodao ga i za te pare kupio rabljeni češki saksofon. Kada se otac vratio, ustanovio je da je novi frižider zauvijek otplovio. Pošizio je i pokušao izdevetati Javora, ali je ovaj, sa saksofonom pod rukom, skočio kroz prozor na ulicu i pobjegao na dva-tri dana od kuće. Otac se malko primirio kada se Javor zaposlio honorarno u orkestru Gradske kavane, gdje je za bijedan honorar svirao šlagersku glazbu, koju nije volio i koja ga nije ni najmanje zanimala. Ono što je volio nalazilo se u njegovoj kolekciji ploča: Pete Brown, Louis Jordan, Willie Smith i nadasve Charlie Parker. Izmučen trivijalnom plesnom glazbom kojom je zabavljao trbušaste malograđane, Javor se odmarao pokušavajući »skinuti« s ploča izvanredne improvizacije neponovljivog Charlija Parkera. Tko zna, možda je džez volio samo zato što u našem malom i zatucanom mjestu ta vrsta glazbe, jednako kao i on — moj brat, nije imala pravo građanstva. »Čeka me karijera džez-muzičara.« govorio bi Javor, premda je bilo jedino sigurno da ga čeka vojska. Naš otac pokrenuo je sve veze da svog razmetnog

sina pošalje u vojsku, što prije i što dalje.

— Mali moj, to ti se zove »be-bop« — rekao je završivši dionicu i odloživši saksofon u futrolu. — Najvažnije je postići tvrdu boju tona, bez vibriranja i ukrašavanja. No, idemo li u kavanu?

Kimnuo sam potvrdno glavom i krenuo za njim.

— Javore, pa nisi ništa večerao! — vikala je za nama majka, prava umjetnica praštanja, koja je u nama, vidjela samo svoja dva jadna djeteta, posve nesposobna da se snađu u tom velikom i strašnom svijetu.

Otrpao sam Javora do kavane, a onda otišao po Đoku. Padao je već mrak. Usput sam prošao pored osvjetljenog izloga Gocine majke i na tren zavirio unutra. Nadao sam se da ću možda vidjeti Gocu, ali u lokalu nije bilo nikoga. Čas kasnije zafučkao sam pred Đokinom kućom prve taktove »Zvižduka u osam«, koji je bio naš stari zov.

Đoko je izašao sa šljivom na oku. Stari ga je drmnuo, kaže, jer mu je Đoko, nakon što su čitav dan krečili kuću, rekao da ga eksploatira.

— Majku mu njegovu — rekao je Đoko, a onda su se otvorili prozori i začula se vika starog Kasumovića.

— Večeras da si u deset doma, skitnico jedna! A i ti isto! Razgovarat ću ja i s Pavlom! Nećete vi nama tako! Do pola noći po gradu... stat ću ja vama na kraj!

— Odjebi! — rekao je Đoko poluglasno, tako da ga stari nije mogao čuti.

Te sam večeri uistinu imao sreće. Negdje oko devet Đoko je počeo nagovarati da odemo s korza do Zumze na stolni nogomet. Ja sam dugo premišljao, a kad se pojavio spomenuti Zumzo, Đoko mi je rekao: »Jebi se!« i otišao na stolni nogomet. Okrenuo sam se i vratio preko korza do kavane, gdje se razlijegao Javorov preglasan solo na alt-saksofonu. Kao i svih ljetnih večeri, kavana je bila puna. Unutra se đipalo, vikalo, hihotale. A onda, onda sam sreo Gocu. Nosila je duge plave lasteksice, tenisice i mornarsku majicu. Zastala je i zagleda se u mene.

— Danas svira — rekla je, misleći na Javora.

— Pa jasno — odvratio sam. — Puše tako da će se rasprsnuti!

— Lijepo svira.

— Hoćeš li sa mnom unutra? Upoznat ću te s njim.

— Ne mogu! Majka mi ne da da idem u kavanu — rekla je. — Osim toga, Javora poznajem...

Pa jasno da poznaje, pomislio sam. U ovom jebenom gradiću svak poznaje svakog. Ako ne po imenu, a ono bar po faci.

— Idemo radije sjesti na klupu u park.

Zavrtjelo mi se u glavi. U prvi sam je tren pomislio odbiti i tako ispasti veliki frajer, ali sam ipak smogao malo pameti i pristao. Uskoro smo sjedili na naslonu klupe i promatrali ono malo ljudi što su još šetali po korzu. Iznad nas nadvilo se gusto granje divljeg kestena i sakrilo nas u svoj mrak.

Nisam znao što da kažem. Zbunjivala me novonastala situacija. Sjedio sam u mračnom parku s Gocom Babić, svojom velikom, tajnom ljubavi. A po mračnim parkovima sjede samo oni koji se vole. Nalaže li mi ova situacija da je pokušam zagrliti? I imam li uopće za takvo što dovoljno hrabrosti?

— Prijateljice su ti još uvijek na korzu — kazao sam, gledajući u dvije krakate cure kako u cvjetnim haljinama grabe prema gimnaziji.

— Glupače — prošaptala je. — Tako su dosadne. Brbljaju samo o modi, pjevačima i glumcima. Ne volim njihovo društvo. Zapravo, volim samo muško društvo.

Mene drži »muškim društvom«, pomislio sam, vrlo zadovoljan. Dakle, moram paziti što govorim. Ne smijem biti dosadan, pričati o modi, gnjaviti je s glumcima. Jedina »muška tema«

koja mi je pala na pamet, bila je ona priča o Vinku Tutleu, legionaru, kapetanu i biznismenu. I raspalim pričati o Legiji stranaca, Indokini i Vinku Tutleu.

— Vinko Tutle, to je onaj gadni, debeli? — promrmljala je kada sam završio priču.

Obuzeo me čudan osjećaj izgubljenosti i bespomoćnosti, jer je moja priča, čini se, nije uopće zainteresirala.

— Hoćeš li me otpratiti do kuće, danas se moram vratiti ranije — rekla je nešto kasnije i ustala s klupe.

Obrisao sam prašinu s hlača i pošao uz nju. Korzo je bio prazan, obasjan mjesečinom i pun tihih zvukova koji su dopirali s obližnjih prozora. Koračali smo polako i meni je bilo žao što me nitko ne vidi kako hodam pored školske ljepotice Goce Babić. Želio sam da zluradom podbadanju, kojem su me izvrgli školski drugovi, prvi put dam makar trunak pravog povoda.

Oko jedanaest navečer vraćajući se kući, nabašem na Rudicu Križana, nasukanog na stubište Okružnog suda U ruci je držao veliku nagrizenu jabuku.

— Klinac, nisi mi došao na trening! Ne držiš riječ! — reče punim ustima.

— Nisam mogao. Stari me natjerao da idem brati lipu. Inače bih došao, znaš da me motori zanimaju.

On slegne ramenima, zagriže veliku jabuku, a onda obriše sok koji mu se slijevao niz bradu.

— Ako hoćeš jabuku, otiđi unutra i traži moju baku. Babac je danas donio punu košaru.

Rudica Križan stanovao je u Okružnom sudu s bakom koja je bila čistačica i kućepaziteljica. Imali su jednu neveliku sobu u kojoj su jeli, prali se, spavali... Rudica je imao dvadeset jednu godinu, odsluženu vojsku i jedno državno prvenstvo u spidveju iza sebe. Bile su mi zanimljive njegove priče, posebno one o užarenom pijesku Sinaja, na kojem je služio vojsku kao pripadnik oružanih snaga UNEF-a. U tim pričama bilo je i nekih čudnih, nerazumljivih riječi kao što su »stacionar«, »kontingent«, »check-point«, ali one nisu ugrožavale razumijevanje. Rudica je bio velik kit, koji je doživio pješčanu oluju što skida lak s automobila. Vidio je Aleksandriju, Kairo, Damask i Bejrut, sudjelovao je u raščišćavanju četiri minska polja, i u našem logoru u El Arišu tukao je u stolnom tenisu jednog našeg poznatog filmskog glumca, koji je došao u službeni posjet.

Pa ipak, Rudica Križan u našem gradu nije bio toliko poznat kao sudionik velike akcije Ujedinjenih naroda, koliko kao mlad i perspektivan vozač spidveja, slavni član lokalnog auto-moto kluba »Vihor« i štićenik predsjednika Gojka Kasumovića. Rudica se ovim sportom počeo baviti u sedamnaestoj godini. Njegov je napredak bio brz, nevjerovatan. To je velik talent i nada, rekao je savezni selektor Ljubiša Hraminski, kada ga je prvi put vidio kako trenira na našem trkalištu, koje smo svi zvali »renban«. Ono što je odlikovalo Rudičinu vožnju bila je mladenačka nepromišljenost, luda hrabrost i nekakvo beskompromisno hazarderstvo. I strašna, strašna tvrdoglavost. Kako je u to vrijeme spidvej bio provincijski sport broj jedan, Rudičine kvalitete učinile su ga viđenom osobom u našem gradu. I konačno, lani je dobio registraciju koja mu je omogućila sudjelovanje u četiri utrke koje su se bodovale za prvenstvo države. U sve četiri utrke borio se kao lav, ali mu neiskustvo i loš motor nisu dopustili da se plasira bolje od osmog mjesta. No, i to osmo mjesto davalo mu je dobre izgleda da 25. kolovoza, u našem gradu, obuče državni dres u dvoboju s austrijskim spidvej vozačima. I Rudica je tog ljeta živio za tu utrku, neprekidno strepeći hoće li ga državni selektor uvrstiti u nacionalni tim.

— Stvarno te zanima spidvej? — pitao je.

Bilo je suvišno pitati tako nešto; pa čitav je grad ludovao za spidvejom!

— Hoćeš li da sad odemo do renbana, pa da ti pokažem?

— Po mraku?

— Nikad nisi gledao ponoćni spidvej? — nasmije se on.

— Ali na renbanu je mrak.

— Ništa ti ne brini. Hoćeš li?

— Jasno da hoću — odvratio sam, a on je odmah otrčao u stan i začas se vratio zveckajući ključevima.

— Ključevi od garaže — objasni mi. — Hajde, probudit ćemo čitav grad!

Nakon desetak minuta bili smo na renbanu. Otključao je garažu i uveo me unutra. Našao sam se u mraku, zapuhnut jakim mirisima motornih ulja i špirita. Napipao je onda poveći kanister, otvorio ga i počeo ljevati tekućinu u rezervoar svog starog »JAP-a«. Zatim sam mu morao pomoći da izgura motor na stazu.

— Zar ćeš voziti bez odijela, maske, kacige? — začudio sam se.

— Uh, dobro da si me sjetio — reče pa se vrati u garažu. Izašao je vrlo brzo, ali na sebi nije imao ni kožni kombinezon, ni masku, ni kacigu. Postavio je samo metalni štitnik na lijevu nogu.

— Da ne poderem cipelu — kazao je mirno i prihvatio širok i visok upravljač motora, koji je podsjećao na bikovske rogove.

— Lud si — promrmljao sam, ali me on više nije slušao. Onda sam mu pomogao zagurati motor, a kad je »JAP« zabrektao, ja sam se odmaknuo sa staze, a on je brzo i vješto skočio na sjedalo.

Zavalio sam se u travu i gledao ga kako, okupan mjesečinom, sjedi na motoru i dodaje gas. Zvuk motora bio je zaglušan. Sred ove noćne tišine mora da se čuo kilometrima naokolo. Bilo je nečeg sablasnog u tom prizoru, u tom razjarenom, preglasnom stroju i u toj pogrbljenoj ljudskoj prilici prikovanog za nisko sjedalo spidvej-mašine.

A onda se još više sagnuo, dodao gas, otpustio kvačilo i podigao noge. Poput bijesne životinje, koja se upravo oslobodila kaveza, motor je sunuo naprijed i poletio prema prvom zavoju.

Nakon dva vrlo brza kruga, Rudica otpusti gas, uspori, pa se zaustavi nekoliko koraka od mene.

— Hoćeš li sjesti otraga? — viknuo je, jedva nadglasavajući motor.

U taj čas primijetim visoku sjenku klupskog domara kako trči prema nama.

— Jebem ti boga blesavog! — vikao je. — Kazat ću to Gojku pa će te on izribati! Zar ti ne znaš kad je trening, idiote! Kako ti može pasti na pamet da voziš u pola noći!

— Jozef, daj se smiri! Još jedan krug pa idemo kući.

— Preko mene mrtvog! — vikao je domar, koji je stanovao preko puta trkališta. — Prijavit ću te i bit ćeš kažnjen! Gojko će te kazniti lično i personalno! Mulac jedan! Ma ja sam uvijek pričao da takvima kao što si ti ne treba davati motor u ruke!

— Jozef, makni se sa staze! — vikao je Rudica, pojačavajući gas. — Makni se ili ću te pregaziti!

Nije se šalio. Ponovo je otpustio kvačilo i punim gasom projurio pored zapanjenog domara Jozefa, zasipavši ga gustim mlazom šljake i prašine.

Kući sam se vratio kasno, bilo je jedan iza ponoći. Začudo, otac nije spavao. Sjedio je u kuhinji i rješavao križaljku. Mislim da od rata naovamo nije propustio ni jednu jedinu križaljku, ali ne zbog enigmatske strasti nego zbog nečeg sasvim drugog. Mislim da je, rješavajući križaljke, nastojao pobjeći od svih onih briga koje mu je život tako zdušno bacao pod noge.

Podigao je pogled s križaljke, skinuo naočale i onda se zagledao u mene.

— No, krasno — rekao je. — Sada se dolazi kući!

— Bio sam s Rudicom na renbanu. Odvezao je par krugova.

— Sada?! — začudio se otac. — Pa taj je lud kao i ti! Kao i tvoj brat! Svi ste vi isti!

Rekavši to, otac se vrati križaljci, a ja se polako uvučem u sobu. Upalim svjetlo pa se, onako obučen, bacim na krevet. Oko žarulje su letjeli dosadni insekti, napolju je sjala nekakva čudna mjesečina, a gore u sobi iznad moje bilo je sasvim tiho. Javor je, dakle, spavao, ili se još nije ni

vratio. Sudeći po očevoj ljutnji, ni Javora još nije bilo kod kuće. No, to ni nije bilo ništa novo, kao i svi ostali propali tipovi, i Javor je bio noćna ptica. I tko zna gdje se tako uporno, iz noći u noć — vucarao?

4.

Do kraja predan radostima ljeta, skitnji i ugodnom obilju slobodnog vremena, sve manje sam razumijevao dosadni život svojih roditelja. Oni nisu nikamo izlazili, bazen nisu posjećivali, kino-repertoar nije ih ni najmanje zanimao, na korzo nisu zavirili još od davnih godina rane mladosti. Jedina zabava bili su im Kasumovići, koji su ih redovito posjećivali, obično navečer. Moj prijatelj Đoko Kasumović kleo se da i njegovi roditelji žive jednako jalovo i besmisleno, te da su im redoviti posjeti mojim starcima jedina razonoda.

Te večeri Gojko i Hedviga Kasumović sjedili su u našoj dnevnoj sobi i pijuckali kavu. Moja majka i drugarica Hedviga govorile su vrlo malo. Često bi otišle u kuhinju čavrljati o krojevima i receptima, ostavljajući oca i Gojka njihovim važnim razgovorima. Sjedio sam na kauču i iz novog »Globusa« izrezivao sliku ostarjelog Johnnva Weissmullera, koji je upravo, kako je pisalo u listu, dobio posao čuvara nekog hotelskog bazena. Rezao sam polako papir, prisluškujući razgovor.

— Vidiš, stari moj, ja ti od 1948., s velikim nepovjerenjem gledam na te Ruse. Uvijek si mislim, pokušali su nas zajebrati tada, pokušat će nas opet... No, dakle, otkako im je taj Gagarin poletio u svemir, mislim da su mi se stavovi pomalo ublažili. Svašta oni mogu, moćna je domovina socijalizma...

— Samo ako to nije smicalica — sumnjičavo je vrtio glavom moj otac. — Ti boga, pa to mi djeluje nevjerojatno. Možda je to samo njihova propaganda.

— Ne bih rekao. Mislim da je to sasvim moguće. Nismo ni svjesni kakve će sve rezultate dati njihova nauka, oslobođena građanskih stega i oplemenjena duhom kolektivnosti.

— Misliš da će na tom polju prestići Zapad? — pitao je otac.

— Ah, pa to je više nego sigurno. Ja mislim da američka nauka u ovom trenu zaostaje za sovjetskom barem deset godina.

— Nemojte pred djetetom o politici — upozorila ih je moja majka i dolila im kave.

— No, pa tvoj Luka je već velik. On može sasvim pravilno shvatiti naš razgovor. Osim toga, dobro je da i mladi budu upoznati s istinom, s provjerenim činjenicama — govorio je Gojko, gledajući u mene. A onda je naglo promijenio temu razgovora. — Slušaj Pavle, rekli su mi da će uskoro biti slobodno mjesto direktora frizersko-brijačke zadruga »Jedinstvo«. Mislili su da ti ponude to mjesto, ali sam ja...

— Šta si ti?

— Ja sam to zabremzao. Rekao sam: »Nemojte zajebravati čovjeka!« Pa za tebe je proizvodnja, prava velika proizvodnja, bitka za plan, povećanje produktivnosti... Ti boga, pa šta bi ti tamo sa deset šonjavih frizera...

— Ako se ubrzo ne ukaže nešto, morat ću prihvatiti bilo šta — rekao je otac, posve neraspoložen. — Nije mi jasno zašto me toliko zafrkavaju, zašto otežu s rješavanjem mog pitanja.

— Ako te zafrkavaju, zafrkavaju te zbog toga što si ti njih zafrkavao...

— Ali to je bilo nedužno — branio se otac.

— Ni jedna zafrkancija nije nedužna. Ti znaš da vlast ne trpi zafrkanciju. Ona će ti oprostiti sve, ali zafrkanciju ne.

Otac je pognuo glavu, počeo se po tjemenu, a onda je uzeo cigaretu i pripalio.

— Daj, reci što je novo u klubu? Hoćemo li u kolovozu imati prvog reprezentativca u povijesti? — pitao je moj otac, kome je već bio pun kufer raznoraznih kombinacija o njegovom

poslu. Shvativši da će sada početi dug razgovor o spidveju, majka i Hedviga ustanu i krenu prema kuhinji. Politiku su još kako-tako trpjele, ali sport nikako!

— Mali Križan ima dobre šanse da upadne u reprezentaciju. Selektor još ništa nije javio, ali ja sam mu rekao da sam primio depešu iz Beograda kojom se sugerira da nastavi trenirati i preko ljeta.

— A vozi li dobro?

— Kao zmaj! Mali ti uvježbava novi start. Kada se podigne startna traka, dodaje gas i podiže prednji kotač više od pola metra u zrak.

— Ima li to kakvu svrhu?

— Pa jasno — tumačio je Gojko Kasumović. — Motor dobije snažan udarac od kojeg bolje povuče... Samo, drugi su problemi s malim...

— Koji?

— Pa, vidiš, mali Križan je neukrotiva narav. Valjda zato što nije imao oca, pa ni strogog odgoja. Trenira po svojemu, nitko mu ništa ne smije kazati, sugerirati... Jednog dana ne silazi s motora, drugog ga dana uopće nema na renbanu. Neki dan napravio je cirkus vozeći po noći. Osim toga, ima nekakvu curu koja jako loše djeluje na njega...

— Zar je ne možete nekako ukloniti? — zanimao se moj otac.

— U tome i jest stvar. Ne bi je trebalo ukloniti, nego baš suprotno... Cura ga želi ostaviti, a on pati... A kad pati, zanemaruje treninge ili trenira previše, vozi opasno, samoubilački...

— To nije dobro. Bila bi šteta da zbog toga ne uđe u reprezentaciju.

— Jebemu sunce — gotovo daje zajecao Gojko — čini mi se da čitavog života nastojim da taj naš »Vihor« dobije reprezentativca, a sada mi se nekakva balava pišulja plete pod nogama. To je da poludiš. Ako mali ne uđe u sastav, ostavljam zauvijek klub i moto-sport.

— Stari, idem ja u kavanu — rekao sam ustavši s kauča.

— Hajde, hajde! Pitaju već za tebe — promrsio je stari.

— Jebemti, četrnaest godina pa u kavanu! Dao bih vam ja da sam na mjestu školske uprave, banditi jedni... — negodovao je stari Gojko.

— Pa i vaš Đoko je tamo — primijetio sam.

— Pa jasno da je! I on je bandit! Bandit nad banditima! Sve ću vas jednog dana pohapsiti! — vikao je Gojko Kasumović. I premda mu je sve vrijeme na licu igrao nekakav smiješak, ja sam se uplašio, jer sam znao da s Gojkom nema šale.

U vrtnom restoranu Gradske kavane običavali smo sjediti za pokrajnjim, neupadljivim stolovima, jer smo se pomalo bojali da nas ne primijeti tko od naših nastavnika. Nastavnička kontrola, jasno, bila je vrlo rijetka, jer đaci u pravilu nisu zalazili u kavanu. Đoko, ja i još nekoliko baraba bili smo, dakle — izuzeci.

Te večeri sjedio sam sa Đokom za jednim stolom prekrivenim prljavim kariranim stolnjakom, na kome su stajale tri boce piva. Šutjeli smo i slušali otrcane šlagere osrednje kavanske glazbe. Treće pivo bilo je Javorovo. Javor je marljivo puhao u svoj češki saksofon i tek za vrijeme pauze dolazio do našeg stola da otpije gutljaj piva i popuši cigaretu. Đoko je bio šutljiv zbog nekih svojih razloga, a ja sam bio neraspoložen zbog toga što, prošavši desetak puta preko korza, nisam uspio pronaći Gocu.

Za našim se stolom iznenada našao i Rudica Križan. Bio je znojan, umazan, ruku masnih od strojnog ulja; odmah se vidjelo da je stigao ravno s treninga. Bio je neraspoložen, kao i mi. Šutke je zvjerao na sve strane kao da nekog traži. Nagađali smo da se između njega i Rajke ponovo nešto neugodno događa. Da, Rajka je bila ona »balava pišulja«, kako je rekao Gojko Kasumović, koja je u moto-klubu »Vihor« mogla počinuti silnu štetu.

— Šta je, Rudice, tražiš Rajku? — upitao ga je Đoko. — Stari priča da nešto nije u redu...

— Serete i ti i tvoj stari! — naljuti se Rudica, pa otpije iz Javorove boce, ostavljajući na etiketi mastan otisak prstiju.

Rudica i Rajka hodali su već četiri ili pet godina, što se u načelu smatralo maratonskim hodanjem. I nije stoga ni bilo čudo što je mački dozlogrdilo i prohtjelo joj se promjene. Rudica je, pak, sujetan ili stvarno povrijeđen, pokušavao učiniti sve da je zadrži uza se. Pričalo se da je viđaju u društvu Blondina, lokalnog nogometnog asa podsaveznog ranga. Ako je tako, Rudica je gotovo izgubljen, jer Blondino je bio snagator, razbijač kome se nitko nije usuđivao suprotstaviti. Kada bi ti Blondino bacio oko na mačku, bilo ti je najpametnije povući se. Ne učiniš li tako, ostao si i bez mačke, ali i bez zubi. Rudica je bio veći i talentiraniji sportaš od Blondina, ali suprotstaviti mu se nije mogao. Jedini koji bi možda mogao nešto učiniti Blondinu bio je Papak, Javorov i Rudičin prijatelj. Ali Papak je već četiri godine bio u Parizu, u emigraciji.

— Idem na šank po piće — reče Rudica i ustane.

— Čuvajte mjesto.

Znao sam da ne ide po piće; želio je samo proći kavanom i potražiti Rajku.

— Saznao sam za onu tvoju stvar — povjerljivim će glasom Đoko.

— Kakvu stvar?

— Ono s kožicom. To ti je nekakva deformacija.

Dosjetim se o čemu priča i protnem. Riječ »deformacija« zvučala je strašno, gotovo neizlječivo.

— Da li se to izlječiti?

Đoko se zamisli, vidjelo se da okoliša, baš kao liječnik pred pacijentom koji boluje od neizlječive bolesti.

— Piše da se fimozu liječi operativnim putem.

— Operativnim putem! — uzviknem, osjećajući kako mi nešto ledeno klizi kičmom. — Gdje si to pročitao?

— U nekakvom priručniku od starog. Malo piše. Pokušat ću saznati nešto više. U Sarajevu imam bratića Izeta koji je liječnik. Mogao bih mu pisati.

— Kako si rekao da se taj vrag zove?

— Fimozu — reče Đoko nesigurnim glasom.

— I kakve su posljedice? Mislim, ako se ne operira.

— Pa šta ja znam! Valjda djeluje na jebanje. Nisi još probao jebati?

Nisam htio odgovoriti. Šutnja je najbolji odgovor na takva pitanja jer sugerira nekakvu dvosmislenost i neodređenost. Zapravo, Đoko je znao da nisam jebao, kao što sam i ja znao da ni on nije.

Majko Božja, dosjetim se tada, pa šta ja, ovakav feleričan i deformiran, uopće smjeram s mačkom kakva je Goca Babić? Pa ja ni nosa ne bih smio promoliti pred ženskama!

U tom času primijetismo kako se na plesnom podiju nešto događa. Rudica Križan, s bocom piva u ruci, zaustavio je Rajku koja je upravo plesala s Blondinom. Neće valjda uraditi nešto nepromišljeno, uplaših se za Rudicu. Blondino je zastao i izazovno se nacerio na mladog spidvejaša. Rajka je nešto doviknula svom službenom dečku, nešto što je moglo biti samo uvreda, a onda se okrenula prema Blondinu, baš kao da će nastaviti s plesom. Rudica ju je bijesno povukao za ruku. Ustao sam. Samo što nije izbila tučnjava.

— Đoko, moramo mu pomoći — viknuo sam.

— Jesi li lud! Blondino bi nas svu trojicu pojeo, a onda, onako sit — ševnuo Rajku!

Začudo, ništa se strašno nije dogodilo. Blondino je samo prišao Rudici, istrgnuo mu pivo iz ruke, potegnulo iz boce, a onda okrenulo leđa i njemu i Rajki. Rudica je zgrabio mačku za ruku i odvuкао je s podija.

Čas kasnije oboje su sjedili za našim stolom. Rajka se sva zacrvenjela, frktala je bijesno i gnječila nervozno prste. Atmosfera za stolom bila je skroz-naskroz naelektrizirana. Onda je glazba odsvirala pauzu, pa se za stolom pojavio i moj brat Javor.

— Kakve vi to pizdarije izvodite? — ljutio se Javor, gledajući prema Rudici i Rajki.

— Šta se to tebe tiče! — odbrusi Rajka.

— Rajka, opalit ću te po zubima! — bjesnio je Rudica. — Rekao sam ti da paziš kako razgovaraš s mojim prijateljima.

— Moram paziti kako razgovaram s finim gospodinom iz popravilišta — ironičnim će glasom Rajka.

— O jebem ti! Pa šta da joj napravim! — snebivao se Rudica, pogledavajući u Javora, kao da traži savjet. — Slušaj ti, ako je Javor bio u popravilištu, još uvijek je bolji od Blondina. Ta baraba neće u popravilište, nego u zatvor.

— To si ti samo misliš...

— Rajka, prestani! To ti je zadnja javna opomena!

— Sutra u kinu igra »Bijelo pero« — rekao sam, pokušavajući razgovor skrenuti na drugu temu. Zapravo, svojom primjedbom usrao sam stvar do kraja.

— Klinci, ne serite gluposti! Kasno je! Noga! Kući! — rekao je Javor prilično mirno.

— To je naš stol! Mi smo došli prvi! — branio sam se.

— Rajka, ja ti zabranjujem da plešeš s tom barabom — nastavio je Rudica udarati u iste žice.

— Ali, kad mi je dosadno! Ti ionako ne voliš plesati.

— Dobro, ako ti je dosadno, idemo onda kući — strogo će Rudica. Ustajao je od stola. Znam da je očekivao da sada ona kaže kako joj nije dosadno, kako zapravo uživa u njegovom društvu, kako je on pravi frajer... Ali, šašava mačka je ustala i rekla nabusitim glasom:

— I idemo! Kod kuće ću se manje dosađivati.

Ustali su i krenuli prema izlazu. U tom trenu shvatio sam da je stari Gojko, predsjednik auto-moto društva, bio u pravu kad je rekao da ta mala želi iznigrirati njegovog najboljeg vozača.

Da, shvatio sam da je Rudičina veza stvarno u raspadu, te da će sve ono što ima uslijediti — vrlo nepovoljno djelovati na njega, reprezentativnog kandidata.

— Budale — promrsio je Javor, osvrnuvši se za njima.

Navečer, u svojoj sobi, ponovno sam uronio u riznicu sličica, raznoraznih glumaca i shvatio da se tek u tom svijetu osjećam potpuno sigurno. Tu nije bilo nezadovoljstva i namrgođenog oca, strogih nastavnika, tu nije bilo ni nesretne fimoze, te glupe deformacije koja se, po Đoki, mora operirati. Odlučih na tren pobjeći u šarene stranice »Filmskih svjetova« i pronaći neku od adresa. Već u prvom broju pronađoh adresu koja me upravo izazivala: Kirk Douglas, Los Angeles 8003, 17 Union Square West, USA. Prihvatili se olovke i papira; morao sam zamoliti starog dobrog Kirka da mi pošalje fotografiju s potpisom. Pamti li Kirk imena onih koji mu se obraćaju ovakvim željama, pitao sam se dok sam kaligrafskim rukopisom ispisivao njegovo ime i adresu. Zacijelo ne pamti. Tako nešto ne možeš očekivati od takve glumčine koja me oduševila u »Čovjeku bez zvijezde«, »Vikinзима«, »Obračunu kod O. K. Corrala«, a ponajviše u ulozi Neda Landa u »20 000 milja pod morem«.

5.

Vrijeme u kojem sam stidljivo i plašljivo volio Gocu Babić, bilo je jedno od onih prijelaznih. Upravo smo se lišili oskudice, monotonih dućanskih polica, ulja u rinfuzi, bicikla kao osnovnog prijevoznog sredstva, zaboravili racioniranu opskrbu, ali u blagostanje još nismo uplovili. Sve ono što nam je u tom prijelaznom razdoblju nedostajalo, a nedostajalo nam je mnogo toga, nastojali

smo nadomjestiti privatnom mitologijom koja trice preobrće u važne stvari. Televizijske aparate, kojih je bilo malo, odbijali smo presudnom važnošću kinematografa; lagodni život u kojem ležerni hazard zamjenjuje načelo stjecanja i štednje, simulirali smo kockanjem za sličice nogometaša i ostvarivanjem minimalnog ekstra-profita švercanjem kino-karata, dok smo se u tržište budućeg potrošačkog društva stidljivo uključivali uz pomoć prvih juha u vrećicama, osvježavajućih napitaka u tabletama i neprobavljivih konzervi s gotovo neprobojnim limom. Prve filtere na cigaretama držali smo produktima moderne svjetske tehnologije, spasonosno ubačenim u onu opasnu zonu dodira čovjeka i otrovne supstance. Šušlavci i žvakaće gume bili su nam također dostupni, ali smo o tranzistorima, tim sjajnim priručnim aparatima s pomoću kojih ti strana stanica svira direktno iz džepa, mogli samo sanjati, ili ih oprezno pipkati u rukama sretnika koji su do njih došli fantastičnom podudarnošću mnogih idealnih okolnosti.

U mojoj dječjačkoj mitologiji, kao i u svim mitologijama klinaca, značajno su mjesto igrali stariji, odrasli, i zbog toga sam se najviše volio družiti s Javorom i njegovim prijateljima, redom pet-šest godina starijim dečkima od mene. Nas su zvali »klincima«, a njih »klipanima«, pa nam je zato položaj u tom dovršenom i savršenom svijetu odraslih bio dosta sličan. Da, u tom svijetu, na čijoj su savršenosti toliko inzistirali, mi smo se, šašavi i nesavršeni, osjećali poput stranaca, neprilagodivih izgnanika. Pitanje otvorenog sukoba, pravog rata, bilo je pitanje dana.

Tog jutra poštar mi je donio bijelu kuvertu s američkom markom koja je prikazivala Kip slobode. U kuverti se nalazila tvrda fotografija s poznatim likom Andija Murphyja, obučenog u kaubojsko odijelo iz filma »Destrv«. U donjem desnom kutu pisalo je: With best wishes, Audie. Audie Murphv bio je jedan od omiljenih junaka s kojim smo se mogli lako poistovjetiti, jer se u svojim filmovima obično nalazio u vrlo teškim situacijama, baš kao i mi! Više od svega mrzili smo našminkane dripce koji plivaju u izobilju i kojima je najteža stvar koju rade u životu — dizanje slušalice bijelog telefona ili baratanje srebrnim beštekom. Ne, Audie nije bio takav, svi njegovi filmovi mirisali su na krv i znoj: »Destry«, »Noćni prolaz«, »Nema imena na metku« i, kojeg li naslova — »Do pakla i natrag«.

— Stari, dobio sam sliku Andija Murphyja! — uskliknuo sam radosno, sjurivši se u kuhinju.

Otac je sjedio za stolom i sređivao ribički pribor. Sortirao je udice, stavljajući ih u različite metalne kutijice. Otac je nekoć bio pasionirani ribič, ali se u posljednjih nekoliko godina ribolovom bavio vrlo rijetko. Problemi njegova »Napretka« nisu mu to dopuštali. Tek sada kada je ostao bez posla, pronašao je nešto vremena i za svoj stari hobi.

— Tko ti je to?

— Andie Murphy, glumac! »Do pakla i natrag«! Pisao mi je iz Amerike!

— Glupost — promrmljao je otac.

— Slušaj, stari, trebalo bi mi sto dinara za marke. Htio bih pisati Jeanu Maraisu i Horstu Bucholzu. Možeš li mi dati?

Otac je šutio zabavljen sitnim udicama. Shvatio sam da mi tih sto dinara ne može dati, ali da mu je teško i da upravo smišlja dobar izgovor.

— Ti se oduvijek baviš glupostima. Mislim da ćeš krenuti stopama svog slavnog brata — rekao je povišenim glasom.

— Kakvim glupostima?

— Takvim! Nikada ništa pametno. Zanimala te je, tobože, glazba. Upisao sam te u pjevačko društvo »Lasta«. Nakon tri probe odustao si, premda sam platio članarinu za čitavu godinu. Onda si došao s filatelijom. Upisao sam te u filatelističko društvo kod starog Marišića, i kupio ti dva albuma. Eno ih gore na ormaru, prazni, mama u njima drži recepte. Zatim si tražio da te upišem u esperantiste. Naučio si kazati »dobar dan« i prekinuo. Poslije toga si me gnjavio da ti kupim radio-detektor. Dobio si ga i nakon tjedan dana zamijenio ga za psa koji mi je zasrao čitavu kuću.

Psa si zamijenio za badminton, badminton za neispravan foto-aparat, a foto-aparat za kopačke koje si izgubio.

— Kopačke nisam izgubio — usprotivio sam se. — Zamijenio sam ih za karte »mađarice«. Njih sam izgubio... Zapravo, Javor ih je zaboravio na bazenu.

— Javor ih nije mogao zaboraviti na bazenu, on ih je sigurno prodao, a pare zapio. No, vidiš da smo ipak tu. Javor i ti imate nešto zajedničko.

— Imamo zajedničkog oca — primijetio sam pri lično drsko.

— E, jebem ti boga mangupskog — viknuo je stari, ostavljajući udice. — Ti ćeš meni tako. Stat ću ja na rep i tebi i Javoru. Reći ću Gojku da vas pohapsi i otjera na Goli otok!

— Dobro, stari, daj mi još tih sto dinara. Moram pisati Jeanu Maraisu.

— Nema ništa! Ako hoćeš sto dinara, zaradi ih. Noćas idem s Gojkom na Dravu u ribolov. Otiđi po podne dolje do potoka pa mi nahvataj kedera. Dobit ćeš sto dinara.

— Može, stari, idem i ja — rekao je Javor, koji je stajao na kuhinjskim vratima. Nismo ni primijetili kada je sišao s potkrovlja.

— Oho, veličanstvo je već ustalo — ironično će otac. — Pa da, mora da si legao pred zoru. E, da sam ja živio kao ti, crni vrag bi me već odnio.

— Stari, znaš da sviram do kasno u noć. Moram onda dulje spavati. Znaš, mi zaposleni imamo sasvim drugačiji životni režim od vas slobodnjaka.

— Samo se ti zajebavaj — ljutio se otac. — Krasne mi ti stvari radiš. Sviraš u kavani. Samo još da nabaviš medvjeda, i def pa kreneš kroz grad. Ne zavidim tim jadnicima, ako im sviraš ona zavijanja koja moram svakodnevno slušati.

— Ono nisu zavijanja, nego džez — odbrusio je Javor. — Ali uopće me ne čudi što na džez gledaš kao na zavijanje. To je zato što nemaš širine!

— Ti ćeš meni govoriti o širini! Ti si to valjda stekao tamo u popravilištu...

— Daj, stari, nemoj gnjaviti — prekinuo sam tu nadržanu situaciju. — Daj nam radije križak da odemo po kedere.

— Ići ćete poslije iručka. Ti, Luka, otiđi u grad pa mi kupi kilu kukuruznog brašna. Treba mi za šarane. I nemoj odlutati na bazen! Onda te neće biti do večeri.

Pola sata kasnije, mašući cekerom, brzao sam korzom prema trgovni mješovitom robom. Držao sam u ruci novac za kukuruzno brašno i, moram priznati, vedro plavo nebo i visoko sunce kao da su me nagovarali da odustanem od tog glupog brašna za šarane i odem na gradski bazen. Ipak, takvu svinjariju nisam mogao učiniti ocu koji se upravo spremao za ribolov.

Pred trgovinom naletim na Gocu. Bila je u kratkoj suknjici i pletenoj bluzi bez rukava. Nasmijala mi se i pogledala me onim svojim velikim plavim očima.

— Kamo si krenuo?

— U dućan.

— Baš si škrt na riječima.

— Poslao me stari po kukuruzno brašno. Pravi od toga nekakvu smjesu za kojom luduju šarani.

— Hrani šarane?

— Ma ne, ludo! Ide u ribolov. A ja i Javor moramo mu poslije ručka nahvatati kedera.

— Što su to kederi?

Baš su bedaste te ženske, pomislih. Popizdio bih da mi Đoko postavlja ovakva pitanja. A ženske? Njima bedastoća kao da pristaje, čini ih šarmantnijima.

— Kederi su male ribe koje služe kao mamac za hvatanje velikih.

— Jako zgodno. Ah, kako bih rado išla u ribolov! Nisam to nikad probala.

Isuse, pa ona mi se nudi, pomislih. Trebalo bi da je pozovem. Ali, što će reći Javor; možda

mu neće biti pravo?

— Pa hodi danas s nama.

Veselo je zapljeskala rukama i pristala.

Dogovorismo se da ćemo je Javor i ja čekati kod pruge ispod groblja, na onom mjestu gdje prestaju naselja i počinju livade. Odatle je tek stotinjak metara do rječice na kojoj smo nakanili nahvatati kedere. Ako Javoru ne bude pravo, otjerat ću ga nekamo, pa otac je meni prvom predložio da odem po kedere, to je zapravo moj ribolov!

Što se to zapravo događa između mene i Goce, razmišljao sam vraćajući se kući s kilom kukuruznog brašna i teretom susjede Frntićke, koja me opet uhvatila i natovarila. Je li to početak prave veze, ozbiljnog hodanja? Hoće li mi ona postati prava javna mačka?

Natovareni bambusima, udicama, križakom i keder-kantom, krenuli smo tog popodneva Javor i ja prema livadama. Goca nas je čekala sjedeći na željezničkom pragu. Mahnula nam je čim nas je spazila. Javor nije imao ništa protiv. Dapače, izgleda da mu se Goca dopala. Neprekidno se šalio s njom. Plašio ju je da će je gurnuti u vodu, pokazivao joj kako se navlači glista na udicu, prijetio joj da će joj baciti hladnu ribu pod bluzu i slično. Uglavnom, zajebancija je bila na visini. Vidjevši ga tako zadovoljnog Gocom, htio sam mu radosno priznati da je Goca moja mačka. Mislio sam da bi bio ponosan zbog toga što mu brat ima tako dobru i dragu žensku, ali mu ipak ništa nisam rekao, najviše stoga što sam želio da stvari malo odmaknu i razviju se. Ima još vremena, ne treba žuriti, Goca je ipak po svoj prilici upečana!

U jednom trenu otišao sam pišati u šibljkij kojim je obrasla obala, a kada sam se vratio, vidio sam Javora kako drži Gocu za nadlakticu i šapće joj nešto na uho. Sneveselio sam se, pomislivši da Javor možda muti s njom, ali sam onda shvatio da bi tako nešto bilo preuranjeno. Pa on je danas prvi put s njom, a ja se s Gocom zezam već...

No, nakon toga smo svi troje zašutjeli i usredotočili se na ribe koje su nekako slabo grizle... Zavladao je gotovo neugodna atmosfera i meni se odjednom učinilo da je to zbog toga što je ovdje jedna osoba previše. Pa bio to ja, on ili ona! Ne znam kako se to dogodilo, ali mene je nakon nekog vremena počela obuzimati čudna zlovolja, sasvim nespojiva s malo-prijašnjim raspoloženjem. Glavom su mi se stale motati neprijatne misli i brige, potaknute jučerašnjom Đokinom »dijagnozom«. Motam se tu oko najbolje mačke na školi, a zapravo sam degenerik, invalid koji ne može prevući kožicu preko glavića. Bijednik, osuđenik na sramnu operaciju. I u tom trenu osjetih strašnu mržnju i prema Javoru, i prema Goci. Najviše prema njoj! Učini mi se da bih je mogao gurnuti u vodu i zadaviti, tako da ne bude ni moja, ni Javorova, ničija... Smijuckala se i zezala s Javorom, premda sam je ja pozvao u ribolov. Sve su one iste. I ona, i Rudičina Rajka, i Lidija Herz, i...

Zagledah se u mirnu površinu mutne, blatnjave vode, u nemirni ples konjskih smrti, čvrsto odlučivši da ću se odreći Goce. Nije mi bilo jasno kako se to odričeš nekog tko ti zapravo i ne pripada, ali mi se sam čin odricanja činio lijep i uzvišen. Reći ću joj da je ljubim, ali da je se odričem, jer sam teško bolestan. Reći ću joj to i otputovati nekud daleko, najvjerojatnije u Legiju stranaca.

— Evo ga! — viknuo je Javor, izvlačeći naglo ovećeg klenu koji se bacakao na udici. Vidjevši ulovljenu ribu, Goca oduševljeno zaplješće.

Vraćajući se kući s keder-kantom u kojoj je bilo dvadesetak ribica i klen, zastali smo pored starog avio-hangara koji je bio podignut sred livada, pored putića, stotinjak metara od željezničke pruge. Oдавde se već mogla nazreti i naša kuća. Taj avio-hangar bio je zapravo jedna stara i zapuštena zgrada široka desetak, a duga dvadesetak metara, s velikim natrulim vratima i krovom na kojem je nedostajalo mnogo crepova. Nekada su ovdje ležale jedrilice aero-kluba, na kojima su subotom i nedjeljom letjeli mladi aeronautičari. Jedrilice bi izvukli napolje na livadu, avion bi ih

povukao i podigao u zrak, a one su lagano kružile, omogućujući pilotu da lijepo razgleda čitav kraj. Aero-klub je ukinut, jedrilice odvučene tko zna kamo, a stari je hangar ostavljen na milost i nemilost vremenu.

Javor je prišao napuštenoj i dotrajaloj zgradi i počeo je razgledati. Vidjelo se da ga zbog nečeg zanima. Obišao ju je, osmotrio krov, otvorio škripava vrata i istražio unutrašnjost. Padao je već mrak, livadom se vukla nekakva rijetka magla, a ja sam bivao sve nervozniji. Želio sam da ovaj glupi ribički izlet što prije završi.

— Sijeno je unutra! Sijeno i nekakvo staro vozilo — rekao je Javor izlazeći napolje. — Da li ste ikad spavali na sijenu?

Goca je zanijekala glavom.

— Pa ni ti nisi! — odvratio sam ljutito.

— Madraci u popravilištu bili su zapravo velike vreće od grubog platna ispunjene sijenom — rekao je Javor tihim i pomalo zabrinutim glasom. To je bilo prvi i jedini put da sam ga čuo kako priča o popravilištu.

Uvečer namjerno nisam izašao u grad. Znao sam da će se Goca vrzmati po korzu i čekati da naidem. Želio sam da me čeka, želio sam da se nada i da pati. Odlučio sam odreći se Goce, a to sam morao učiniti na najspektakularniji način. Tako postupaju samo pravi slamatelji ženskih srca, kao pokojni Clark Gable, na primjer. »Što će biti sa mnom?« rekla je Scarlett O'Hara. »Mogu ti reći da mi se fućka za to«, odgovorio je Clark Gable kao Rhett Butler i izašao napolje, u nekakvu mističnu maglu koja se vukla vlažnim krajolikom. Tako moram i ja učiniti! U trenu kad bude najviše patila, reći ću joj da mi se fućka i otići ću u Legiju stranaca.

Kasno navečer čuo sam korake na stubištu; to se vraćao Javor. Kao da sam ga vidio kako polako hoda mračnim hodnikom s jeftinim saksofonom pod rukom, trudeći se da ne probudi roditelje. Zatim sam prevrtao stranice »Filmskih svjetova« i gledao slike glumaca s kojima bih noćas zamijenio sve. Oni da budu ja, ja da budem na njihovu mjestu! Bio sam valjda u pesimističnom raspoloženju, jer samo tada čovjek poželi da s nekim zamijeni sudbinu. Onda sam začuo kako je Javor gore u potkrovlju tiho pustio jednu od svojih ploča. Bio je to nekakav umoran džez s mutnim i tromim klavirom, zamućim tonovima basa i saksofonom koji je malne jecao. Da, i taj džez bio je pun bezizlaznosti i pesimizma i odjednom mi se silno dopao. Pola sata kasnije ponovo sam začuo tihe korake, škljocanje brave i jedva čujno škripanje vrata. To je Javor izlazio napolje. Ali kamo? Pa bio je već jedan sat iza ponoći!

6.

Lica su im bila zaštićena vozačkim naočalama i maskama. Široki upravljač koji su morali držati blago podignutih laktova, davao je njihovim tijelima uspravan i dostojanstven položaj. Bio je užitak gledati ih, naprosto ti se ježila koža. Motori koje su vozili imali su samo kvačilo i gas, a proizvodili su strašnu buku, što je podsjećalo na opasnost ovog sporta.

Ne znam zašto, ali nesumnjivo je da je spidvej u to vrijeme bio provincijski sport broj jedan. Čak su se i tri (od četiri) utrke za prvenstvo Jugoslavije vozile u malim mjestima. Svaki je provincijalac znao sva pravila spidveja, sve vozače, sistem natjecanja, trkačku taktiku i ostale stvari važne za »stručno« praćenje natjecanja. U jednom natjecanju sudjelovalo je šesnaest vozača i svaki je vozač, po sistemu »svaki sa svakim«, vozio po pet utrka. U svakoj utrci sudjelovala su četiri vozača, a utrka se sastojala od četiri kruga. Motori su imali 45 do 50 konjskih snaga, odnosno 500 kubika, a kao gorivo koristili su čisti alkohol. Mazivo im je bio čisti glicerol. Najčešća i već pomalo demodirana marka motora bili su engleski »JAP-ovi«, koje su polako istiskivali poljski motori marke »FIS« i češki marke »ESSO«. Ono što je bilo najatraktivnije u spidveju, bili su

vozači koji su djelovali kao neka čudna mješavina viteza i fantoma. Nosili su uske kožne kombinezone, stegnute u struku, velike rukavice i šarene kacige.

Rudica Križan, mladi talentirani vozač spidveja, bio je u mnogim stvarima hendikepiran. Stari klupski »JAP« na kojem je vozio bio je stroj na kojem je već izvedeno tisuću različitih popravaka i prepravaka. Mnoge stvari na motoru bile su tek provizorno riješene, mnogi bitni kvarovi samo privremeno otklonjeni. U najpresudnijem trenutku »JAP« je znao zatajiti, tako da je Rudica gubio već dobivene utrke. Drugi se hendikep ticao estetske strane utrke. Naime, u starom klupskom kombinezonu, što ga je naslijedio od bivšeg vozača Kustovića, Rudica je izgledao prije kao prosjak no kao suvremeni vitez moto-sporta. Uzalud je stari Gojko Kasumović nastojao iznaći način da se nabavi novi motor i nova oprema za njegovog šticećenika. Sve što je uspijevaio svodilo se na dovoljne količine goriva, maziva i nešto rezervnih dijelova. Nije po planu, treba čekati, govorili su mu u Savezu. Imamo sad neke preče stvari, treba čekati, otpravljali su ga na općini. Da, utjecajnost Gojka Kasumovića zakazala bi baš na području koje mu je bilo najvažnije. Mogao je čovjeka spasiti grdih nevolja, mogao ti je pribaviti stan ili posao, ali novi »FIS«, o kojem su on i Rudica neprekidno sanjali, nikako nije mogao osigurati.

Stajali smo tog sunčanog dopodneva, oslonjeni o ogradu trkaće staze, Đoko, Javor, Rajka, Goca i ja i gledali marljivog Rudicu kako se bori sa svojim umornim i neposlušnim »JAP-om«. Pored Javora stisnuo se i mali, pogrbljeni, rudlavi momčić Mario Sermek, inače dragi povratnik koji je noćas stigao s dugog puta. Sermek je mogao imati dvadeset jednu ili dvije godine. Nije završio nikakvu školu i nikakav zanat, najviše zbog toga što su mu školovanje ometali različiti cirkusi ili luna-parkovi. Zbog njih bi iznenada napustio školu i odlazio mašući nam s kamiona ili cirkuske prikolice. Jednom bi odlazio kao hranitelj lavova, drugi put kao biljeter ringišpila, treći put kao fizički radnik na šatorskoj konstrukciji. Sermek je bio manijak cirkusa i cirkuskih potucanja. Dolazak cirkusa ili luna-parka u naše mjesto za nas je obično mogao značiti samo dvije stvari. Ili se to Sermek vraća, ili odlazi. Tako je zimus otišao s »Grand cirkusom« iz Kanjiže, a noćas se vratio s luna-parkom »Tic-Toc«. Pričao je kako će sada ostati dulje. Ljeto, bazen, kavana i ostale mjesne zajebancije bile su za njega prevelik izazov, pa je luna-parku dao otkaz i raspakirao stvari.

Sermek je mrmeljao nešto o tome kako je Javor silno napredovao, Goca se smijuljila gledajući kako Đoko uvježbava nov način pljuvanja, Rajka je šutjela baš kao da joj svi skupa idemo na živce, dok sam ja prelistavao novi »Plavi vjesnik« u nadi da ću na-trapati na sliku kakvog glumca.

Rudica je uvježbavao start novozelandskih vozača, najboljih na svijetu. To je bilo nešto skroz ludo, za popizditi. Nabio bi gas do daske, otpustio kvačilo, digao prednji kotač u zrak, tako visoko da ti se učinilo da će pasti na leđa, i pojurio punom snagom na stražnjem kotaču. Zinuli smo pomislivši da će poletjeti. Odvezao bi onda krug punom snagom, vratio se na start i sve ponovio.

Odněkud se stvorio i Đokin stari, predsjednik »Vihora«. Lice mu je sjalo od zadovoljstva.

— Jeste vidjeli? A? Ovakvim startom ima da razbije sve konkurente! Mora mali u reprezentaciju!

— Mislite da bi takvim startom mogao tući Plemenčića i Vuka? — upitao sam ga. Pitanje je bilo provokativno, jer su Plemenčić i Vuk bila imena koja su poznavaoi spidveja izgovarali sa strahopoštovanjem.

— Sve ih on može ostaviti za sobom! I Plemenčića, i Vuka, i Dagvarta, i Vrega... Sve. Samo... samo da mu je možda malo bolji motor — odgovorio je stari Gojko s gorčinom u glasu. Vidjelo se da si još uvijek predbacuje što nije uspio iskamčiti novi motor za svog pulena.

— Za Austrijance će voziti i Kluge, Reinhard Kluge, a on je, ako se ne varam, prvak Europe — podbadao ga je Javor.

Gojko je htio odgovoriti, ali je onda spazio Sermeka koji je sve vrijeme okretao glavu u

stranu. Izgleda da nije htio da ga Gojko vidi.

— Oho, ptico! Vratio si se — rekao je Gojko.

— Šta hoćeš, cajo? — otresao se Sermek.

— Ništa, ništa, samo malo pristojnosti. Bili smo zadnji put fer prema tebi, pa bi mogao biti malo pristojniji.

Mario Sermek bio je dobro znana osoba u milicij-skim krugovima. To »zadnji put« odnosilo se na nekakvu veliku tučnjavu u kojoj je Sermek bio protagonist. Progledali su mu kroz prste pa je dobio samo uvjetnu kaznu.

Sada nam se i Rudica približio. Ugasio je motor i sjahao.

— Je li dobro, gazda? — obratio se starom Kasumoviću.

— Mali, nije loše, bogami, nije loše — zadovoljnim će glasom Gojko. — Uskoro će Ljubiša Hraminski objaviti sastav. E, onda ima da udvostručiš treninge.

— Otkuda nam toliko gorivo?

— Ne brini, ja ću smoći gorivo. Ti samo da voziš!

Rudica je unezvijereno gledao prema nama. Nismo ni primijetili kada je Rajka otišla.

— A gdje je Rajka? — pitao nas je, zaboravljajući na Gojka Kasumovića, koji mu je nešto tumačio.

Ja sam pogledao nekamo u stranu, Javor je samo slegnuo ramenima.

— Ta ženska je najobičnija pizda — prišapnuo mi je Đoko. — Jesi li vidio samo kakav start ima Rudica. Morala je pričekati i čestitati mu, dati mu podršku...

Mislim da sam bio nešto zreliji od Đoke, jer sam sasvim dobro razumio Rajku i znao da se njoj fućka za Rudičin start. Kada ti je nekog pun kufer, boli te đon za njegov start.

— Muči te ta mala? — upitao ga je Gojko, silno ozbiljan. Znali smo da može učiniti svašta, da može biti opasan naljuti li ga netko. Ne bi mu bilo teško da sredi Rajku i spriječi je u tome da i dalje zajebava njegova vozača.

— Gazda, to se vas ne tiče. Ja sam vaš vozač, brinite se o mojoj formi, o mojoj opremi i potrebama, ali moju žensku pustite na miru — ljutio se Rudica.

I Rudica je znao da Gojko može pozvati Rajku u onu svoju kancelariju i pripremiti joj tako da napuni gaće.

— Dobro, mali! U redu, u redu! Ja se ne pačam. Ti samo dobro vozi i sve će biti u redu. Moraš nam ući u reprezentaciju. To je stvar ugleda, razvoja i pozitivnih socijalističkih stremljenja našega kluba.

Rudica je šutke navukao kacigu i vratio se motoru.

— Zagurajte me — doviknuo je.

Nakon što je uspio upaliti motor, izveo je još jedan novozelandski start, ali je u tom startu bilo mlitavosti i neodlučnosti, što smo svi primijetili.

Nešto kasnije sjedili smo na drvenim tribinama iznad svlačionice i garaže, čekajući Rudicu koji se upravo presvlačio. Sjedili smo i komentirali Rajkin nepriličan postupak, svjesni toga da se između nje i Rudice nešto neobično događa. Goca je Rajkin postupak držala samo jednom vrstom ženske ćudljivosti, a Javor je mislio da njen bezobrazluk mora imati veze s lokalnim štemerom — nogometašem Blondinom. Uskoro se na tribinama pojavila i meni nesimpatična faca gimnazijalca Josipa Gotala zvanog Gotica. Nikad nisam uspio shvatiti zašto se Javor i Rudica druže s tim glupavim kicošem, koji je vječito hodao u sivom odijelu s crvenom kravatom ispod vrata.

— Oho, Sermek, pa ti si se vratio! — dobacio je Gotica starom dobrom Sermeku, cirkuskom proleteru. — Sada još da se vrati i Papak, pa smo svi na okupu.

— Piše li Papak? — pitao je Sermek.

— Rijetko. Ali, zna se da je u Parizu. Ti boga, Pariz! To je život! — otpovrnuo je Gotica.

— Znaš li ti, Gotica, uopće gdje je Pariz? — zezao ga je Javor.

Josipa Gotala — Goticu držali smo svi nepopravljivim glupanom, premda je on bio jedini iz te klape koji se odvažio na to da se iskuša u nekoj ozbiljnijoj školi. Govorilo se o njemu kao o »drvenoj glavi«, »amputiranom mozgu«, »šupljaj pameti«. Bile su čuvene anegdote vezane uz njegovo školovanje. Pričalo se da na upit profesora nije znao odgovoriti u kojem mjesecu je proglašena Šestojanuarska diktatura, da je metaforu držao grčkom boginjom željeza, da mu je simbol kositra KS, da je mislio kako ispod Bruklinskog mosta protječe rijeka Brooklvn, da je izjavio kako je u Bečkom Novom Mjestu (koje je zvao Bečki Wiener Neustadt) pogubljen Zrinkopan. Kada su sa školskom ekskurzijom bili u Zagrebu, primijećen je kako oprezno, na prstima, prelazi preko tramvajskih šina. Bojao se da ga ne prasne struja. Svašta se pričalo o Gotici, koji je sve to trpio, te se uz pomoć oca, općinskog funkcionara, mukotrpno probijao prema sve višim i višim razredima gimnazije. I sada je konačno dogurao i do mature na kojoj je ljiosnuo iz matematike. Uspjela ga je oboriti profesorica čiji je muž bio još veća budža od Gotičinog starog.

— No, dobro, ako znaš gdje se nalazi Pariz — nastavio je Javor — kladim se da ne znaš u kojem mjesecu je bila Majska deklaracija.

To je bila parafraza već rabljenog štosu, jer ni Javor nije pohađao školu u kojoj bi se moglo nešto doznati o Majskoj deklaraciji.

— Ne seri, Javore! Ti si mi baš školovan čovjek. Koji si zanat izučio u popravilištu? Jebivjetarski? — odbrusio je Gotica, a onda se ponovo okrenuo Sermeku. — Nego, Sermek, ti si zimus otišao s onim cirkusom iz Kanjiže. Koliko se sjećam, poveo si sa sobom i ženu.

Bila je to istina. Jesenas se Sermek iznenada oženio nekom Ružom, čija je moralna prošlost bila tajanstvena i neispitana. Bio je to jedan od onih brakova koji su od samog početka osuđeni na propast.

— Dao sam joj nogu — tihim će glasom Sermek.

— Fukala se s cirkusantima.

— Sa cirkusantima se fukala i prije — dodao je Gotica. — Nisi se onda trebao ni ženiti njome.

Ah, kako sam mrzio te njegove grube i neumjesne primjedbe. Što ga se uopće tiče što je Sermek uzeo kurvu za ženu! Možda je s njom ipak proveo nekoliko sretnih trenutaka!

— Da, fukala se i prije i poslije. Ali mi u posljednje vrijeme nije htjela dati ni dinara od svog utrška. A u braku se sve dijeli, zar ne? Uostalom kog će mi vruga žena! Mogu lijepo tucati Nadu Koljenicu i kvit!

Nada Koljenica bila je lokalna erotska radnica, koja je subotom i nedjeljom primala svoju mnogobrojnu »esembe klijentelu«, računajući brzi metak stotinjak dinara. Zlobni sugrađani pričali su da su joj klijenti kupili golmanske koljenice, kako bi lakše obavljala poslove u mračnim parkovima, gdje su je, navodno, objahali s guza čitavi bataljuni. Otuda joj i nadimak »Koljenica«. Nadu Koljenicu držao sam osobom zaslužnom za zrelost grada, jer je većina momaka svoj prvi metak ispalila baš u nju. A o takvim osobama ne smije se govoriti ni zlorado ni ironično.

— Možda ćeš uz Nadu Koljenicu uskoro moći tucati i Rajku. I ona je na najboljem putu. Dečki, da li Rudica zna da mu Blondino fuka mačku? — pitao je antipatični gimnazijalac.

— Daj, Gotica, prestani srati! — izderao se na njega moj brat Javor. — Šta ti znaš koga fuka Blondino! Šta ti uopće znaš o fukanju, pa ti si običan jumferoš!

Gotica zašuti. Ali ne zato što se uplašio Javora, nego zato što se stubama penjao Rudica Križan.

Poslije podne, na neravnom betonu pokraj gradskog bazena, sjedili smo Đoko i ja i promatrali Javora, Rudicu i Sermeka kako kartaju nama čudesnu kartašku igru koja se zove preferans. Osobito misteriozni bili su oni trenuci kada su kartaši, sraz-mjemo broju štihova, dijelili

»juhu«. Pa onda ono »pod kapom« i »nad kapom«, pa »kontra« i »rekontra«. Sto bih sve dao da sam znao igrati preferans, tu složenu igru izabranih! Ubrzo nam se pridružio i tupavi Gotica, koji je, jednako fasciniran, buljio u nerazmrsive složenosti te jedine igre na svijetu koja se može igrati samo utroje. Ne, ni Gotica nikad nije uspio naučiti tu pametnu igru.

Đoko i ja ostavljali bismo na tren zadubljene i šutljive kartaše, koji nisu ni primjećivali kako im sunce polako prži kožu na leđima, i odlazili u dubok dio bazena da šmuramo Gocu i neku njenu štrkljavu prijateljicu. Uz grudanje, šmuranje je bilo jedna od onih divnih igara u kojoj muškarac sasvim legalno uživa u nasilju, a ženska u trpljenju. Kada bismo se umorili, vraćali smo se da onako mokri posjedamo oko kartaša, koji su i dalje marljivo dijelili »juhu« i dizali se iznad kape, ili se spuštali pod nju.

A onda je iznenada do nas dotrčao Zumzo i poprskao nas vodom koja mu se cijedila s mokrog tijela.

— Dečki, bit će šore! Blondino se zakačio s dvojicom Bosanaca!

— Kakvi te Bosanci spopali? — pitao je Rudica, nervozno miješajući karte.

— Oni sa silosa. Znae da su prije deset dana došli Bosanci koji grade silos. Eno, Blondino je jednom rekao nek ide u pičku materinu, a onaj mu je zaprijetio da će ga priklati. Rekao mu je »bolan«, a to je po njihovom velika uvreda. Znači da si bolestan, ili tako nešto...

Ustali smo i pogledali prema skakaonici. Tučnjava je bila nešto što se ne propušta.

A dolje kod skakaonice već je prštalo. Blondino se divlje mackljao sa dva snažna zdepasta tipa koji su nosili crvene gaćice sa svitnjakom, baš onakve kakve su nam bile propisane za fizički odgoj. Padali su tu svakakvi udarci, i oni čisti, sportski, i oni niski, kurvinjski... Letjela je tu i šaka u oko, i lakat u zube, i koljeno u jaja. I premda je prednost bila na strani Bosanaca, ubrzo se vidjelo da će konačnu pobjedu izvojevati Blondino. Rudica je uzdisao. Znao je da će glasine o slavnoj Blondinovoj pobjedi uskoro doprijeti i do Rajke.

E, onda su se u tučnjavu umiješala i dva milicajca, koji su do tada pijuckali pivo gore, na kupališnom šanku. Razdvojili su krvave borce i počeli se derati na njih. Jedan od milicajaca zatražio je da se izgređnici legitimiraju, što je bilo neizvedivo, jer se nitko ne kupa s legitimacijom pod jajima. Uskoro se sve živo sjatilo oko Blondina, onih Bosanaca i milicajaca.

— Odbij! Ne grupiši se! — vikali su milicajci, ali se nitko nije micao s mjesta. I onda je Blondino izveo nešto silno drsko. Desnom rukom uhvatio se za zglob lijeve i podigao obje ruke u zrak, onako kako to čine boksači nakon pobjede u ringu. Čitav bazen zaorio je glasovima odobravanja, a onda se prolomio i glasan pljesak. Jasno, publika je oduvijek bila na strani domaćina i Blondino se, unatoč nazočnosti milicajaca, mogao osjećati isto onako kako se osjećao na našem nogometnom igralištu nakon pobjede. Kasnije sam doznao da je klupska uprava zataškala stvar i da se Blondino izvukao bez ikakve kazne, a da su ona dva jadna radnika vraćena kućama.

Dok smo se vraćali kućama, Đoko mi je objašnjavao svoj novi plan. Đoko je bio od onih koji uvijek imaju u pripremi poneki novi plan.

— Slušaj, danas kada je Sermek spomenuo Nadu Koljenicu, meni je palo na pamet nešto fenomenalno. Mogli bismo otići do Nade i pitati je za fimozu...

Fimoza je onaj vrag na mom kurcu, dosjetim se i odmah rastužim. Ali, kog boga Nada Koljenica zna o fimozi!

— Ona je pravi stručnjak na tom terenu — nastavio je Đoko. — Koliko je samo muškaraca bilo kod nje! Stotine i stotine. Mora da je bilo i takvih kao ti. Mislim, onih koji ne mogu prevući kožicu.

— Ali, šta se ona u to razumije. Pa nije Nada doktorica!

— Nije, ali ima iskustva. Ako tu stvar ne poznaje onako medicinski, sigurno zna...

— Šta zna? — rekao sam sav crven.

— Pa zna barem to da li takvi, mislim ti s fimozom... da li mogu jebati.

Učini mi se da Đokin plan i nije tako glup. Samo, kako ćemo to izvesti? Umrijet ću od stida.

— Pristaješ li? — navaljivao je Đoko.

— Ako ti pitaš.

— Pa, nemam ja fimozu!

— Onda ne pristajem.

— No, dobro, govнару jedan. Ja ću pitati — složi se Đoko. — Ali jednu stvar moraš ti uraditi.

— Koju stvar?

— Ti ćeš joj platiti. Sto dinara, to je njena tarifa. Mislim, nema smisla da joj oduzimamo vrijeme... U redu je da platimo.

Isuse, pa to su onih sto dinara koje sam zaradio loveći kedere, pomislio sam. To su pare koje su mi potrebne za marke, za pisma Jeanu Maraisu, Alanu Laddu i drugima...

— Ali, Đoko, pa mi ne idemo tamo jebati da bismo morali pljunuti toliku lovu.

— Nema veze. Usluga je usluga.

— Dobro — rekao sam — ali i ti meni moraš nešto obećati. Da o svemu tome nećeš nikome ni pisnuti. Ni o Nadi Koljenici, ni o fimozu.

— Šutjet ću kao grob — reče ozbiljnim glasom. — Ako zucnem nekome, ne moraš me više ni pogledati.

Nada Koljenica stanovala je u naherenoj kućici na samom kraju prljavog radničkog predgrađa. Bilo je pravo čudo kako se ta njena stara i dotrajala kuća s posve otpalom žbukom još nije srušila. Pokucali smo na prljava vrata, na kojima je netko tesarskom olovkom nacrtao žensko spolovilo u obliku prepolovljenog kruga s zrakama. Iznutra se začulo komešanje, pospremanje, hitri koraci, a onda nam je mucavi ženski glas doviknuo da uđemo.

Otvorili smo vrata, prekoračili prag i našli se u neurednoj kuhinji koja je sva zaudarala po kiselom zelju. Vrata susjedne prostorije bila su pritivorena. Čuvena Nada Koljenica stajala je pred nama. Imala je tusto tijelo, goleme sise, neurednu kosu i maloumnu facu s omlohavjelom donjom usnom.

— Sšš... šta ho... ćete klinci?

Mislio sam da ću propasti u zemlju od stida. Poniknuo sam glavom, ali se Đoko sasvim lijepo snašao.

— Znae, gospođo, imamo jedan problem koji biste vi mogli riješiti.

— Ka... kakav problem? Ako mi... mislite jebati, mm... mogu vam kazati da sss... ste prebalavi. Ali ako imate no... novac...

— Reci joj da imaš — mune me Đoko pod rebra.

— Imam. Sss... sto di... dinara — promucio sam i ja.

— Gospođo, stvar je u slijedećem. Moj prijatelj ima jedan problem na spolnom organu.

Zašto je rekao »spolnom organu«, čudio sam se. Mogao je kazati »na kurcu«. Pa i ona je rekla: »Ako mislite jebati«...

A onda se iza onih pritivorenih vrata začuo glasan muški grohot.

— Ha-ha-ha! Problem na spolnom organu! Ha-ha-ha! Tako nešto još nisam čuo. Klinci imaju problem na spolnom organu! Ha-ha-ha!

Nada je silno pocrvenjela, što me veoma začudilo. Mislio sam da ona spada u onu vrstu žena koje su na stid već odavno zaboravile. Na vratima se stvorio zdepast brkajlija u bijelim gaćama kroz čiju su desnu nogavicu virila dlakava muda. Očito, brkonja se ovdje osjećao kao kod kuće i mora da smo ga prekinuli u »poslu«. Držao se za okvir vrata i previjao od smijeha.

— Oppp... rostite, to je mm... moj podstanar — rekla je tiho Nada Koljenica.

Brkati trbonja naglo se uozbiljio.

— Jebač! Kakav podstanar! Jebač, a ne podstanar! Zar bih mogao biti podstanar u ovakvom šupku od kuće! Ha-ha-ha!

Jurnuli smo napolje i okrenuli kući. Kasnije, prije no što ćemo se rastati, Đoko zastane i promrlja nešto što je valjda trebala biti isprika:

— Zajebali smo čitavu stvar!

7.

Onda su se mirne vode školskih praznika odjednom uzburkale. Tog jutra je puknulo!

Moja majka, Ana Mraz, vratila se s tržnice sva uzbuđena.

U pidžami, otac je hodao po kući, pa kad ju je spazio onako zapuhanu i blijedu, zapitao je što se dogodilo.

— Srela sam na tržnici Frntićku i ona mi je rekla. Zamisli... A onda su mi još dvije žene kazale isto...

— Šta su ti kazale? Daj se smiri i pričaj!

— Ti znaš staru Franjkovićku koja je sinoć umrla?

— Znam. Za boga miloga, pričaj!

— Jučer su je položili u mrtvačnicu — nastavila je majka pričati ono što je čula na tržnici. — No, jutros je nađena na groblju kako leži pored grobnice u koju su je danas popodne trebali položiti. Baš kao da je ustala, izašla iz mrtvačnice i uputila se prema grobnici...

— Ne pričaj, molim te, gluposti! Kako bi mogla mrtva ustati — prekorio ju je moj otac, zakleti materijalist.

— Otišli su do mrtvačnice i otkrili da je zaključana. Međutim, prozor na mrtvačnici bio je razbijen. Pomislili su onda da je samo zamrla, pa da se noćas probudila, razbila prozor i izašla...

— Ali, zašto bi onda krenula prema grobnici?

Slušao sam otvorenih usta majčinu priču.

— Ustanovilo se da nije zamrla i da nije sama izašla. Učinili su to nekakvi huligani koji vole neslane šale. Oni su razbili prozor, dignuli staru Franjkovićku iz lijesa i odnijeli je na groblje...

— Kako znaš da su to učinili huligani? — prekine je otac.

— Lijepo! Ostavili su poruku na zidu mrtvačnice. Ispisali su je zidnom bojom: RAT ODRASLIMA! LEGIJA STRANACA.

Čuvši to, izjurio sam napolje. Takvu senzaciju morao sam i sam vidjeti. Groblje i mrtvačnica bili su tu blizu, stotinjak metara od kuće. Dotrčavši do mrtvačnice, spazim gomilu svijeta koja se gurala pred ulazom. Senzacionalna vijest brzo je obišla čitav grad. Vrata mrtvačnice bila su zaključana.

— Šef pogrebnog je unutra s milicajcima — rekao mi je debeljko u lovačkim hlačama.

— Uхватit će ih prije mraka — tumačio je nekakav mesar u bijeloj kuti, dva-tri koraka dalje.

Shvativši odmah da u mrtvačnicu neću tako lako ući, odjurim do Đoke. Đoko je već znao sve. Čuo je od oca. Misli da je i otac baš zbog toga danas tako rano otišao od kuće.

— Daj, Đoko, posudi mi onaj feljton o Legiji stranaca da se podsjetim malo — molio sam ga.

— Kakav feljton?

— Pa onaj o Sredoju Pantiću. Sjećaš se, dao sam ti ga za sliku Errola Flynna.

— Ah, onaj! — dosjeti se Đoko. — Nemam ga. Stari mi ga je zaplijenio. Rekao mi je da se ne smijem napajati kapitalističkim govovima. Jebi ga, feljtona nema! Ali, to u mrtvačnici nije mogla napraviti prava Legija stranaca, jer ona je u Francuskoj. Ovo mora da je maslo lokalnih huligana, tako je i stari rekao.

— Znam, Đoko. Ali taj koji je to napravio i napisao ono na zidu mrtvačnice, nije to mogao učiniti slučajno. Mora da ga je Legija inspirirala.

— Ma kakva Legija! To su napravili bedaci koji će do večeri biti u gajbi. Kakve to usrane veze ima s francuskim plaćenicima?

— I to ti je stari rekao? — kazao sam ironično i izašao napolje.

Tko bi to mogao učiniti, pitao sam se, brzajući prema zgradi Okružnog suda gdje je stanovao Rudica Križan. Poznavao sam toliko mangupa u gradu, ali nikako nisam mogao odlučiti na koga da posumnjam. Morao sam se posavjetovati s Rudicom, koji je kao bivši pripadnik UNEF-a bio naš savjetnik za »vojna pitanja«.

— Tko bi mogli biti ti klipani? — upitao sam nakon što sam mu sve detaljno ispričao. — I zašto se nazivaju Legijom stranaca?

— Znam dosta ljudi u gradu koji bi mogli učiniti tako nešto.

— Ali zašto? Zašto činiti takve stvari?

Rudica je zašutio, vidjelo se da razmišlja. — Pa, možda zbog nezadovoljstva — rekao je tiho.

— Nezadovoljstva?! Čime?

— Svime — nadodao je.

— A kakve to veze ima s Legijom stranaca? — pitao sam.

— Pa, kažu da je Legija stranaca vojska nezadovoljnika.

— A ne bi li to mogli biti ljudi bliski Vinku Tutleu? Kažu da je Vinko bio u Legiji stranaca. Možda je mogao zvesti one glupave studente koji se u posljednje vrijeme družu s njim?

— Na njih najviše i sumnjam — složio se Rudica sa mnom. — Osim toga, Tutle je iznenada oputovao. Možda baš zbog toga.

— Znaš li ti uopće išta o Legiji?

— Joj, klinac, što si dosadan! Sada nemam vremena. Drugom ću ti prilikom pričati — rekao je tražeći tenisice pod krevetom. Spremao se za trening.

Drek on zna o Legiji kada se izmotava na tako glup način, pomislio sam. Koristio je stil mog starog. Rješavajući križaljku, majka bi upitala oca zna li austrijskog književnika sa pet slova. Pusti me na miru, izderao bi se stari, zar ne vidiš da narezujem cigaret-papir!

U podne je sunce opalilo onako svojski, srpanjski. Počinjala je sezona neizdrživih ljetnih vrućina, kada se živa diže i do četrdeset Celzija. Ne sjećam se da je ikoje ljeto prošlo bez desetak ovakvih paklenskih dana. Bosim sam nogama gazio po asfaltu koji se topio pod stopalima. Nastojao sam se čim prije dokopati bazena. Usput sam svratio u Prekpoljajevu slastičarnu i naručio trostruki sladoled od vanilije. Ali, na vrelom suncu sladoled se topio brže no što sam ga mogao polizati.

Ubrzo su mi ruke bile umazane i ljepljive od rastopljene vanilije. Malo osvježenja ponudila mi je duboka hladovina centralnog parka. Zastao sam kod paviljona, baš na onom mjestu gdje je bila postavljena vodovodna pipa. Oprao sam ruke i kušao mlaku i neukusnu vodu. S druge strane paviljona ugledao sam na jednoj od kupa Rudičinu Rajku u društvu Blondina. Nosila je kratku suknju i crvenu majicu, a Blondino je bio u hlačama od crnog glota, gol iznad pojasa. Bili su zadubljeni u razgovor tako da me nisu primijetili. U jednom trenu Rajka je potegnula kažiprstom po Blondinovima maljavim grudima. Da je mogao vidjeti taj pokret, Rudica bi zacijelo pošizio.

Nije li Blondino junak noćasnog grobljanskog skandala, nije li on član lokalne, provincijske Legije stranaca, upitah se. Možda takvim postupkom nastoji zadiviti Rajku i odvući je od Rudice? Ali, fućka se Blondinu za Rajku! Pa on ima mačaka kao šodera, on tuca kog hoće i kog stigne. Sretni Blondino! Njega ne muči nikakva jebena fimoza!

Da li da ispričam Rudici ono što sam netom vidio, bilo je pitanje koje me mučilo. S jedne

strane moja prijateljska obaveza nalagala mi je da mu otkrijem gorku istinu. S druge strane, spoznaja da ga mačka otvoreno vara moglo bi loše djelovati na njegovu vozačku formu. A to ni meni nije bilo svejedno! Više od svega želio sam da ga 25. kolovoza vidim u reprezentativnom dresu. Odlučih stoga da mu ništa ne kažem. I prijateljima se koji put mora lagati!

Čitavo sam popodne proveo u hladu crnog duda koji je bio posađen na istočnoj strani kupališta, ležeći na tratini koja je kupaćima služila za sunčanje, ljenčarenje, loptanje i zezanje... Goca je ležala pored mene, lijena, nepomična... Micali srno se tek toliko da nam sjena duda ne pobjegne. Dopustila mi je čak da je namažem po leđima »kakao-buterom«. Mazao sam je polako, nježno, nastojeći dobro upamtiti svaki od tih sretnih trenutaka. Čuteći njenu meku put pod dlanovima, polako sam shvaćao da Goca Babić, prva mačka škole, postaje moje ljetno bunilo, moja neizlječiva bolest. Da li da je zavolim ludo i beznadno, ili da je se odrekнем poput kakva nerazumna luđaka koji uživa u tome da samom sebi nanosi bol, bila je dvojba koja me sve više razdirala. Spadao sam u one nerazumne i patetične budale koje su kadre jednim pokretom prsta upropastiti sve ono što su dugo vremena izgrađivali. Baš zbog toga bojao sam se za našu sudbinu, svoju i Gocinu.

Kad sam se oko sedam navečer vratio s bazena, ustanovio sam da nas je posjetio antipatični staratelj mog brata Javora — drug Krasnodar Šantek. Razgovor između oca i »pizdeka«, kako je moj stari interno zvao Javorovog staratelja, bio je pun varnica.

— Ne razumijem vas, družo Pavle! Ne biste se smjeli ljutiti. Mene su legalno odredili za staratelja vašem sinu i mislim da je moja obaveza da dođem i provjerim da li mali ima kakve veze s tim huliganima koji su noćas provalili u mrtvačnicu.

Pizdek je nosio bijele hlače od seljačkog platna i bijelu košulju s konobarskom masnicom ispod vrata. Kako ga otac nije pozvao u kuhinju, stajali su na hodniku i prepirali se. Od Santekova tijela širio se nepodnošljiv miris »Pokošenog sijena«.

— Slušajte, družo Šantek. Ja ću to sam raspraviti s Javorom. Ako mali ima veze s tim, porazgovarat ću s našim Gojkom. Vi se ne morate angažirati. Osim toga, Javor će idućeg mjeseca navršiti osamnaest godina, pa vašu ulogu u njegovom životu smatram okončanom — govorio je moj stari, jedva savladavajući gađenje koje je gajio prema Krasnodaru Šanteku.

— Nemate pravo! Moja uloga prestaje tek onog dana kad bude punoljetan. I ja ću svoju dužnost obaviti savjesno i do kraja — nije se dao smesti »pizdek«. — Ja nisam kao neki!

— Šta hoćete reći tim da niste kao neki! Mislite, niste kao ja? Slušajte, dragi moj družo, o tome kakav sam ja, vi nemate pojma. Vi ne znate što je to privreda, što je to proizvodnja... vi sjedite u onom vašem Kulturno-prosvjetnom vijeću i razmišljate o tome hoćete li fond dati vatrogasnoj glazbi za uniforme, ili amaterskom KUD-u za svečanu akademiju povodom Dana borca...

— Nemojte skretati s teme. Ja nisam došao da s vama razgovaram o privredi, nego o vašem sinu! Nemojte se praviti važni. Da ste onakav kakvim se pravite, ne bi vam sin bio...

— Javor je dečko u redu! — izdere se moj otac, inače najveći pobornik baš suprotne tvrdnje.

— On bi mogao biti u redu. On je mlad, bistar, lijep...

— Da li ste vi ovdje samo zbog toga što je on lijep? — vikne moj stari tako glasno da je majka dojurila u hodnik.

Lice Krasnodara Šanteka bilo je crveno poput paprike.

— Šta je bilo? — pitala je majka.

— Ništa! — viknuo je otac ljutito. — Zatvori vrata da mi taj parfem ne uđe u sobu!

Pizdek se okrenuo i izjurio napolje.

— Pa šta je bilo, boga mu dragoga? — prosiktala je majka, koja je inače rijetko podizala glas.

— Ana, ništa nije bilo! Ništa! Ništa, osim što nam je sin prokleta baraba. Da nije, ne bih morao trpjeti tog namirisanoг dupelisca u svojoj kući.

— Ali on je iz Prosvjetnog vijeća — zaustila je majka.

— On je iz pizde materine i basta! — rekao je otac i zalupio izlaznim vratima kroz koja je čas ranije izjurio drug Šantek.

— Pavle, ti si najobičnija budala! — kazala je majka. — Ti si u istom ovakvom afektu izvalio onu glupost zbog koje te sad zajebavaju i drže na ledu. Ti se nikad nećeš opametiti!

No, otac se smirio i opametio već sat kasnije, kada su nam došli Kasumovićeви. Bili su lagano obučeni i dobro raspoloženi, možda zato što je lagani povjetarac učinio podnošljivim ovu toplu ljetnu večer. Otac je izvukao iz bunara ogromnu lubenicu, koja se cijeli dan hladila, donio je na stol i razrezao na mnogo komada. Gutali smo halapljivo hladne komade lubenice, pijuckajući crne koštice. Bila je to prva ovogodišnja lubenica. Onda sam obrisao ruke i usta i otišao se presvući. Radi korza i Goce, naravno! Kada sam se vratio, vidio sam da otac i Gojko pričaju o noćasnjoj provali u mrtvačnicu. Udbaš Gojko je u ovom slučaju vidio simptom sveopće pokvarenosti omladine.

— Jebem ja njima sve po redu! Mi ih odgajamo i nadahnjujemo svijetlim tradicijama, a oni se, šta ti ja znam, zanašaju tamo nekakvim američkim i francuskim stvarima. Kamo to ide? Čemu sav taj naš trud?

— Možda je sve to baš zbog toga što se previše trudimo. Možda bismo ih trebali malo pustiti na miru...

— Ma nemoj ti meni, Pavle... Pustiti, kažeš. Pa da polude do kraja! Vidiš, ja sam onom mom naredio da svaki dan mora pročitati »Borbu« i referirati mi. A članke o Konferenciji nesvrstanih ima da izreže i nalijepi u bilježnicu. I znaš šta mi kaže? Kaže da se on s mnogim stvarima u novinama ne slaže! Pa jebem ti... Klinac od četrnaest godina pa se ne slaže! I šta će taj raditi kad bude imao dvadeset? Dizat će demonstracije!

— Pa jest, svojeglavi su...

— Učimo ih da budu rodoljubi, da cijene naš primjer. I čemu smo ih naučili? Vole talijanske pjesme, američke kaubojske filmove, sanjaju o onoj francuskoj glumici koja se skida dogola... Kažem ja onom svom, kažem mu: »Sine, nemoj slušati te talijanske gluposti, imamo mi naše lijepe narodne pjesme.« A šta će on meni! Kaže: »Tata, to je za seljake!«

— No, dobro, Gojko, nije sve izgubljeno. Pa i mi smo bili onako, na svoju ruku. Odrast će oni, zrelost će ih dotjerati u red.

— I konačno ovo noćas! Dečki popizdili za Legijom stranaca, za natražnjačkom, kolonijalističkom, plaćeničkom vojskom koja guši narodne pokrete. Naša djeca podržavaju kapitalističke svinjarije. E, da sam ja vlast...

— Gojko, pa ti na neki način i jesi vlast — podsjeti ga moj otac.

— Ma, jesam, jesam... Ali ruke su mi svezane...

— Pa jeste li doznali tko je to učinio? Znaš, bio mi je popodne onaj napirlitani Šantek. Zanima ga da li Javor ima veze s tim.

Gojko slegne ramenima. Shvatih da još nikog nisu pronašli.

— Možeš li mi srediti da mi tog staratelja skinu s grbače? — pitao je otac.

— Zaboravi na tog buzoranta. Javor će ionako vrlo brzo po sili zakona izgubiti staratelja. Ne zamaraj me tim mudracima iz prosvjete i kulture. Pusti da ti prvo narihtam to mjesto.

— Zbilja, ima li tu kakvih novina? — upitao je otac tobože nehajno, kao da ga to previše ne zanima. Znao sam da pozira i da mu je i te kako stalo da se njegov položaj što prije riješi.

— Ma ona stvar o kojoj sam ti govorio je propala. Nešto bi se možda i našlo, ali ja te ne želim strpati bilo gdje. Stari moj, ti si propulzivan tip, ti nam trebaš u privredi. .

— Ali, kada sam bio u privredi, nitko nije htio poslušati moje savjete. Likvidirali su firmu preuranjeno i nemotivirano. Mogli smo se izvući iz gubitaka i rentabilno poslovati... Jednog će

dana i njima postati jasno...

— Nemoj sad o tom! Likvidacija tvoje firme imala je više politički nego ekonomski rezon. Nego, mislim da bismo stvar ubrzali kad bi ti nešto uradio.

— Šta to? — začudi se otac.

— Pa trebao bi, trebao bi na Komitet poslati jednu pismenu ispriku...

— Šta se ja imam ispričavati! — ustoboči se otac.

Znao sam da ga položaj u kojem se našao duboko vrijeđa.

— Pa ne baš ispriku nego... nego pismenu izjavu. Detaljnu i konstruktivnu. Trebao bi napisati kako je sve to bio nesporazum, kako su te krivo shvatili, kako si oduvijek na strani progresivne orijentacije...

— Ali, tako nešto je sasvim izvan uobičajenih normi.

— Pa znam da je, znam da je — tumačio je Gojko — ali oni bi to jako dobro primili. To ne bi bio nikakav službeni akt, nego jedan neformalni dopis. Slušaj, pa ti bi to poslao ljudima s kojima već godinama surađuješ, i tako...

— Slušaj, Gojko, da ti mene ne nagovaraš da napišem nekakvo pokajanje? — upita otac pomalo ljutitim glasom.

— Ni za boga! — branio se Gojko. — Kakvo pokajanje! Znaš, njih je zbunila tvoja tvrdoglavost, i ona tvoja izjava. Mislim da bi im morao dati samo mali mig da si još uvijek na našoj strani.

— Pa na čijoj bih strani mogao biti!

— Eto, takvog te volim — veselo će Gojko, tapšući oca po ramenu. — I znaš, ne bi bilo loše kada bi, onako uvijeno, napisao da ti je žao, da si se zabunio.

Moj otac ga prostrijeli očima. On je tvrdio da se nikad u životu nije zabunio, da je uvijek radio onako kako mu je pamet nalagala. Jedino kada bi se posvadio s majkom, znao je kazati da se zabunio kada se oženio njome. Eto, to je bila jedina zabuna koju je katkad priznavao.

— Idem na korzo — viknuo sam starom i, ne čekajući njegov odgovor, sjurio se niz stubište. Zurio sam se, jer nisam imao živaca slušati Gojkove prodike. Te zašto na korzo, te zašto u kavanu, te dao bih vam ja...

Na korzu sam uradio nešto posve čudno, nešto što ni sam nisam očekivao da ću uraditi. Zavukao sam se u dubinu mračnog parka i s jedne drvene klupe promatrao ljude kako šetaju osvjetljenim šetalištem. Nakon nekog vremena ugledao sam Gocu kako seta s prijateljicama. Prošla je jednom, prošla je drugi put, prošla je treći put. Nisam ustajao s klupe; kao da sam htio provjeriti koliko ću dugo izdržati. A trebalo je samo ustati, otići do korza, prošetati i — kao slučajno — susresti se s njom. Bio sam gotovo siguran da bi odmah ostavila prijateljice i krenula sa mnom. Ali, nisam to učinio. Pustio sam je da još nekoliko puta prođe, a onda sam ustao i krenuo kući. Ponašao sam se kao totalni idiot, ali sam znao da u toj idiotariji ima dostojanstva i lijepe patnje. Našavši se pred kućom, osjetih kako mi srce snažno udara, a oči se pune suzama. Možda bih se još mogao vratiti, pomislih. Zacijelo još nije otišla kući. Stisnuo sam zube i uvukao se u svoju sobu. Prolazeći pored kuhinje, čuo sam još kako se Gojko i otac svađaju oko toga tko je bolji golman, Beara ili Vidinić.

Bio sam duboko nesretan i jako, jako umoran. Bacio sam se nauznak na krevet i pogledao u ravni bijeli strop. Što da uradim s Gocom, što da uradim s tom nesretnom fimozom, što da uopće uradim sa samim sobom? Školski praznici, koji su počeli tako radosno i bezbrižno, sve su više poprimali izgled nečeg nesigurnog, krajnje neizvjesnog. Pomislih da ću zaplakati, ali mi onda padne na pamet Đokin odgovor dosadnom Gojku. »To je za seljake«, rekao sam poluglasno i prekrpio se bijelom plahtom preko glave.

Ne vjerujem da je tuberkuloza bila jedini razlog Docu Hollydayu da gurne svoju lijepu zaručnicu trapavom Henryju Fondi u naručje.

8.

Često sam se, začuđen, pitao zašto su sve moje prve ljubavi bile plahe, »razdaljinske«, zašto me bilo strah približiti se djevojci i zašto sam sve skupa nastojao promatrati nekako sa strane, podalje, baš kao da se događa nekom drugom? Zašto sam u trenu kad su sve pojedinosti pokazivale da je riba zagrizla bježao, povlačio se i inzistirao na nekakvom patničkom i uzvišenom odricanju. Možda sam u svom ljubavnom apostolstvu dječjački pogrešno mislio da je prava ljubav tek ona koja prethodi vezi i dodiru, te da nakon dodira slijedi rasap osjećaja i polagani zaborav. Možda mi se boljim od zaborava činilo odricanje. Ili sam poput ostalih pretencioznih dripaca bio zaluden onim romantičnim knjigama i filmovima u kojima se pravi kit odriče mačke, radije nego da je odvede u krevet. Rick Blaine je sred guste marokanske magle otjerao voljenu Usu Lund u avion s drugim muškarcem. Mladi Werther se odrekao profinjene gospođe Lotte s pomoću pucanja u vlastitu glavu. Shane se odrekao i ženske i toplog doma i odjahao prema plavičastim planinama.

Gimnazijalac Boris Logaritam stanovao je u potkrovlju dvorišne kuće nasuprot zgradi Okružnog suda; bio je, dakle, Rudičin susjed. Boris Logaritam nije se mnogo baktao sa ženskama, sličicama glumaca, spidvejom i drugim provincijskim bedastoćama, on je čitavim svojim bićem pripadao uzvišenom i ozbiljnom polju čiste znanosti. Njegova sobica bila je pretrpana geografskim kartama, raznim grafikonima, kosturima pojedinih manjih životinja, lemilicama, kondenzatorima, elektronskim lampama, avio-modelima od šperploče i furnira i mnogim nerazumljivim knjigama, uglavnom predratnim. U jednoj školskoj zadaćnici Boris Logaritam imao je ukratko sastavljenu teoriju relativiteta znamenitog Einsteina, koja se dokazivala s pomoću različitog položaja Slavenskog Broda, ovisno o tome ide li se vlakom od Zagreba prema Beogradu, ili obrnuto. U drugoj bilježnici imao je teoretski plan svog vlastitog izuma »maksi-šaha« koji se igra sa šesto četrdeset figura, a čija prosječna partija može trajati od dva do osam mjeseci. Centralna knjiga njegove biblioteke bila je knjiga ing. S. Mađarevića: »Svjetska kriza — kako je nastala i kako se razvija, s osobitim obzirom na teoriju razbijanja atoma i Einsteinovu teoriju relativiteta«, izdana 1936. u vlastitoj nakladi. Iz te knjige Boris Logaritam preuzeo je ideje »ekonomskog idealizma«, iz jedne druge »darvinizam«, iz neke treće — »maltuzijanizam«. Borisa Logaritma nitko nije razumio, ali su ga svi cijenili i citirali njegove savjete.

Đoko i ja stajali smo u potkrovlju, pred radnim stolom Borisa Logaritma, čekajući da znanstvenik podigne svoju veliku rudlavu glavu i pogleda nas kroz debele dioptrije.

— Što hoćete, klinici? — pitao nas je pomalo srdit što smo ga omeli u studijama.

Munuo sam Đoku pod rebra, on je trebao govoriti, jer je i ovo bio jedan od njegovih sjajnih planova.

— Htio sam te pitati razumiješ li se ti išta u medicinu?

Boris se prezirno nasmije. Kako se ne bi razumio, bilo je pravo značenje tog osmijeha.

— Pitanje je malo nezgodno — uzmuvaio se Đoko.

— Valjda je u vezi sa seksom — odreže Boris Logaritam.

Đoko kinine potvrdno.

— Dobro, šta vas zanima?

— Pa, jedan moj rođak... on ima fimozu... pa, zanima ga... on, naime, ne može prevući kožicu na...

— Neka ode doktoru! Neću mu je valjda ja prevlačiti — ljutitim će glasom Logaritam. Naše su se nade topile kao snijeg na toploj pećnici.

— Ići će, ići će svakako — okolišao je Đoko. — Ali strah ga je. Htio je samo od nekog pametnog i učenog čovjeka doznati je li to nešto opasno.

Znanstvenik Boris se malko oraspoloži, vjerojatno zbog ona dva lijepa atributa. Čutio sam da je moja sudbina u njegovim rukama, i da u potpunosti zavisi od njegova odgovora.

— I nije tako strašno! Treba ukloniti fimus osis, i to operativno. Onda doza antibiotika intramuskularno. Kvocijent smrtnosti nije velik.

U tom trenu jasno sam vidio kako se taj kvocijent smrtnosti, o kome govori veliki znanstvenik Boris Logaritam, pretvara u ogromnu šaku koja me točno i teško pogađa pravo u čelo. Ohladio sam se, problijedio i preznojio. Dakle, tu smo! Ta prokleta fimozna ima i svoj kvocijent smrtnosti. Okrenuli smo se i napustili lokalnog znanstvenika. Đoko je šutio. S njegova lica mogao sam pročitati nešto kao tihi sućut, skrušenost zbog neopozive sudbine prijatelja. U kurac sa Đokom i njegovim planovima, pomislio sam. Da ga nisam poslušao, sada bih bio miran, nesvjestan da posjedujem nešto što ima i svoj kvocijent smrtnosti.

— Želim ti mnogo, mnogo sreće — proturio je Đoko i otrčao kući, a ja sam ostao sam, smrznut od straha.

Ona »kap previše« dolila se već tog popodneva. Otišao sam od četiri u kino i gledao nekakvu sentimentalnu dramu u crno-bijeloj tehnici i sa mnogo »kiše« na slici. Neki tip je volio žensku, ali je bio teško bolestan. Nije bilo sasvim jasno od čega boluje, niti se govorilo o kvocijentu smrtnosti njegove bolesti. Uglavnom, što je više venuo, ženska je to više grizla i navaljivala. I onda je tip, budući da je bio jako duševan, odlučio napraviti svinjariju, tako da ga ženska zamrzi i ostavi na miru. Odlučio je, zapravo, odreći se ženske. Nisam mogao izdržati tu pretužnu priču, tako sukladnu mojoj vlastitoj, pa sam izjurio iz kina. Ruke su mi se tresle, a u želucu mi je bilo mučno. Sjeo sam na prag kino-dvorane i nagnuo se preko koljena, misleći da ću povratiti. Nije išlo. Kada sam se smirio, bio sam siguran da sam donio neopozivu odluku.

— Gdje si bio sinoć? — upitala me Goca, kad smo se slučajno sreli na korzu.

Prijateljice koje su bile s njom zagledale su se jedna u drugu, pokrile rukama usne i zasmijuljile se.

— Bilo je tako dobro. Sjedili smo na paviljonu do pola noći i pričali sadržaje filmova.

Baš mi je do toga, pomislih, pljucnem kroz zube i nabijem ruke u džepove. Ono što sam namjeravao uraditi, mora se izvesti što dostojanstvenije i elegantnije.

— Dođi malo, moram ti nešto važno kazati — rekao sam i okrenuo se prema parku.

— Ali, tu sam s prijateljicama. Zašto ne bismo zajedno prošetali? — začudila se.

— Idemo, idemo mi — zakriještale su one dvije sove i nestale među svijetom koji je šetao po korzu.

Nakon nekoliko minuta sjedili smo na naslonu klupe u dubokom mraku parka. Ponovno mjesto za zaljubljene. Kroz duboke sjene prolazili su zaljubljeni parovi, neke glupe mačke jurcale su po visokoj travi, a iz daljine čula se kavanska glazba predvođena Javorovim češkim saksofonom. Javor je u posljednje vrijeme toliko izbivao iz kuće da mi je taj zvuk saksofona bio jedini znak da je još živ.

— Zašto si tako tajanstven? Što mi to moraš kazati? — pitala me, njišući nogama.

Zastao sam, uzbuđen i uplašen. Bližio se odsudni tren nakon kojeg neće biti ni povratka, ni popravka. No, moja je sudbina u mojim rukama, pomislio sam, pa makar te ruke bile — ruke budale!

— Htio sam ti kazati da sam bolestan i da moramo prekinuti.

Čuo sam kako se moje riječi šire, odzvanjaju prostorom parka, a onda se poput jeke vraćaju i zarivaju mi se u glavu.

— Od čega si bolestan?

— Nije to važno. To je jedna neugodna bolest od koje se može i umrijeti.

— Ma nije valjda! Šališ se. Javor mi ništa nije rekao da si bolestan.

— Koji kurac se to tiče Javora! — opsovao sam iz sveg glasa. Da, to je trebao biti taj skandal nakon koga će me ona zamrziti.

— Kako znaš da si bolestan? Bio si kod doktora? — pitala je dalje, ne osvrćući se na moju psovku.

— Nisam bio i neću ići! Dosta mi je svega! I hodanja!

— Kakvog hodanja?

Ili je glupa, ili me zajebava, pomislih. Odlučih biti blaži i razumniji.

— Vidiš, mislim da zbog moje bolesti moramo prestati hodati.

— A, na to hodanje misliš! — rekla je i nasmijala se. — Pa nisam ni primijetila da hodamo.

— Ma nemoj! — odlučih stvar istjerati do kraja.

— Znači, ideš tek tako sa mnom u ribolov, pratim te kući, vucaramo se po parku i... — mislio sam kazati »i držimo se za ruke«, ali sam se onda sjetio da se za ruke zapravo još nismo držali.

— Ali, Luka, pa mi smo prijatelji — rekla je sasvim ozbiljno. — Kako si mogao misliti da hodamo? Kako bih s tobom hodala? Pa godinu dana si mlađi! Muškarac mora biti stariji od djevojke, zar ne?

— Nisam mlađi! — pobunio sam se. — Krenuo sam u školu godinu dana kasnije zbog hepatitisa. Jednako smo stari.

Bila je to jadna, očajnička laž, koju je ona odmah prozrela.

— Pa, dobro, ako ti ne želiš da hodamo, možemo ostati prijatelji.

Znao sam da sam sve uprskao. Želio sam je se odreći na pravi muški način, a sada sam se, eto, upustio u nekakvo bapsko natezanje i cjenkanje.

— Možemo, ali od hodanja nema ništa!

— Pa nismo ni hodali, bedaček mali — rekla je i iznenada me poljubila u obraz.

Eto, ljubi me sad kad više ne hodamo, pomislio sam tužan, neizlječivo tužan. I sav u strahu da tu pred njom ne zaplačem, ustao sam i brzim koracima krenuo kući. Čuo sam je kako brza za mnom, kako me doziva, ali se nisam htio okrenuti. Kada sam došao do ugla i zakrenuo u mračnu ulicu, dao sam se u paničan bijeg. Suze su mi tekle niz lice, jer sam znao da sam upravo pokopao dio vlastitog dječastva. Plakao sam za Gocom, za našom vezom, a najviše sam plakao na vlastiti račun. Odrekao sam je se javno, ali ću je voljeti tajno, ludo, bezgranično... Obožavat ću je iz prikrajka, dobacivati joj tihe i značajne poglede, biti joj uvijek u blizini, a zapravo daleko, daleko...

Utrčao sam u kuhinju sav zajapuren, crvenih očiju i mokrih obraza, i naletio na oca koji je sjedio za stolom s olovkom u ruci i gomilom iščrčkanih papirića pred sobom. Mora da je pisao nešto dubokoumno i strašno važno.

— Oho, danas si došao rano. Što je? Imaju inventuru na korzu? Maljaju kavanu? Kada sam te zadnji put vidio u ovo doba kod kuće, bio si u ajmpindeklu i s dudicom u ustima.

Njegova me zagrižljivost tako pogodila da su mi se oči ponovo napunile suzama. Bio je nadrkan valjda zbog one pisanije na stolu.

— Ostavi oca na miru — rekla je tihim, blagim glasom majka, koja mi se stvorila iza leđa. — Piše jedno važno pismo.

Izenada mi se upali žarulja u glavi. Pa to stari piše ono pismo na koje ga je Gojko nagovarao! Obrača se drugovima iz Komiteta i obavještava ih da je još uvijek na pravoj strani.

Shvativši da sam ga pročitao, otac ljutito zgrabi nekoliko papirića sa stola, pa ih izgužva i baci na pod.

— No, što je s tobom? — reče sad mnogo blažim glasom. — Došao si tako rano. Zašto nisi vani, zašto se ne zabavljaš?

Šutio sam nijem kao grob.

— Šta ti je? Oči su ti crvene. Plakao si?

— Nisam — odvratim napuklim glasom koji se rušio prema plaču.

— Šta ti je, sine moj? — upitala je majka i uhvatila me za obraze. Baš tako je uhvatila i Javora kada je odlazio u popravilište.

— Da se nisi zaljubio? Pa da, slutio sam to, dečko se zaljubio. To ti nije vrijedno plakanja. Koliko sam se ja puta zaljubljavao! — govorio je otac.

— Ma šta si se ti! — prekorila ga je majka i pokušala me poljubiti.

Danas me svi samo ljube, pomislio sam, a onda zaplakao. Otrgnuo sam se od majke i odjurio u svoju sobu, zaključao vrata i bacio se pod plahu. Zagrizao sam jastuk, očajnički pokušavajući savladati plač. Čuo sam kako se otac i majka tamo u kuhinji prepiru.

— Pavle, ti ćeš svojim netaktičnim postupcima potpuno izluditi tu djecu!

— Ma kakvim to postupcima! Balavac se valjda zaljubio, cura ga sigurno neće, i šta sam ja tu kriv? Pa nije se u mene zaljubio!

— Ti ništa ne razumiješ — govorila je majka drhtavim glasom, i sama na rubu plača. — Njima treba malo tvog razumijevanja. Otkada nisi s njima razgovarao kao otac sa sinovima! Oduvijek si samo jurio naokolo radi tog tvog »Napretka«, koji je na kraju ipak propao. Hoćeš li da ti i sinovi krenu stopama firme? Nadala sam se da ćeš sada kad ne radiš naći bar nešto vremena i za njih...

— Slušaj ti mene! — vikao je otac. — Ako netko ovdje izludi, onda ću to biti ja! Ja sam čitav svoj vijek prodirinčio da biste vi imali što obući i strpati u guzicu! Sve zbog vas! A sada mi kažeš da nemam razumijevanja. Pa kog boga sam trebao raditi! Imati s njima duhovne vježbe, ispovijedi, držati im propovijedi? Prave mi pizdarije iz dana u dan, a ti si uvijek na njihovoj strni. Onaj se tvoj Javor u školi ponašao kao lisica među kokošima. I nastavnika je nokautirao. Kad je otišao u popravilište, mislio sam da ću umrijeti od stida. Ovaj tu se dan i noć klatari po korzu i kavanama. Ljudi me pitaju kako to ja uopće dozvoljavam. I ti sad kažeš da ću ih izluditi! Njih ionako ne možeš izluditi, oni su već ludi! A i ti skupa s njima!

— Kako si samo okrutan i sebičan! — jecala je majka. — Da sam znala da si takav, ne bih se nikad udavala. Ah, kolike sam samo dobre prilike propustila radi tebe!

— Propustila si onog antipatičnog Bolfeka, onu žabu...

— Kakvu žabu! — viknula je majka.

— Onu žabu od čovjeka koja je dobila sedam godina zbog pronevjere — odbrusio je otac, zaboravljajući da je sedam godina zbog pronevjere dobio jedan drugi Bolfek. Mamin Bolfek dobio je samo tri godine zbog nedopuštene trgovine zlatom i devizama

— Ah, jadna naša djeca — kukala je moja draga majka, dok je otac lupao po stolu, uništavajući pribilješke za ono važno pismo.

Kasno navečer, kada je sve utihnulo i kada su se otac i majka, po svoj prilici, već bili pomirili, ustao sam i upalio svjetlo. Pod krevetom sam pronašao naliv-pero i nekoliko čistih kuverata i sjeo da napišem pismo Jeanu Maraisu, nenadmašivom junaku iz filmova »Grof Monte Christo« i »Austerlitz«. Doduše, pisao sam nekako bez volje i prave namjere. Čemu ovo pismo, pitao sam se prepisujući onih nekoliko francuskih rečenica koje su bile obrazac za pisma francuskim filmskim zvijezdama. Čemu ovo pismo sada kad je sve zabrljano i pokvareno, sad kad mi se po glavi motaju Goca i fimoza više od svih filmskih glumaca zajedno? Svejedno sam pisao i, sred tihe ljetne noći, grebanje jeftinog pera po papiru bio je jedini zvuk koji je remetio tihi spokoj moje sobe. Javor još nije stigao, ili ga nisam čuo. Bila je prošla ponoć kad sam izvirio kroz prozor i pogledao prema livadama. Pri svjetlu mjesečine razaznao sam željeznički nasip i vagone, koji su se pomiješali s posljednjim kućama moje ulice. Nešto dalje nazirala se sjenka ruševnog

avio-hangara. U jednom trenu učini mi se da u starom hangaru paluca neko slabo svjetlo, kao da je netko unutra. Odlučio sam da ću se odreći Goce i otići u Legiju stranaca. A sada, sada nisam imao snage čak ni da odem do hangara i ustanovim šta to svijetli. Da, bio sam slabić koji je valjda i zaslužio sve ovo što je dobio! Onda sam se vratio do stola, spremio pismo za gospodina Maraisa u ladicu i bacio se nauznak na krevet. Što li sad radi Goca, pitao sam se tonući polako u san.

9.

Jednog me jutra majka poslala na tržnicu. Tutnula mi je u ruke velik ceker i popis koji je uvijek sadržavao jedne te iste artikle: krumpir, jaja, grah i slične stvari primjerene džepu obitelji nezaposlenog.

— I ne lutaj naokolo, nego se brzo vrati! — dobacila mi je dok sam silazio niz stubište. Njena primjedba bila je suvišna, i sam sam namjeravao kupovinu obaviti u što kraćem roku, kako bih izbjegao podnevne vrućine. Konačno, na tržnici i nije bilo baš nekih zanimljivih stvari. Kupio sam kruh, cjenkao se malo s babama, onako iz zafrkancije, uspio nabaviti krumpir, grah i jaja nešto jeftinije i stvoriti si tako par dinara »crnog fonda«, a onda sam nabasao na Gocu Babić.

— Zdravo, Luka, što radiš? — pitala je kao da se među nama ništa nije dogodilo.

— Plivam leđno — odvratio sam drsko i produžio. Išla je za mnom.

— Hoćeš li večeras doći na proštenje? Bit će glazba, seljaci će tancati i odlično ćemo se zezati.

Skini mi se s proštenjem i seljacima, pomislio sam. Pa kako joj nije jasno da sam je se odrekao!

— Hajde dođi, mama mi je dala sto dinara, pa te pozivam na medicu. Ako dođeš, opet ću te poljubiti.

Stresao sam se pri pomisli na njen poljubac. Već sam se vidio kako s Gocom odlazim na proštenje, kako se zavlačim u neki tamni kutak gdje me ona ljubi u obraz. A onda nam iza leđa prilazi Đoko i šapće joj na uho: »Ne ljubi ga, on nije pravi muškarac. Ima fimozu!«

— Zezaš se sa mnom — rekao sam i okrenuo se tezgji na kojoj se stajao sušeni sir — »kvargl«.

— Pošto? — upitao sam premda ga uopće nisam namjeravao kupiti.

— Ludice, pa mi smo prijatelji! Zašto se ne bismo smjeli poljubiti?

— Rekao sam ti da je s hodanjem gotovo!

— Baš si blesav! — viknula je ljutito, okrenula mi leđa i otišla. Htio sam je zaustaviti, viknuti za njom, ali me debela ženetina u crnom spriječila.

— Hajde, dečko, bum ti dala za deset dinara ak' ih zemeš bar pet komada. Pogled' kak' je krasan kvargl.

Zurio sam u bapca, ne znajući što da odgovorim. A onda sam preko njenog ramena spazio Đoku. Stajao je pored kioska i zacijelo kupovao novine za starog koji je pratio svu moguću štampu. Doviknuo sam mu, a on mi je mahnuo.

— Je li istina da te stari ispituje i provjerava da li si pročitao »Borbu«? — upitao sam ga čim sam mu prišao.

Pogledao me, ali se nije začudio. Naime, kako sam ja preko njegovih roditelja znao mnoge stvari o njemu, tako je i on istim kanalima doznavao mnogo toga o meni.

— Ma požizio je — reče Đoko i pljune. — Ali ja ga vozam. Izmišljam. On ti novine samo prelista, pa i ne primjećuje da izmišljam. A izmišljati u novinskom stilu nije uopće teško.

— Bi li mu mogao dignuti onaj feljton o Legiji stranaca? Tako bih to rado pročitao... zaboravio sam gotovo sve...

— E, vidiš, to sam skoro zaboravio — prekine me Đoko. — Znaš li što se noćas dogodilo?

— Što?

— Noćas je netko provalio u kiosk Gradske mljekare. Znaš, onaj preko puta groblja. Čini se da ih je bilo više. Polomili su bravu na ladici, a kad nisu pronašli novce, porazbijali su sve boce i popili gajbu jogurta.

— Kako znaš da ih je bilo više?

— Pa ne može sam čovjek popiti gajbu jogurta — reći će on posve razumno. — Na kiosku su zidnom bojom ispisali dvije riječi. Pogađaš koje?

— Legija stranaca? — rekao sam bez mnogo premissljanja.

Đoko potvrdno kimne glavom, a onda nastavi:

— Stari je rekao da su ovog puta pretjerali i da će grdno najebati. A onda mi je kazao da će mi slomiti obje noge samo ako ustanovi da imam i najmanje veze s tim razbojnicima.

— Pa imaš li? — upitah ga tiho.

— Ne budi lud! Ja se ne bih usudio — reče — premda je stvar dosta zgodna. Nego, hoćeš li navečer na proštenje?

— Ne znam — rekao sam zamišljenim glasom. U glavi mi se motala Goca; motali su mi se i lokalni mangupi koji su se nazivali tako lijepim i privlačnim imenom. Tko li to ima toliko petlje da se prozove Legijom stranaca i tako drsko zajebava odrasle, koji su uvjereni da sve konce drže u rukama? Tko?

Poslije ručka otrčao sam u Javorovo potkrovlje. Čuo sam saksofon i znao da je kod kuće. U posljednje vrijeme takve prilike bile su vrlo rijetke. Gdje li se samo skitao, na koji je to način uspijevao potratiti to preobilje slobodnog vremena?

Kada sam ušao u sobu, zatekao sam ga kako sjedi na stolici i pokušava iz saksofona izvući melodiju koja se vrtjela na gramofonu. Čini mi se da je u tome prilično uspijevao, pa se u pojedinim trenucima događalo da se njegov saks i onaj s ploče stope u jednu sjetnu i pomalo nervoznu melodiju. Zastao sam i začudio se: zar je toliko vješt? Dok sam ga slušao kako tamo u kavani drnda po uvijek istim šlagerčinama, činilo mi se da nikad ne bi bio kadar izvući iz saksofona nešto tako ozbiljno. Iznenadio sam se, iznenadio! Pa između njega i onog tipa s ploče gotovo da i nije postojala razlika. Kada je stvar završila, rekao sam mu to, pun oduševljenja.

— Javore, pa između tebe i tog tipa nema nikakve razlike. Jednako si dobar.

On je odložio saks, izvadio maramicu i obrisao čelo.

— Varaš se, mali, grdno se varaš. Između njega i mene postoje dvije velike razlike. On je veliki Charlie Parker, čarobnjak i genij, koji je izmislio neke najvažnije stvari u džezu. A ja, ja sam samo mali imitator.

— A druga razlika?

— Druga razlika — rekao je Javor zamišljeno — jest u tome što je on već šest godina mrtav.

— Pa u tome je tvoja prednost — pokušah se našaliti.

— Tko zna — promrmljao je Javor i ponovo se uhvatio saksofona.

— Jesi li čuo što se noćas dogodilo u kiosku mljekare? — upitao sam. Moram priznati da je to bio razlog radi kojeg sam došao do njega.

Nije odgovorio. Nabio si je saks u zube i zatulio nešto što je također moglo biti od pokojnog Charlija. Možda mi je tom melodijom htio odgovoriti? Tko bi ga znao; uistinu sam imao najčudnijeg brata na svijetu, brata koji je ludovao za džezom u posve krivo vrijeme i na posve krivom mjestu, u usranj provinciji koja se u muzičkom pogledu nije odmakla od »Kad ja pođoh na Bembašu«. I jasno da su ga onda kao crnu ovцу slali po popravilištima, ogovarali ga, dodjeljivali mu tutore i radili mu sve te prljave stvari. Ponašao se kao lisac u kokošinjcu, rekao je otac, i meni se u jednom trenu učinilo da je sjajan, vitak lisac mnogo ljepši od onih smrdljivih pernatih ptičurina

koje seru svud naokolo. Možda je Javor i morao biti lisac, naprosto zbog toga što nije želio biti kokoš, jer kokoši, kao što je poznato, završavaju u loncu.

— Tko bi se mogao kriti iza Legije stranaca? — upitao sam ga kad je izvadio pisak iz usta.

Pogledao me, a onda nastavio puhati u saks tako da mi se učinilo da će se ta krhka i nesolidna češka stvar naprosto rasprsnuti.

— Svi bi se mogli kriti — rekao je koju minutu kasnije — svi kojima je netko nagazio na žulj. I ja ih potpuno razumijem. Svatko ima pravo na svoj mali rat...

Onda nas je prekinuo očev ljutiti povik. Zvao je Javora da siđe dolje u kuhinju. Sišli smo zajedno.

Za kuhinjskim stolom sjedio je otac u kratkim hlačama i potkošulji, odmah do njega zasjeo je Gojko Kasumović u bijeloj košulji s kratkim rukavima, a pored Gojka kuhao se u toploj plavoj uniformi milicajac Mensur, niz čije su lice tekli pravi potoci znoja. Uistinu, bio je to paklenski topao srpanj.

— Ti se, Pavle, nemoj ništa nervirati. To je samo jedan kratak službeni razgovor i ništa više. Znaš da je mali dosta griješio, a kada se dogodi nešto, baš takve moramo temeljito ispitati.

— Samo vi radite svoj posao — rekao je otac i podigao ruke uvis, kao da ga se sve ovo ni najmanje ne tiče.

— Ma, poslalo Mensura, pa rekoh idem i ja. Znaš, nekako mi nezgodno da milicija prčka po kući mog prijatelja. Mislio sam; pođem li i ja, sve će biti nekako normalnije, onako na prijateljskoj bazi — tumačio je Gojko. — Nego, daj, imaš li što hladno? Satrla nas ova vrućina.

— Vala, vala — dometne milicajac Mensur i skine vlažnu kapu s glave. — Neće se drug Pavle ljutiti. Samo malo da preslušamo dečka, pa idemo. Imamo ih barem još dvadeset takvih.

— U redu, drugovi. Samo ga ispitajte. Pa ako je kriv, ne morate ga ni voditi, sam ću mu glavu odvrnuti — kazao je otac tražeći čaše. A onda nas je ugledao kako stojimo na vratima. — Javore, tebe trebaju, majku ti božju — prosiktao je stari, a onda se obratio meni. — A ti marš gore u Javorovu sobu, i da si tamo ostao sve dok te ne pozovem!

Odvukao sam se pognute glave u potkrovlje. Naslućivao sam zbog čega trebaju Javora. Kada bi se u našem gradu nešto dogodilo, kakva krađa, tučnjava ili nešto slično, milicija bi pokupila adrese svojih starih ptičica i zaredala po kućama. Obavezno su navraćali i k nama. Otac bi uvijek iznova pošizio od bijesa, premda je znao da je postupak milicije sasvim opravdan i razumljiv. »Mogu postati i nobelovac«, govorio je Javor, »oni će i dalje nakon svake krađe dolaziti ovamo!« »Ti da postaneš nobelovac!« promrsio bi otac, koji je u jednoj stvari bio blizak miliciji. I on je, naime, u Javoru vidio tek bitangu i ništa više.

Nakon pola sata Javor se vratio u potkrovlje.

— Budale, misle da sam umiješan u tu stvar oko Legije stranaca — rekao je ponovo dohvatio saksofon.

— Stvarno nisi? — upitao sam, pomalo žaleći što moj veliki brat nema veze s Legijom.

— Ne budali, mali! Pa ja sam džezist, a ne legionar!

Uvečer sam ipak otišao na proštenje. Uzeo sam bicikl, jer je do sela u kojem se održavalo bilo gotovo četiri kilometra. Jasno, ocu nisam ništa rekao, jer je taj stari bicikl marke »Rog« čuvao kao da se radi o najskupocjenijem automobilu. Dovezao sam se do kuće Kasumovićevih i zazviždao »Zvižduk u osam«. Đoko je odmah izjurio na ulicu.

— Kamo ćeš? — vikao je njegov otac sa prozora, dok smo se penjali na bicikl.

— U knjižnicu na predavanje o starim Grcima — odgovorio mu je Đoko, a onda mi brzo prišapnuo: — Vozi brže dok mi nije zabranio.

— Dat ću ti ja i stare i mlade Grke! — vikao je Gojko, dok smo se udaljivali.

— Kakvo predavanje? Kakvi to Grci? — pitao sam Đoku, okrećući pedale.

— Najbolje da mu kažem da idemo na proštenje! Popizdio bi! Kaže da su proštenja za vjerski zatucane seljake i malograđane, a ne za socijalističku omladinu — rekao je Đoko držeći se čvrsto za guvernala.

Na proštenju je sve bilo šareno, živahno, razigrano. Nekoliko debelih prodavača kotlovine vikalo je nudeći svoje proizvode, pečenjari su okretali svu silu janjaca i prasaca, po osvijetljenim štandovima bila su porazbacana licitarska srca, šarene ukosnice, trake, trubice i kartonske naočale sa zelenom plastikom umjesto stakala, medičari su pretakali tamnu medicu i čekićem razbijali velike gromade leda, a kolačari tjerali muhe sa svojih slatkiša. Podalje od ovog prodajnog dijela nalazilo se mnogo drvenih stolova i klupa, a desetak metara od stolova, već na početku šume, prašila je seoska glazba sastavljena od harmonikaša, basista i tamburaša. Ljudi su se vrzmali naokolo, kupovali licitari) e, kusali toplo meso, smijali se i vikali. Oni koji su imali žensku pratnju odlazili su plesati, nakon čega su se, znojni i žedni, vraćali i gurali oko medičarskih štandova.

Đoko i ja gledali smo na ovu zabavu s blagim prezirom, ali smo se ipak dobro osjećali. Za jednim stolom spazimo Rudicu Križana, Sermeka, Goticu i, kojeg li čuda — Rajku! Znači, između Rajke i Rudice još nije do kraja puklo. Sjedili su oko pladnja s hrpetinom janjetine, grabili komade mesa i stavljali ih na kruh. Prošli smo, onako kao slučajno, nekoliko puta pored njihovog stola, u nadi da će nas primijetiti i pozvati.

— Hej, klinici! — viknuo je Rudicu. — Dođite i sjednite!

Prišli smo i sjeli na klupu od grubog, neobrađenog drva.

— Uzmite mesa — rekla je Rajka i nasmiješila se. Ti boga, otkad je nisam vidio nasmiješenu u Rudičinu društvu!

Odabrali smo si dobre komade janjetine, stavili ih na kruh i počeli žvakati. Večer je stvarno bila lijepa, topla i vrlo sadržajna. Slušali smo kako Rudica priča novosti o Papku.

— Nitko to nije očekivao. Kada je zbrisao u Francusku, mislili smo da ga više nikad nećemo vidjeti. Pobjegao je samo radi toga da ne mora služiti vojsku, a takvi se više ne mogu vraćati. Kaci ih zakon. I eto, grom iz vedra neba! Piše da je u ambasadi sve sredio. Dopustit će mu da se vrati i odsluži vojsku...

— A zatvor? Neće li morati u zatvor? — pitao je Đoko.

— Ni govora! Piše da ga zahvaća nekakva amnestija. Može se slobodno vratiti, samo će morati brzo u vojsku.

— Pa, kada će se vratiti? — upitao sam.

— Za koji dan — rekao je Rudica, uzimajući s pladnja komad janjetine.

— Rudice, daj prestani — okomila se na njega Rajka. — Najviše si pojeo, ostavi malo i drugima.

Rudica je prostrijeli pogledom pa polako vrati onaj komad mesa na pladanj.

— Dobro me zajebavaš večeras — rekao je ljutito, a onda nastavio pričati o Papku: — I eto, sada će ponovo biti tu s nama, starim prijateljima. Antipatični Blondino dobit će svog starog neprijatelja. Možda će Papku konačno poći za rukom da prebije Blondina?

Rajka se ironično nasmijala, baš kao da sumnja da bi francuski povratnik mogao prebiti Blondina.

— Što se babi htilo, to joj se i snilo — rekla je.

— Rajka, koji ti je kurac večeras? — viknuo je Rudica i raspalio šakom po stolu.

Mnogo sam toga čuo o Papku. Sjećao sam ga se slabo, ali sam o njemu znao mnogo. Poput kapetana Tutlea, Papak je bio jedna od slavni gradskih legendi. Bio je to momak koju godinu stariji od Rudice. Crnomanjast, srednjeg rasta i naoko slab, bio je jedan od onih koji zadaju tisuće problema lokalnoj miliciji. Vucarao se po zabavama, plesnjacima, kavanama, seoskim veselicama i svuda zapodijevao tučnjave koje su završavale razbijenim glavama i uništenim inventarom.

Papak, čije pravo ime nitko nikad nije spominjao, bio je pravo neukrotivo provincijsko derište koje nikakva pedagogija nije mogla smiriti. Čak ni pedagogija pendreka! Uživao je u svojim izgredima i hitrim šakama i neprekidno pokušavao izboriti status prvog gradskog štemera. No, jedna ga je osoba ozbiljno sprečavala u tome — lokalni podsavezni centarfor Blondino. Da, na Blondina je više puta nasrtao, ali bi se uvijek nasukao i izvukao kraći kraj. Mnogi misle da u Francusku nije pobjegao samo zbog vojske, nego i zbog Blondina. Jednostavno, nije mogao živjeti pod istim nebom s tipom koji je veći štemer od njega. Ili je možda u Francuskoj gledao neku vrstu stručne obuke, školu koja će mu omogućiti da se usavrši, vrati i konačno sravni Blondina sa zemljom? Moram priznati da sam tako nešto i sam priželjkivao, jer mi Blondino uopće nije bio simpatičan.

— Rudice, molim te, nemoj mljackati kao svinja — čuo sam Rajku kako mu ponovo prigovara. Bila je u svom elementu.

Onda sam nakratko ugledao i Gocu. Nije me primijetila. Išla je polako prema prostoru na kojem se plesalo. Ponovo me obuzmu moja crna razmišljanja, moje već poslovično nerasploženje. Ipak, bilo mi je drago što je došla i što sam je vidio. Ustanem s klupe i krenem za njom. Ne, nisam joj namjeravao prići, želio sam je izdaleka promatrati.

— Kuda ćeš, budalo! — derao se za mnom Đoko.

Zastanem. Znao sam da je u pravu. Bio sam budala, pretpotopna budala. Pogledam još jednom za Gocom i ugledam je kako pleše s nekakvim seljačićem. Obuzme me onda čudan osjećaj, neka mješavina žalosti i prezira. Okrenuh se i vratih do stola.

— Šta je? Ne smijem se valjda ni popisati?

Đoko me strogo pogleda. Nisam znao kog se boga to njega tiče.

— Možeš pisati — reče — samo ne tamo, nego na drugoj strani!

Rudica i Rajka su se i dalje svađali. Zapravo, nisu se otvoreno svađali nego su se podjebavali, dobacujući jedno drugom rečenice pune pritajene mržnje. Znao sam daje Rajka takva zato što joj se Rudica po-peo navrh glave i što ga se htjela riješiti. Rudica joj je uzvrćao istom mjerom, ali ne stoga što ju je mrzio, ni što bi je se htio riješiti. On je naprosto tu pred prijateljima branio svoju mušku čast. Pa tko si može dozvoliti da ga ženska tako otvoreno zajebava pred prijateljima? Neugodnu je situaciju dobrano zakuhao i Gotica, koji se na svaku Rajkinu zajedljivu primjedbu dobrodušno smješkao, baš kao da joj odobrava. Uglavnom, katastrofa je visila u zraku, pljuska je mogla odjeknuti svakog trena. I onda, kada mu je ona kazala da joj je zamastio novu haljinu, da je sramoti žderanjem i nedoličnim ponašanjem, da joj je beskrajno dosadno s kumekom koji ne zna čak ni plesati, Rudici je pukao film. Ustao je i odvalio joj takvu šamarčinu daje pala s klupe u travu. Rajka je čas-dva gledala kao da ne vjeruje rođenim očima, a onda je polako ustala, uzela torbicu i rekla:

— Platit ćeš ti meni za to!

Svi smo znali na šta misli. Na Blondina kome će sve ispričati i koji će onda srediti Rudicu.

— Nosi se u pičku materinu! — izderao se Rudica tako glasno da je glazba načas utihnula.

Svi su se okrenuli prema našem stolu. Jadni Rudica nije mogao učiniti ništa drugo. Znao sam da bi najradije zaplakao, podigao je i na rukama je odnio kući. Ali to nije mogao, ne, pred prijateljima to nije mogao učiniti. Ispao bi običan posran šonjo. Kad joj je odvalio šamar, morao je ići do kraja, kao svaki pravi muškarac.

Rajka se okrenula i dostojanstveno nas napustila.

— Dobro si uradio! — primijetio je zlobni Gotica.

— Malo si previše dozvoljava. Čuj, da nema nekog novog tipa u vidu? Mislim, kad je takva...

— Ne znam — promrmljao je Rudica sav izvan sebe, praveći se da ne zna za Blondina. A znao je čak i to da Gotica zna za Blondina. Naime, znao je da svi znamo za Blondina. I baš zbog toga što se znalo da svi sve znamo, Gotičina je primjedba bila primjedba jedne obične pizde od

čovjeka. Zbilja, kako su mogli trpjeti tog antipatičnog tipa? Još ni danas mi to nije jasno.

Atmosfera je bila do kraja usrana; od proštenja više ništa lijepo nismo mogli očekivati. Štjeli smo pognutih glava, baš kao da se bojimo pogledati jedan drugome u oči. Kotlovi su se i dalje pušili, janjetina mirisala, a glazba neumorno svirala. Ali to više nije bilo ono otprije, to je sada bio dosadan i besmislen seljački drek!

Pogledao sam prema plesačima ne bih li ugledao Gocu. Ali, ni nje više nije bilo. Onda me uplašio nekakav čudan blag dodir na nozi. Pogledao sam pod stol i spazio veliku crnu mačku kako mi liže tenisicu.

10.

Neizdržive srpanjske vrućine zamijenio je blag početak kolovoza. Čak su se pojavljivali i neki tmasti oblaci i kiše su pale. A onda nas je snašla i ona dugo očekivana nevolja: ispustili su vodu iz gradskog bazena kako bi je zamijenili novom. Bazenska voda bila je tamnozeleni i neprozirna od klora, puna urina, prljavštine i kojekakvih izgubljenih predmeta. Sedam dozlaboga dugih dana trajat će čišćenje bazena i njegovo punjenje čistom, bistrom vodom iz obližnjeg arteškog zdenca. U tom razdoblju bazen će biti mjesto pogodno tek za po koju partiju karata, glavomet ili duga noćna ćaskanja s ilegalnim posjetima okolnim voćnjacima. Nedostatak bazena zaliječili bismo češćim posjetima kinu, dugim vožnjama biciklom i besposličarenjem po korzu i Gradskoj kavani. Ni danas mi nije jasno kako su moji i Đokini starci mogli trpjeti te naše danonoćne skitnje, to nedolično tulumarenje po kavani, taj život bez reda i discipline. Svi moji razredni drugovi poštivali su nekakav kućni red i za njih se dan bezuvjetno završavao u devet ili deset sati navečer. Samo Đoko i ja smo bili razuzdane noćne ptice, gradski đukci pušteni s lanca. Možda su naši starci, zauzeti pitanjima i problemima vlastita reda, propustili organizirati naš život i naš red? Kako bilo da bilo, dobro je ispalo... Dječastvo bez stege, s tek kojim malim prigovaranjem i zajebavanjem oko velikih i principijelnih stvari, bilo je sasvim solidno dječastvo.

Eto, dugo toplo ljeto je prolazilo, a moj otac nije dobivao posao. Napisao je onaj neformalni dopis Komitetu, koji je stari Gojko prosljedio naslovniku, ali se i nakon toga ništa nije promijenilo.

— Nestrpljiv si — govorio je Gojko mom starom.

— Ne ide to tako preko noći. Budi miran, stvari se ipak kreću!

Moj otac sve je više shvaćao da stvari ne idu tako sporo zbog službenog stava komiteta, nego zbog kaprica nekog »tamo gore« kome se dobrano zamjerio.

— Zajebava me netko kom sam se usrao u čizmu — katkad bi kazao moj stari.

Gojko Kasumović dao mu je na znanje da je u pravu, ali mu ipak nije htio kazati kome se to »usrao u čizmu«. Otac je sve češće pomišljao da Gojko, unatoč tome što mu nastoji pomoći, čitavu situaciju pomalo napuhava i mistificira. Gojko je čak priznao da je i taj famozni dopis, za čije je pisanje otac potrošio nekoliko noći, zapravo bio njegova ideja, a ne zahtjev Komiteta. Bio mu je potreban kao važan potez u strategiji koju je razradio tražeći mom ocu posao.

S Javorom je uglavnom bilo sve po starom; njegov život kao da nije trpio nikakvih promjena. Ustajao je kasno, nestajao iz kuće i rijetko jeo za obiteljskim stolom. Majka je čuvala njegove obroke u nadi da će ipak doći, podgrijava ih, stavljala u smočnicu, a onda ih netaknute bacala u smeće. Večerima je svirao u kavani, govorili su: sve lošije i bezvoljnije, a noćima se skitao tko zna kuda. Da, bio je čudak, nepredvidljiva narav i profesionalna skitnica, uvijek zaraćen sa svijetom koji ga je okruživao. Činilo mi se da u tim danima polako gubi interes za sve, za sve osim džeza. One rijetke trenutke koje je provodio kod kuće, provodio je uvijek uz saksofon. Svirao je izvrsno, fantastično, bivao je sve bolji i bolji... Ponekad bi mi se učinilo da će dostići i tog svog Parkera. Ali

šta je to vrijedilo kad ga nitko nije čuo, kad nitko nije mario za njega! Kadšto sam ulazio u njegovu sobu i slušao ploče. Priznajem, kopao sam mu i po stvarima. Okruživao se sve nekim čudnim knjigama: priručnicima o borilačkim vještinama, udžbenicima francuskog jezika, vodičima po nekim stranim zemljama i gradovima, tečajevima prve pomoći i sličnim stvarima. Odakle mu to? I što namjerava uraditi? Pa za mog divljeg brata knjige nikada nisu predstavljale nešto vrijedno pažnje. Od duhovnih stvari volio je samo džez, džez i džez...

I Rudica je bio u ruševinama, u nekoj vrsti emotivnog rasapa. Njegova veza s Rajkom bila je čist trulež, mala formalna sponica poput one koja drži odvaljen zub. Tu i tamo po neki susret, usiljen izlazak, sjedenje u kavani i vječito prigovaranje, vrijeđanje, ruganje... Moram priznati da smo ih, u trenucima kada su bili zajedno, naprosto izbjegavali. Ponekad bi tako pokvarili raspoloženje svima daje to bilo nečuvano. I premda sam mislio da će ga nakon onog šamara definitivno iznogirati, Rajka to nije učinila. Možda iz opreza? Možda je mislila da će, napusti li ga naglo, dobiti još koji šamar? Izabrala je, čini se, bolju i efikasniju taktiku: pustiti da se veza sama od sebe potroši! Sve češće je izlazila s Blondinom. I premda je to nastojala činiti krišom, svi smo za to znali. Svi, čak i Rudica. Nije mi bilo jasno zašto podržava tu tanku i besmislenu vezu, zašto to čini kada mora sasvim dobro znati da će ipak ostati bez Rajke.

Rudica Križan bivao je sve mračniji i zatvoreniji, ali je, začudo, trenirao sve više. A ti treninzi, na kojima je nastojao zaboraviti sve tekuće zajebe sudbine, polako su postajali vratolomne ludorije. Vozio je, naime, sve luđe, riskantnije, opasnije, tako da se uskoro na njegovim treninzima okupljala sva sila svijeta. Kao da nitko nije htio propustiti čas kada će lokalni reprezentativni kandidat polomiti kičmu.

Gojko Kasumović, predsjednik auto-moto kluba, uvidio je daje ta mjesna fufa dovela njegovog štichenika gotovo do ludila, te da će, budu li se stvari i dalje odvijale na takav način, definitivno ostati bez reprezentativca.

— Mali, hoćeš li da ja tu drocu zgrabim i onako stručno pretresem? Bit će ti dobra kao mače — predlagao bi Gojko u najboljoj namjeri.

— Gazda, ako je samo dirnete, ostavljam spidvej i odlazim u nekakav pristojniji zanat! — odgovarao bi Rudica, sjedeći na zabrektalom »JAP-u« s kojeg su stalno otpadali dijelovi.

— Dobro, mali! Samo, ostaviš li sada spidvej, garantiram ti da u čitavoj Europi nećeš naći pristojniji zanat. Ja ću se osobno pobrinuti za to. A nastaviš li ovako, slomit ćeš vrat!

— Kenjate, gazda — odgovarao bi Rudica. — Moram tako voziti. Kako mislite da ću se suprotstaviti Klugeu, pukljavom Reizlu ili Plemenčiću? Nekakvom bapskom vožnjom u konjskoj zaprezi?

Laka jeza nestrpljenja obuzela nas je onog dana kada su po našem gradu izlijepljeni plakati za predstojeću utrku između naših i austrijskih asova. U velikom strahu iščekivali smo dan kada će savezni selektor Ljubiša Hraminski objaviti sastav momčadi. Hoće li Rudica Križan konačno upasti u reprezentaciju?

One stvari između Goce i mene nisu se bitno promijenile. Izbjegavao sam susrete s njom, ali sam neprekidno tražio priliku daje vidim, gledam iz prikrajka, da saznam nešto o njoj. Što bih sve dao da mi netko kaže kako se zanima za mene, kako je pitala što radim... Zapravo, želio sam nešto nemoguće i zbog toga sam patio. Zavidio sam Rudici što još ima spidvej u kojem može istutnjati sve ljubavne jade. Zavidio sam mu, jer ja nisam imao ni spidvej, ni jednu drugu jebenu stvar koja bi mi pomogla da zaboravim na Gocu.

Situacija s fimozom u jednom je trenu prividno krenula nabolje. Dobri stari Đoko konačno je napisao pismo bratiću Izetu, liječniku iz Sarajeva. U tom pismu izložio mu je moj slučaj i zamolio ga za savjet. A onda je slijedilo teško razočaranje. Liječnička titula bratića Izeta bila je samo izmišljena priča, neka vrsta obiteljskog prenemaganja Bratić Izet uistinu je radio u jednoj od

sarajevskih bolnica, ali ne kao liječnik nego kao običan radnik u bolničkoj mrtvačnici. Prepakiravao je mrtvace na obdukcijском stolu, oblačio ih za njihovo posljednje prebivalište. Fimoza iz njegove perspektive nije nas zanimala.

O Legiji stranaca pričalo se i dalje, premda novih akcija nije bilo.

U tim pomalo dosadnim danima, kada je bazen bio zatvoren, Đoko je uspio zdupiti onaj feljton koji mu je otac svojedobno zaplijenio. Ponovo smo čitali o avanturama Sredoja Pantića, o njegovom vojničovanju pod francuskom zastavom na vrućem afričkom pijesku. Hrabri Sredoje pisao je o tome kako je putujući francuski kupleraj posjetio legionare u samom srcu Sahare, kako su tanketom krstarili uskim ulicama kazbe i otvarali vatru na sve što se micalo, kako su ih po kazni tjerali u »pačji marš«, kako su ih evakuirali iz Mars-el-Kebira i još štošta drugo. Čitajući te uzbuđljive retke, prvi put sam shvatio da uzbuđljivi svjetovi iz filmova i stripova mogu postojati i u stvarnosti. Legija stranaca bila je jedan takav svijet napučen zanimljivim junacima i storijama kakve smo mogli vidjeti u »Plavom vjesniku«, »Kekecu«, »Politikinom zabavniku«, ili na ekranu lokalnog kinematografa. Legija stranaca bila je svijet baš po mjeri naših snova.

Onda se u grad iznenada vratio francuski emigrant Papak, donijevši sa sobom zavodljiv miris svijeta iza granice. Nosio je čvrste mornarske hlače, crvenu majicu s natpisom ELVIS PRESLEY, a na nogama je imao japanke, prve u našem gradu. Svi su zagledali to modno čudo na Papkovim nogama, baš zbog japanki postao je prava gradska zvijezda. Nosio ih je bez prestanka, čak ga ni ljetne kiše nisu mogle odvojiti od crveno-plavih plastičnih japanki. Papak je govorio neobičnom mješavinom francuskog i hrvatskog jezika, što mu je davalo pomalo egzotičan šlif, osobito zanimljiv gradskim mačkama. Zezali smo se par dana, slušali njegove nevjerojatne priče o tome kako je jebao mušičave pariške barunice, kako je drugovao sa Jeanom Gabinom, jurio pariškim ulicama srebrnim »Lotusom« dvjesto na sat, a onda nas je polako počeo ispitivati o Blondinu. Znali smo da je čas obračuna blizu. Papak se vratio sa specijalizacije iz jedne velike zemlje, gdje se usavršio na svim poljima, pa se moglo očekivati da će pokušati ostvariti svoj davni san: prebiti Blondina i postati prvi gradski štemer.

Jedne su se večeri sudarili na gradskom korzu. Zastali su i pogledali se u oči. Ljudi su se odmah razmaknuli, ostavljajući im dovoljno mjesta za obračun.

— Blondino, že svi Papak. Vratio se iz Frans, Pari. Ja sad tebi razbiti pička! — rekao je Papak i zamahnuo desnicom.

Mišićavi Blondino nije uopće respektirao parišku razbijačku školu. Izmakao se, a onda klopio našeg Papka tako da je ovaj izletio iz svojih čuvenih japanki. Potresen groznom spoznajom da mu francuska škola nije omogućila primat u rodnom gradu, Papak je onako bosonog zbrisao prema mračnom parku. Blondino je obukao Papkove japanke i nosio ih sve dok ih splitska »Jugoplastika« nije učinila skroz profanim predmetom.

Vrlo brzo Papka je zgromila još jedna spoznaja. Vlast mu, naime, nije dozvolila duže uživanje u povratku. Vojni mu je odsjek namjestio »pušku« i uručio mu neopozivu odluku o upućivanju u JNA. Nakon bjesomučnih automobilskih jurnjava po Champs-Elvsees, već u devetom mjesecu čekao ga je strumički garnizon.

Unatoč svim njegovim basnoslovnim pričama, vrlo sam brzo shvatio da je Papkov položaj u Francuskoj zapravo morao biti položaj siromaha. Jer, nakon četiri godine provedene u velikom svijetu, Papak se vratio kući tek sa dvije vrednije stvari. Prva je bila velik tranzistor marke »Schaub-Lorenz«, stvarčica pred kojom ti zastaje dah, a druga — novo novcato spidvej odijelo od crne kože s mrtvačkom glavom na grudima. To odijelo, jasno, donio je Rudici, najboljem svom prijatelju. Rudica Križan bio je zapanjen; nije mogao povjerovati da pod kapom nebeskom postoji tako nešto lijepo i savršeno. Čitave dane glancao je francuski kombinezon za spidvej, a kada ga ne bi glancao, odlagao ga je u bakinu vitrinu od brušenog stakla.

— Jebeš kombinezon! — govorio je Gojko Kasumović. — Da nam je novi »FIS«...

Jedne kasne večeri, dan prije no što će otvoriti bazen, izvučem se iz sobice i odbauljam na korzo. Gusta ljetna kiša tek je bila stala. Grad je bio gotovo pust, tek nekoliko užurbanih prolaznika vraćalo se kućama. Najtužnije su bile te večeri nakon dugih i upornih kiša. Korzo je bio pun velikih lokvi, stazice parka blatne, a drveće puno kaplji koje su nemilosrdno vlažile rijetke i okašnjele prolaznike. Bilo je pravo umijeće pronaći kakvo društvo i s njim protratiti ostatak večeri. Mislio sam da će u kavani biti nekog, ali sam se prevario. Prošetao sam onda parkom, nadajući se da ću nabasati na koga poznatog, ali sam se samo smočio i ukaljao cipele. Nigdje nikog! U deset je završila kino-predstava. Stajao sam na uglu, nedaleko od kina, promatrajući ono malo ljudi što su izlazili i brzali kućama. Kada bi barem Goca izašla iz kina! Bilo je kasno, hladno i vlažno; pravo vrijeme da se nastavi glupo prekinuta veza. Ali, Goca nije izašla iz kina. S obližnjeg prozora čula se pjesma: »Adios, amigo, zbogom, stari moj...« koja je sasvim odgovarala ovoj sumornoj večeri. Krenuo sam korzom do drugog kina. Tamo je predstava već bila gotova i sve je bilo mirno i pusto. Prijeko, u Domu JNA, igrao se šah, tamo Goca nije mogla biti. Onda sam lagano krenuo prema njenoj kući. Prošao sam pored visoke zgradurine gradske gimnazije, strepeći pred jadima koje će mi za koju godinu donijeti, i zabrzao Gocinom ulicom. Prozori njena stana bili su okupani ljetnom kišom i osvijetljeni. Sta li sad ona radi? Kad bih bio pravi tip, popeo bih se gore, pokucao na vrata i... I šta bih onda uradio? Ništa, vjerojatno ništa, jer uopće nisam taj pravi tip. Kako sam si samo mogao utvarati da hodam s njom, s najboljom mačkom na školi! Onda sam se sagnuo, uzeo kamenčić ispred njene kuće i stavio ga u džep. Tako ću bar imati nešto što ima veze s njom, pomislio sam i krenuo prema željezničkoj stanici.

Jednom u životu ipak me poljubila, rekao sam samom sebi i stresao kišu s grane koja je virila preko plota. Kada već nemam Gocu, barem mogu biti mokar...

— Što radiš, mali, tako kasno tu na stanici? — doviknuo mi je milicajac kad sam zastao ispred stare zgrade željezničkog kolodvora. Pogledao sam prema mjestu odakle je dopirao glas. Plavi je stajao pod nadstrešnicom kolodvorskog bifea i gledao u mene.

— Imam pravo! — odbrusio sam mu.

— Dat ću ti ja pravo! — viknuo je milicajac. — Teraj doma! Balavci kao ti trebaju već spavati!

Prepoznao sam ga. Bio je to Mensur, onaj isti milicajac koji se prije nekoliko dana preznojavao u našoj kuhinji. Okrenuo sam mu leđa i pošao prema Sokolani, maloj sportskoj dvorani kojoj je taj naziv ostao još od predratnog Sokola.

Našavši se nadomak kući, iznenada spazim kako se otvaraju vrata našeg dvorišta. Brzo se sklonim u sjenu bagrema. Vidjeh Javora kako izlazi napolje. Valjda će u grad, pomislih, ali onda shvatim da je krenuo u suprotnom smjeru, prema livadama. Šuljajući se kroz sjenke kuća i pazeći da me ne primijeti, krenuh za njim. Pustio sam ga da malko odmakne, a onda sam ubrzao korak. Po lavežu pasa znao sam da je sada negdje dolje kod onih kućica uz željezničku prugu. Mora da je poludio kad usred ove vlažne i neprijatne noći ide u livade. I što li će tamo?

Ubrzo sam se uspeo uz željeznički nasip i pogledao prema livadama utonulim u mrak. Spazih mu sjenu, gacao je kroz mokru travu i grabio ravno prema starom hangaru. Bio mu je sve bliži i bliži, a onda sam ga izgubio iz vida. Mora da je ušao unutra. Krenem za njim preko vlažne trave. Noge su mi propadale u blato, spoticao sam se i klizao, ali sam ipak bio sve bliže staroj, napuštenoj zgradi. Mogao sam već jasno razabrati da u avio-hangaru titra nekakvo slabo svjetlo, petrolejka po svoj prilici. Tiho sam se približio polurazvaljenim vratima i kroz prorez između dasaka pogledao unutra.

Prizor koji sam ugledao bio je nevjerojatan. Na sredini hangara nalazio se stari vojnički džip, napola razvaljen, s rašivenim sjedištima i bez ijednog kotača. Na poklopcu motora stajala je petrolejka čije se titravo svjetlo razlijevalo po unutrašnjosti prostorije. Na vozačkom sjedalu izvalio se moj brat Javor, nogu prebačenih preko onog mjesta gdje se nekad nalazio vjetrobran. Na kotaču džipa, korak-dva do vozila, sjedio je Rudica Križan s cigaretom u ustima. Mario Sermek opružio se pored njega u sijenu. U ruci je držao bocu piva, dopola ispijenu. Do njega, u svojim tradicionalnim mornarskim hlačama od nepoderivog platna, sjedio je apsolvant francuske razbijačke škole — Papak. U dubokoj sjeni neispravnog džipa jedva se nazirala silueta gimnazijalca Josipa Gotala — Gotice.

Sto li rade u napuštenom avio-hangaru u pola noći, pitao sam se, tražeći bolje mjesto za prisluškivanje. Stao sam na letvu koja je držala okomite daske vrata i podigao se do povećane rupe, koja mi je pružila dobar uvid u unutrašnjost hangara. Mogao sam ih sasvim dobro čuti.

— Dečki, sve je to pomalo opasna zajebancija koja bi nas mogla koštati... Možda bi bilo najbolje da prekinemo — govorio je moj brat, ne mičući se iz onog neobičnog položaja. Mislim da je u jednom filmu pokojni James Dean sjedio na sasvim isti način. Samo ne na džipu, nego... ne sjećam se više gdje.

— Ne kenjaj, Javore! Zar si se već na početku uplašio? — prekorio ga je Gotica i razvukao žvakaću gumu.

— Ti šuti! Ti si budala nesvjesna posljedica. Ja imam pravo da strepim, ja znam šta je popravilište — naljutio se Javor.

— O kakvom popravilištu pričaš — umiješao se Mario Sermek. — Kasno je za popravilište. Sazna li se, čeka nas zatvor. Ali, ja sam za to da idemo dalje.

— A ostali, što misle ostali? — pitao je Josip Gotal.

— Što se mene tiče, meni je svejedno — rekao je umornim glasom Rudica Križan i ugasio cigaretu.

— Ja sam za to da nastavimo. Ne raspuštajmo našu Ležion etranžer sada kad je najzanimljivije — prozborio je konačno i Papak.

— Dobro, dečki — rekao je Gotica, očito zadovoljan ovakvim tokom razgovora — ja sam dao i prijedlog. Trebali bismo ukrasti sablju iz Gradskog muzeja. Naša slavna Legija stranaca mora imati svoju ratnu sablju, simbol snage i pobjedničkog duha...

Do sto vragova, rekao sam u sebi, pa oni su ta tajanstvena lokalna banda, oni su Legija stranaca! Na kolike li sam samo gradske klipane sumnjao, zaboravljajući potražiti odgovor u najbližoj okolini!

Dakle, to su moj brat Javor, Rudica, Sermek, Papak i Gotica koji su zaigrali tu primamljivu i opasnu igru.

— Ležion etranžer nema nikakvu sablju za simbol — tumačio je Papak. — Znao sam mnoge ležionars, ali nikakva sablja... Oni u jednom mjestu imaju šato i jedna stara odsječena ruka u stakleni kašet...

— Daj, Papak, molim te, ne seri s tim francuskim naglaskom kao da si zaboravio hrvatski... I uozbilji se. Ono prvo što smo napravili s onom babom bio je dobar štos. A sve ovo dalje, pa to su zapravo krađe. Legija stranaca ne krađe — kazao je Javor.

— Mislim da ni mi ne krademo — prozborio je tihim glasom Rudica. — Mi ih samo želimo rasrditi. Mi se zafrkavamo kako bismo ih naljutili. I u tome je sav smisao. Oni žive u svom velikom i pametnom svijetu, a na nas gledaju kao na nedorasle balavce, kao na nepotrebno smeće koje im ni za šta ne može poslužiti. Pa ako oni ne žele biti s nama, mi želimo biti protiv njih! Zar ti to, Javore, nisi osjetio i na vlastitoj koži? Je li te itko ikad primijetio u ovom jebenom gradu? Je li ikom stalo

do tebe? Zanima li ih to što radiš, zanima li ih tvoj džez?

— Zanima ih tvoj spidvej — primijetio je Javor.

— Kurac ih zanima moj spidvej! Zanima ih to da razbijem glavu ili slomim kičmu. Ne zanimam ih ni ja, ni sport. Zanima ih cirkus, vratolomija, zanima ih opasnost kojoj se sami nikad neće izložiti.

Rudica je govorio lijepo, neobično, nikad ne bih pomislio da umije tako govoriti. Za mene je oduvijek bio sjenka srasla s motorom.

— Pa dobro, ukrast ćemo onda tu sablju — promrmljao je Javor i sišao sa džipa.

U tom trenu, baš kad je pala odluka o narednoj legionarskoj akciji, letva pod mojim nogama pukla je i ja sam se uz tresak stropoštao u vlažnu travu. Po njihovim uzbuđenim povicima shvatio sam da su me čuli; morao sam brzo zbrisati. Ustao sam hitro kao strijela i pojurio prema željezničkoj pruzi, slušajući njihove bijesne uzvike iza svojih leđa.

— Uhvati uhodu!

— Zgrabi ga!

— Ne dajte mu da pobjegne, sve će izdati!

Sav u paničnom strahu, grabio sam prema pruzi. Kamenje je zviždalo oko mene.

Dvadesetak metara pred prugom netko mi je podmetnuo nogu tako da sam se skotrljao u grmlje, koje me išibalo po licu i rukama. Zajecao sam, pokušao ustati, ali me je nečija noga pribila licem o zemlju. Nekoliko me snažnih ruku dograbilo i ponijelo prema hangaru. Čas kasnije sjedio sam, sav blatnjav i mokar, na poderanom sjedalu džipa. Mrka legionarska lica, izobličena titravim svjetlom petrolejke, strogo su buljila u mene.

— Pa to si ti, klinac! Šta ćeš ti ovdje? — rekao je Rudica Križan, prepoznavši me.

— Javore, to je tvoj brat! — srdito će Sermek.

— Tko te je poslao da nas špijuniraš? — pitao je Gotica.

— N... nitko — promucao sam.

Razljučen takvim odgovorom, Gotica mi se unese u lice, a onda me tako snažno ošamari da sam umalo sletio sa džipa.

— Pička ti materina! — rekao sam mu očiju punih suza.

Čutio sam stid, bespomoćnost i bijes. Otrpio bih svačiji samar, ali Gotici tako nešto nisam mogao oprostiti.

Gotica se nasmije pa me ošamari još jednom. Onda među nas uleti moj veliki brat Javor, zgrabi Goticu za ruku, pa mu je svine iza leđa.

— Dirneš li ga još jednom, slomit ću ti tu drkadžijsku ruku! Čuješ li me?

Gotica je sasvim nelegionarski zacvilio, moleći Javora da ga pusti.

— Mali je sve čuo — rekao je Gotica, kada je Javorov pritisak popustio. — Moramo ga spriječiti da nas izda. Izbrblja li taj klinac nekome, odosmo svi skupa u zatvor.

— Klinac neće izdati! Znam ga ja — uvjeravao ga je Rudica. Dobri stari Rudica uvijek je bio na mojoj strani.

— Ali, dečki, to nije zajebancija! Zna li šta radite? Malom bi trebalo nekako začepiti usta! — cvilio je Gotica, držeći se za ruku koju mu je Javor dobrano istegnulo.

— Legija stranaca strijelja sve izdajice i špijune — tumačio je Papak.

— Sredi se! Kako bismo ga mogli strijeljati? — branio me i dalje Rudica.

— Pa i ne bismo — složi se Papak. — Ali, zaprijetiti mu možemo. Slušaj, mali, ako ikom zucneš o ovom što si vidio i čuo, ode ti glava! Ti znaš da se s Ležion etranžer ne možeš šaliti!

— Neću ni pisnuti. Pa ja sam na vašoj strani!

— Kurac si ti na našoj strani! Ti si balavac! Ti ćeš za sladoled ili koktu sve izbrbljati — govorio je Gotica, kome bih najradije, samo da sam mogao, skočio nogama u želudac.

— Možda bi bilo najpametnije da i malog primimo u Legiju? — predložio je Rudica. — Tako ćemo biti najsigurniji da neće izbrbljati...

— Ali, on je još dijete, a ovo su ozbiljne stvari! — bunio se moj brat.

— Nisam dijete! — uzviknuo sam, pun prkosa

— Zaveži, ili ću te ja po zubima — izderao se Javor.

— Rudičin prijedlog nije loš — zamišljenim će glasom Sermek. — Mogli bismo ga primiti. Mali će moći poslužiti kao kurir, stražar, pomoćnik... Naći će se već nešto i za njega. Što misliš ti, Papak?

— Pa kad ga već ne možemo strijeljati...

— Ali, to nije pametno! Vi ste poludjeli! — negodovao je Javor, kao da sluti koja će sve govna odatle proizići.

I tako sam, na svoju veliku sreću, bio mobiliziran. Tako sam postao golobradi regrut provincijske kopije velike i slavne Legije stranaca Položili smo svi ruke na poklopac džipa, tako da su nam se mali prsti dodirivali, i ja sam položio zakletvu, prodavši tako dušu za sve vijeke vojsci plaćenika i nezadovoljnika, strašnim »psima rata«. Postao sam legionar, član prve i jedine regimente naše legije.

Pola sata kasnije, nakon što je bio razrađen plan osvajanja (a ne krađe!) muzejske sablje, razišli smo se kućama. Iz opreza napuštali smo hangar po dvojica, u razmacima od pet minuta. Javor i ja smo krenuli zajedno, konačno, išli smo istim putem i istoj kući. Bio sam radostan, jer sam se osjećao mnogo zreliji i važniji, dostojan svog slavnog brata Javora Mraza. Mislio sam kako se sada moj traljavi privatni život mora iz temelja promijeniti. Možda ponajprije zbog činjenice što ću sada, kao i svi pravi muškarci, imati zapravo dva života: jedan javni, ne baš zadivljujući, i drugi, tajni, legionarski. Jedini pravi život jest onaj koji poklanjaš klapi, društvu, kolektivu. Pogotovo ako klapa nosi tako zvučno ime, ako je tajna, buntovnička i opasna.

Koračajući uz brata koji je neprekidno šutio, polako sam shvaćao da mu nije pravo što sam i ja postao član tajanstvene legije. Tumačio sam to nekakvim bratovskim suparništvom, blagom netrpeljivošću koju obično starija braća gaje prema mlađoj. Ni na kraj pameti mi nije bilo da se Javor zapravo boji za mene i da mu nije drago što sam se upetljao u nešto neugodno, čak i kažnjivo, u nešto što bi me moglo odvesti na stranputicu.

— Javore, zašto ste osnovali Legiju stranaca? — upitao sam ga.

— Ne znam — odgovorio je neraspoloženo.

— Kako ne znaš?

— Slušaj, ne znam i ne pitaj me! Možda samo iz ludosti. Jer ludost je uvijek u ishodištu ratova, a ovo je samo rat, rat protiv odraslih!

Rat protiv odraslih, začudih se njegovu odgovoru. Nikad, naime, nisam razmišljao o takvim stvarima kao što je rat protiv odraslih.

— Mogu li u tvoju sobu? Da popričamo — upitao sam ga dok smo ulazili u kuću.

Nije mi dopustio. Okrenuo mi je leđa i umornim se korakom odvukao u potkrovlje. Ondje gore, zapaljen sebi svojstvenim bijesom, napravio je nemoguć kraval. Ponoć je već davno prošla, a on je zgrabio saksofon i iz sve snage zatulio nekakvu solo dionicu koju sam već čuo na jednoj od njegovih ploča. Isprekidani, reski tonovi probudili su prvo majku, potom oca. Nakon toga, furiozna džezistička gradacija budila je susjedstvo, a zatim valjda i čitav kvart. Koji mu je vrug bio?

— Prekini, barabo, satrt ću ti saksofon u tisuću komada — derao se otac sa dna stubišta.

— Javore, prestani i dođi dolje! Ostavila sam ti večeru! — vikala je majka.

Javor ih nije fermao ni pol posto. Saksofon je grmio i dalje.

— Ako ne prestaneš, ja ću ti doći gore!

— Javore, dođi večerati! Ostavila sam ti knedle s marelicama!

— Ma, jebem ti knedle! — derao se otac na majku. — Ti tom fakinu čuvaš knedle s marelicama! Otrova mu treba dati. Slušaj, Javore, ako odmah ne prestaneš, pozvat ću miliciju!

Nakon nekoliko trenutaka Javorov je saksofon umuknuo. Da li se Javor preplašio milicije, pitao sam se. Tako nešto stvarno bi me začudilo. Kako bilo da bilo, kuća je utonula u tišinu. Ubrzo su se i svjetla na susjednim prozorima počela gasiti.

Onda se iznenada Javor pojavio na vrhu stubišta.

— Tata, ti se zajebavaš! — rekao je. — Pa zar ti nisam dosta milicije navukao u kuću? I ti bi ih još zvao.

Otac je kašljucnuo, pognuo glavu, uhvatio majku pod ruku i otišao na počinak.

Premda je već bilo kasno, sjeo sam za stol i napisao pismo Garyju Cooperu, legionaru iz nezaboravnog filma »Beau Geste«.

12.

Svi su se trudili da nam bude što bolje, zaklinjali se u nas, svjetliju nam budućnost gradili. Dizali su nam škole, sportske dvorane, sindikalna odmarališta i učili nas svijetlim primjerima. A mi, mi smo bili neposlušni, neobuzdani i divlji. Koji nam je to đavo zašao pod kožu i gonio nas na zločeste i opasne igre? Zbog toga mislim da smo i sami bili krivi što su naši starci, uza sve sjajne projekte kojima su nam život namjeravali učiniti što boljim i ljepšim, stali graditi i popravilišta i maloljetničke zatvore. Naši su se roditelji kleli da je njihova mladost bila pristojnija, odgovornija i ozbiljnija od naše. Dao bih glavu da će i oni koji za nama dođu biti pitomiji i pomirljiviji. Zapravo, ispada da smo samo mi bili crne ovce, bijesni ne-zahvalnici kojima je jedini smisao bio da zagorče život pravednicima. Osnovavši Legiju stranaca, bili smo na najboljem putu da u tome uspijemo.

Gradski bazen bio je ponovo pun, pa smo nakon tjedan dana pauze, poput ptica selica, ponovo zauzeli travnjake i beton oko kupališta i vratili se starim radostima. Zaletio sam se klizavim platoon skakaonice i sručio se naglavačke u vodu. Učinilo mi se da me studena voda presjekla napola; brzo sam izronio i zaplivaao prema rubu bazena. Đoko mi je pomogao da izađem napolje, gdje mi je bilo još hladnije. Trčkarao sam ukруг ne bih li se ogrijao. A onda se postidih pred samim sobom. Postao sam član Legije stranaca, a bojim se hladne vode. Što bi na to rekao Sredoje S. Pantić? Zaletim se stoga prema rubu bazena i bućnem ponovo u ledenu vodu. Ovog puta sam izdržao. Preplivao sam nekoliko puta bazen po dužini, a onda izašao i krenuo prema Đoki.

— Sa starim se više ne može izdržati — pričao je Đoko, ležeći potrbuške na vlažnom betonu. — Ni na šta više ne misli osim na tu jebenu utrku. Svaki dan naziva selektora Hraminskog u Beograd i pita ga je li već sastavio državni tim. Ako Hraminski ne uzme Rudicu, stari će poludjeti i ukokati nekog.

— Zar je tvom starom taj »Vihor« toliko važan?

— Šta ja znam. Otkao se skroz. Mislim da mu osim »Vihora« više ništa nije važno. Ma, zapravo, čini mi se da mu se i za »Vihor« fućka. Stari bi konačno htio imati vozača, reprezentativca... a Rudica...

— Šta je s Rudicom?

— Stari se boji da će ga Rudica zafrknuti u zadnji čas. Boji se da će ga Rajka tako izmaltretirati da uopće neće biti u voznom stanju. Čuo sam starog kako je majci rekao da će uhapsiti tu drocu i zadržati je u zatvoru dok utrka ne završi. A stara mu je na to rekla da je poludio.

Legao sam pored Đoke i okrenuo glavu prema bazenu. Promatrao sam bojažljive kupače kako se motaju oko hladne vode. Oni odvažniji bacili bi se unutra, preplivali malo, a onda naježeni izlazili napolje. Mala Lidija Herz sjedila je na metalnim stepenicama i nogama lupala po vodi. Spazila me i mahnula mi rukom. Sada će doći ovamo i gnjaviti, pomislih pa se okrenuh prema

Đoki.

— Ako tražiš Gocu... — počne on.

— Ne tražim! — prekinem ga.

— Ako tražiš Gocu, nje nema. Otišla je na par dana svojimima na selo.

Najgluplja je stvar kada te degenerik od roditelja pošalje u nezanimljivu pustoš koja se zove selo.

— Kakvo selo?

— Šta ja znam kakvo selo — ljutito će Đoko. — Selo ko selo! Sva su ista. Sinoć mi je rekla da ide na selo. Čini mi se da mi je to rekla samo radi tebe. Pretpostavljala je valjda da ću ti prenijeti.

— Stvarno? — rekao sam čuteći čudnu radost.

Shvatio je Đoko da mi je drago što sam to čuo, i nasmijao se. Ali, zezao me nije. Dobri stari Đoko! U jednom trenu poželio sam da mu sve priznam, da mu kažem tko stoji iza tajne Legije stranaca, da mu odam da sam i ja onedavna član... Ipak, nisam to učinio, zakletva me obvezivala na šutnju. Izlajem li se, postupit ću onako kako je predmnijevao antipatični Gotica, koji se usprotivio mom primanju u Legiju.

Ustao sam i otišao do onog mjesta gdje je Lidija Herz namakala noge.

Gdje ti je Goca? — upitala me škiljeći na lijevo oko. Znao sam da već duže vrijeme trza na mene i da me ovakvim pitanjima nastoji razljutiti.

— Na selu je. Piše mi svaki dan tri puta — rekao sam, dohvatio je za ramena i gurnuo u vodu.

— Budalo! — viknula je čim je izronila.

Onda se ljutito bacim prema njoj i počnem je gnjurati. Smijala se i hvatala me za ramena ne bi li se održala na površini. Stežući je za kukove i povlačeći je pod vodu, osjećao sam nešto kao uzbuđenje, lagan drhtaj koji me obuzimao od dodira s tim vižljastim tijelom.

Začudo, tog smo dana na ručku bili svi. Majka je sjala od zadovoljstva, dijeleći nam topli francuski krumpir preljeven vrhnjem, a otac se smješkao, kao da mu nije jasno koja je to paklena sila dovukla i Javora za obiteljski stol. Onda je majka donijela iz smočnice podužu suhu kobasicu i narezala je na krumpir. Pola ocu, po četvrtinu Javoru i meni. Bio je to poseban dodatak ručku, podijeljen samo zbog toga što smo se svi zatekli za stolom. Nakon što je objed bio razdijeljen, majka je sjela za stol i rekla: »Dobar tek!« Zabili smo glave u tanjure i počeli jesti. Zavladala je nekakva neobična tišina, što je bilo dobro, jer su nam se razgovori za stolom redovito pretvarali u svađe.

— Slušaj, stari — rekao je iznenada Javor — znam da me pokušavaš strpati u vojsku što prije i što dalje.

Otac je podigao glavu s jela i zagledao se u svog starijeg sina.

— Ma, dobro, ne moraš priznati — nastavio je Javor. — Htio sam ti samo kazati da imaš pravo i zamoliti te da to što prije središ.

— Što je? Ide ti se u vojsku?

— Uopće mi se ne ide u vojsku. Ali od prvog u kavani dobivamo nogu. Već su napravili ugovor s nekakvim slijepim Sretom, koji pjeva i prati se na klaviru, ili orguljama... I eto, tako od prvog neću imati nikakva posla i nikakvih obaveza, pa bi bilo dobro da me spakuješ u vojsku.

Stari je jeo i šutio. Mislim da su ga iznenadile Javorove riječi. On je stvarno radio na tome da Javora što prije otpravi u vojsku, ali sada kada je vidio da se i Javoru žuri, vjerojatno nije znao kakav stav da zauzme.

Na vratima kuhinje stvorio se naš poštar.

— Za Luku! Iz Amerike! — rekao je i bacio pismo na stol.

Masnim rukama zgrabio sam bijelu kuvertu i razderao je sa strane. Unutra je bila slika Johna Waynea s potpisom. John je imao na sebi onu istu plavu bluzu s kosim kopčanjem kakvu je nosio u

»Tragačima«. Nisam mogao doći sebi od uzbuđenja.

— Vidi, tata, slika Johna Waynea! Nitko u gradu nije uspio dobiti sliku Johna Waynea. Đoko čak smatra da Wayne nikome ne šalje slike.

— Da vidim — rekao je otac i uzeo sliku. Držao ju je nad tanjurom i ravnodušno je promatrao. — Glupo izgleda — promrmljao je, a onda mi je vratio. — I taj nema pametnijeg posla.

— Kako to misliš?

— Mislim da nema pametnijeg posla kad troši vrijeme i novac na takve pizdarije. Piše pisma dosadnoj dječurliji...

— Tata, hoćeš li mi dati sto dinara za marke?

— Da sam ja glumac, ne bih se dao gnjaviti. Platilo bih poštaru da nosi natrag sve te glupe kuverte — govorio je otac, praveći se da nije čuo moje pitanje.

Znao sam da bi dalje inzistiranje bilo najobičnije gubljenje vremena.

Nakon francuskog krumpira pojeli smo polovicu hladne lubenice; a onda smo se Javor i ja povukli u potkrovlje. Javor je legao na krevet, zapalio cigaretu, a onda je iz džepa izvukao nešto sitniša.

— Mali, evo ti za te marke, da ne gnjaviš starog. Vidiš da je nervozan, jer mu ništa ne polazi za rukom.

— Ali...

— Nikakav ali... Uzmi lov. Prodao sam ploče.

Zapanjio sam se. Javor da proda ploče! On kome su ploče bile sve na svijetu! Pogledam prema polici na kojoj su stajale ploče i shvatim da je prazna.

— Kako si mogao prodati ploče?

— Tako. Više mi neće trebati. Vidiš da ću skoro u vojsku.

— Pa nećeš ostati dovijeka u vojsci! Trebat ćeš ih kada se vratiš. Ti si odlučio postati džez-muzičar. Kako ćeš to izvesti bez ploča? To je isto kao kad bi Rudica prodao motor...

— Ne gnjavi — mirno je otpovrnuo Javor. — Tko zna šta će biti kada se vratim iz vojske. Možda me više neće zanimati džez, nego nešto drugo.

Poput zadnje hulje uzeo sam taj novac od prodanih ploča. Uzeo sam ga jer mi je trebao. Jadni Javor! Što li ga je samo natjeralo da proda sve te ploče?

— Hoćeš li cigaretu? — upitao me iznenada.

— Ne — prošaputao sam. Nikada me u životu nije ponudio cigaretom. Pa znao je valjda da ne pušim. Ili me je možda iskušavao?

— Uzmi! Smiješ zapaliti. Sada kada si naš, možeš pušiti, nitko ti neće ništa.

Uzeo sam cigaretu, nabio je u usta i pričekao da mi zapali. Onda sam lagano povukao dim, pazeći da se ne zakašljem. Na sreću, cigareta mi je prijala i dim mi nije smetao.

— Noćas ćemo u akciju — rekao je Javor. — Moramo uzeti onu sablju iz muzeja. Ako se bojiš, još uvijek možeš odustati.

— Kako bih se bojao! — uzviknuo sam i zakašljao se.

Javor se samo nasmijao, prišao mi i uzeo mi cigaretu iz usta.

— Nije to još za tebe. Strpi se, imaš još vremena — kazao je, a meni nikako nije bilo jasno na što misli, na akciju u muzeju ili na cigaretu?

Navečer smo se našli u kavani oko stola smještenog pored samog plesnog podija. Papak i Sermek su šutjeli, rastačući pivo iz zajedničke boce. Gotica je mrko gledao prema meni, pokazujući da mu nije drago što sam s njima. Javor je svirao i dolazio za naš stol tek za vrijeme plesne pauze. Vladala je neka čudna, napeta atmosfera, vjerojatno prouzročena akcijom koja treba uslijediti. Papak se sagnuo i ispod stola izvukao svoj veliki »Schaub-Lorenz«. Upalio gaje i iz tranzistora su se razlili čisti, snažni tonovi koji su načas potpuno paralizirali kavansku glazbu.

Onda ga je brzo isključio, ali je već mnogo radoznalih faca buljilo u naš stol. Takav tranzistor bio je tada velika atrakcija, dovoljna da svrati pozornost provincijalaca koji su sjedili za susjednim stolovima.

Ispred našeg stola plesali su Blondino i Rajka, što uopće nije bilo slučajno. Blondino je koristio svaku priliku da nas izaziva i pokazuje nam kako je zgrabio mačku našeg prijatelja. Prokleti Blondino! U tom trenu poželio sam da mu Papkovim masivnim tranzistorom razbijem glavu. Ali, nije nam samo mačku ugrabio, na njegovim nogama sjale su one predivne Papkove japanke, još jedan značajan trofej nabijenog Blondina.

— Slušaj me, Papak — dobacio je Blondino — hoćeš li jednu zanimljivu trampu? Ti meni tranzistor, a ja tebi mačku i japanke.

Papak je na ovu grubu provokaciju poskočio, ali se onda ipak smirio. Vjerojatno je znao da konačni obračun s Blondinom valja odložiti, jer vrijeme je na njegovoj strani. Ono uvijek radi za izazivača, a otupljuje umišljenog šampiona. Dok je Papak polako sjedao, Blondino i njegova partnerica nestajali su u gomili plesača.

Zatim se za našim stolom konačno stvorio i Rudica Križan. Po njegovom ponašanju odmah smo shvatili daje pijan. Znali smo i zašto. Osim Rajke, drugog razloga nije moglo biti! Ta antipatična roksa stvarno će uništiti našeg perspektivnog vozača, mislio sam, sažaljevajući i Rudicu i njegovog trenera — gazdu Kasumovića.

— Je li tko vidio Rajku? — upitao je, strovalivši se na praznu stolicu.

Štjeli smo. Nitko nije imao petlje da mu prizna gdje je i s kim je. Mišljasmu da je tako bolje. Mogao bi pijan nasrnuti na Blondina i popiti grdne batine.

— Zar si se morao naliti baš danas? — pitao ga je Gotica. — Nisi valjda zaboravio da noćas idemo u akciju?

— Tko se nalio! — uzviknuo je Rudica mutna pogleda i teška jezika. Kao i svi pijanci, nije htio priznati daje pijan. — Joj, klinac, pa ti pušiš — nacerio se i upro prstom u mene.

Nakon fajronta smo krenuli; čekala nas je naša legionarska sablja. Da bismo izbjegli osvijetljene ulice i okašnjele prolaznike, uvukli smo se u dvorište muške osnovne škole, a odatle, preko niskog plota, lako prešli u dvorište katoličke crkve. Koračali smo polako, oprezno, s noge na nogu. Naprijed su išli Javor i Sermek, za njima smo se šuljali Gotica i ja, korak-dva iza nas vukao se pijani Rudica koji je svaki čas štu-cau, a na začelju je gmizao Papak s velikim »Schaub-Lorenzom«. Pred nama se nalazilo i treće dvorište — dvorište Gradskog muzeja u koje se moglo ući samo preko visoke zidane ograde. Kada sam se uspeo na ogradu i pogledao dolje u travu, obuzeo me silan strah. Eto me prvi put u životu u pravoj krađi! Namjeravam li se predomisli mogu to učiniti još uvijek ovdje gore, na zidu. Međutim, kad skočim dolje, u muzejsko dvorište, povratka više nema. Zažmirio sam i skočio. Noge su me zaboljele od udarca i strovalio sam se potrbuške u travu. Začas smo bili pred vratima koja su vodila u unutrašnjost muzeja. Sermek je izvukao izvijač kojima je namjeravao odšarafiti bravu. Javor je kleknuo do njega, zapalio šibicu i posvijetlio mu.

— Gdje je Rudica? — pitao je tihim glasom Gotica

Osvrnuo sam se. Iza mene je stajao samo Papak, Rudice nije bilo na vidiku.

— Nije mogao preskočiti ogradu — šaptao je Papak. — Eno ga tamo prijeko. Bljuje...

Uistinu, tamo iza zida čulo se kako netko povraća u kratkim i nekontroliranim grčevima.

— Prokletstvo! — prosiktao je Gotica. — Kod njega bi trebala biti boja.

— Kakva boja? — začudio sam se.

— Pa, moramo se valjda potpisati — šaptao je Gotica.

— Umuknite već jednom! — začuo sam Javora. — Razlajali ste se kao babe. Ja imam crvenu kreu. To će biti dovoljno.

Ušli smo u mračan hodnik iz kojeg se ulazilo u pojedine prostorije. Hodali smo na prstima, pridržavajući se rukama, kako se ne bismo izgubili ili razdvojili. U prostoriji koju smo tražili bilo je toliko mjesečine da smo se mogli kretati mnogo slobodnije i sigurnije. Na bijelom zidu bila su učvršćena nekakva koplja, šiljci i sjekirice.

— Tu je — prošaptao je Javor i pokazao na bijeli zid između dva prozora.

I stvarno, tamo je stajala jedna velika sablja u futrola od ukrašenog metala. Lijepa, dostojanstvena i pomalo strašna, poput onih iz filmova sa Jeanom Maraisom, ili iz stripa »Sin morskog đavola«. Onda se Javor uspeo Sermeku na rame i skinuo veličanstvenu sablju sa zida.

U taj čas vrata iza nas su se otvorila i na njima se ukazala visoka sjena koja je naletjela pravo na Papka

— Jao! — viknuo je Papak i ispustio svoj »Schaub-Lorenz« na pod. Od udarca tranzistor se uključio i iz njega se razlegao splet glasnih i veselih tonova.

Bila je to pjesma o lovačkom psu, koju je pjevao genijalni Elvis Preslev.

— Idioti! — viknuo je Javor i bacivši se na tranzistor hitro poput mačke, uhvatio ga je i odmah ugasio.

— On je kriv, on je kriv! — govorio je Papak, pokazujući prema visokoj sjeni Rudice Križana, koji je, nakon što se dobro izbljuvao, uspio preskočiti ogradu i doklatiti se do prostorije sa sabljom.

— Ako nas je tko čuo, onda smo najebali — gotovo da je zarežao Sermek. — Hajde, brzo van!

— Čekajte, čekajte! — govorio je sasvim glasno moj brat. Nakon incidenta s tranzistorom, šaptanje se činilo sasvim suvišnim.

Zašto da čekamo, mislio sam, brzajući prema izlazu.

A onda sam shvatio da smo zamalo zaboravili ono najvažnije. Da, shvatio sam to kad sam ugledao Javora kako iz džepa izvlači komadić crvene krede, kojom će na mjestu gdje je stajala sablja napisati one dvije riječi — LEGIJA STRANACA.

13.

Sjedio sam u dubokoj travi pokraj trkaće staze i gledao prema startu gdje je Rudica Križan, pognut nad upravljačem, turirao mašinu. Buka je bila zaglušna, tako da nisam mogao čuti što mi Papak viče na uho. Korak-dva ispred nas, na ribičkom tronošcu, sjedio je Gojko Kasumović sa štopericom u ruci. Osim nas trojice nikog više nije bilo na Rudičinom ranojutarnjem treningu.

— Odvezi jedan krug da uhvatiš brzinu, a onda ću ti štopati — vikao je predsjednik kluba, na što je Rudica samo kimnuo glavom, pokazujući da je čuo.

Onda je dao gas do daske, podigao prednji kotač i jurnuo prema zavoju. Uistinu, bila je prava divota gledati ga. Vozio je brzo, elegantno i opasno; posljednjih mjesec dana stvarno je napredovao. Dobio je na brzini, a i stil mu je bio gotovo savršen.

— Jeste li vidjeli, sunce mu njegovo — govorio je ponosno Gojko Kasumović i pritiskao štopericu.

— Ali Hraminski ga već dugo nije vidio — primijetio je Papak, i to je bila istina. Savezni selektor

Ljubiša Hraminski nije vidio Rudicu još od prvosvibanjske utrke u Crikvenici. A tamo i nije imao što vidjeti, jer je Rudica u Crikvenici bio dozlaboga prosječan.

— Ne brini ti, mangupe! Ja sam s Hraminskim stalno u vezi. Ljubiša je upoznat s Rudičinom formom — odbrusio mu je Kasumović zaustavljajući štopericu.

— Pogledajte vrijeme, pogledajte! — vikao je, gurajući nam štopericu pod nos. Još malo pa

rekord staze. Tko može danas voziti kao Rudica!

— Ali, rekord staze je izvezen u utrci, a ne ovako naprazno — dodao je Papak.

— Slušaj ti, kopile emigrantsko! — vikao je Gojko.

— Zašto ti stalno zajebavaš? Da nisi ti možda protiv njega? Protiv našeg prvog reprezentativca?

— Ja sam za njega sigurno više nego ti! — promrsio je kroza zube Papak i otpljunuo u travu.

— Ja sam za njega oduvijek, a ti si samo sada kada treba postati reprezentativac. Čim mu se nešto dogodi, čim prestane voziti spidvej, ti ćeš mu okrenuti leđa, jer on za tebe ne postoji kao čovjek, nego samo kao vozač, kao broj s državnim grbom...

— Pazi šta govoriš! — bijesnim će glasom Gojko.

— Ne znaš ti s kim imaš posla! Još jedna drska riječ pa ćeš...

Znao je zapravo da Papku, baš kao ni onoj droci Rajki, ne može ništa sve dotle dok Rudicu želi zadržati na sjedalu motora. Učini mu li i trunak našao, Rudica će šutnuti motor i otići zauvijek iz kluba.

— Kako je bilo, gazda? — vikao je Rudica, polako nam se približavajući.

— Nije loše, nije — otpovrno je Gojko, koji iz pedagoških razloga nikad nije hvalio svog štíćenika.

Rudica je mogao forfarati i svjetskog prvaka, stari bi Kasumović samo rekao: »Nije loše!« Taj strogi milicijski odgoj bez lijepih riječi i pohvala bilo je nešto što mu je već zašlo pod kožu. Gojko je jednostavno bio takav i tu nije bilo nikakve pomoći.

Vrativši se kući na ručak, zatekao sam oca u žučnoj diskusiji s Javorom. Stari se zapalio, vikao je i lamatao rukama, a Javor je mirno sjedio i pušio, ne trudeći se nimalo da smiri uzbuđenog oca.

— Još jednom te molim da se urazumiš! Ako imaš ikakve veze s tim banditima, moraš mi odmah priznati. Poslije će biti kasno. Ovako bih mogao otići do Gojka, priznati mu sve i zamoliti ga da se zauzme za tebe.

— Šta ti hoćeš od mene? — otpuhnuo je Javor dim svoje jeftine cigarete. — Da izdam drugove i zavučem se tom tvom Gojku u guzicu?

— Znači, ipak imaš veze s tim klipanima! Ah, slutio sam ja to! Nije ti bilo dovoljno popravilište, sada i zatvor moraš iskusiti...

— Ne kenjaj, stari — prekinuo ga je Javor. — Nikakve ja veze nemam s tom glupom Legijom stranaca. Pa zar misliš da bih se ja zezao s neakvim dripcima koji krađu stare sablje po muzejima? Pa i da imam, ne bih prihvatio tvoj prijedlog, jer je izdajnički i poltronski. S tim se valjda slažeš?

— Jebem mu boga, šta ću ja još dočekati od tebe! Vucaraš se po popravilištima, skitaš dan i noć po gradu, zavijaš saksofonom tako da nitko ne može spavati i sada me još učiš moralu. To što želim da te izvučem iz tih mladenačkih zabluda i usmjerim te na pravi put, to je za tebe izdaja i poltronstvo. Pa ti, budalo jedna, mene uopće ne razumiješ. Želim te samo spasiti od zatvora.

— Stari, ne prijeti meni nikakav zatvor. Ponovo ti kažem da s tom Legijom stranaca nemam ništa. Ponajmanje s tom noćasnjom krađom u muzeju. Stari, pa šta će meni nekakva prepotopna, hrđava sablja!

Stari se smirio, ali se vidjelo da i dalje sumnja.

— A ti, znaš li ti šta o tome? — obratio mi se kad me ugledao kako stojim na kuhinjskim vratima. — Ni tebe nije bilo noćas do kasno...

— S čim to? — upitao sam, praveći se da ne znam o čemu je riječ.

— Šta si blenuo? Ti naravno ništa ne znaš ni o Legiji stranaca, ni o noćasnjoj provali u muzej...

— A, to! — zinem od iznenađenja. — Za to znam. Pa čitav grad samo o tome priča. Mislim da bi to moglo biti maslo Blondina i onih klipana, gradskih nogometaša.

— Hm, hm — zakimao je otac glavom. — Dobro, ja sam vas upozorio. Kada vas uhvate, nemojte doći da vas ja vadim iz govana. Ispostavi li se da imate veze s Legijom stranaca, prstom neću maknuti da vas zaštitim. Još ću nahuckati Gojka da s vama što gore postupa.

— Daj, ne gnjavi djecu! Kakve bi oni veze mogli imati s tim mangupima! — javila se majka koja je čula naš razgovor.

— Dobro, dobro, gnjavim! — rekao je stari, dižući ruke uvis kao da se predaje.

Znali smo da će nam sada okrenuti leđa, izaći napolje, uvrijediti se i da čitav dan neće ni s kim razgovarati.

Nakon ručka krenuo sam s Javorom na gradski bazen.

Usput smo zastali pod Rudičinim prozorom i pozvali ga da nam se pridruži. Pojavio se načas, rekao da neće na bazen, a onda nestao s prozora. Vidjelo se da je loše volje.

— Rudice, koji ti je bog? Dođi na prozor! — poviknuo je Javor, ali se Rudica više nije javljao. Kada ga je moj brat treći ili četvrti put pozvao, iz Rudičine se sobe začula glasna svirka radio-aparata. Bilo je očigledno da se Rudici danas fućka za nas.

Na bazenu nam je Đoko ispričao što se dogodilo. Potkraj treninga na renbanu su se pojavili Blondino i Rajka, zagrljeni. Kada ih je ugledao, Rudica umalo nije izletio sa staze. Vidjelo se da su došli namjerno i sračunato. Htjeli su da ih vide Rudica i Gojko. Vjerojatno je to bila Rajkina ideja. Mislim da je konačno smogla snage da okonča vezu koja ju je već duže vrijeme mučila. I dok je Blondino pričekao pored tribina, Rajka je prišla starom Kasumoviću i rekla mu:

— Molim vas, kažite mu vi da je sve gotovo i da bi bilo najpametnije da me više ne gnjavi...

— Ali, zašto baš sad? — zgrnuo se Gojko. — Valjda si mogla pričekati da se završi taj nesretni dvoboj s Austrijancima.

— Mislim da je bolje sada — rekla je mirno Rajka. — Ako bude razuman, ostat će mu dovoljno vremena da se sredi i vrati u formu... Pa on, osim spidveja, ništa i ne voli...

Kada bi barem bilo tako, pomislio je Gojko, onda ne bi bilo nikakvih problema i sve bi teklo kao po loju. Stajao je pognut i zbunjen, ljut na sama sebe što ne zna kako odgovoriti toj posranki koja gura njegovog vozača u emocionalnu propast. A onda ga je spasio Rudica, koji se dovezao sasvim blizu i čudesno mirnim glasom rekao:

— O. K. gazda! Ostavite zaljubljene! Vratimo se treningu!

Nakon ove ironične i pomalo teatralne primjedbe, vratio se na start i dodao gas do daske. Grmljavina podivljalog »JAP-a« kao da je izražavala njegovo pravo raspoloženje. Onda je otpustio kvačilo i krenuo tako silovito kao da će poletjeti. Stari Gojko htio mu je izmjeriti vrijeme, pritisnuo je štopericu i počeo se znojiti. Rudičin prolaz bio je nevjerojatan, fenomenalan, tako da se Gojku u jednom trenu učinilo da štoperica ne radi dobro. Onda ju je brzo isključio, znajući da u Rudičin rezultat ionako nitko neće vjerovati.

Eto, tako je Rudica konačno dobio nogu od Rajke i vratio se čitavim bićem spidveju, tom uzbudljivom sportu za prave dečke. Znao sam da sada u spidveju neće više gledati samo smisao, nego i utjehu. I baš u tome leže sve njegove šanse. Suosjećao sam s njim, misleći kako su nam sudbine slične. Jer, kao što je on izgubio Rajku, tako ja nikada neću osvojiti Gocu.

Potišten i pomalo ozlojeđen na sve zajebe kojima te sudbina zasipa, sjedio sam na vrućem betonu bazena i odbijao da uđem u vodu i da se zezam sa zajapurenim Dokom i dosadnom Lidijom Herz.

Uvečer su nas posjetili Kasumovićevi, naši vjerni gosti i kućni prijatelji. Već s vrata vidio sam da je stari Gojko neraspoložen. Djelovao je bolesno, bio je blijed, upalih obraza, tamnih kolobara oko očiju, i jedva je pozdravio. Moja majka, kao da je znala da muškarci imaju ozbiljnih

razgovora, uzela je drugaricu Hedvigu pod ruku i povela je u vrt, da joj pokaže kako je okulirala ruže. Silno me zanimao razgovor oca i Gojka, pa sam se zabarikadirao na verandi, odakle se sve dobro čulo i gdje me nisu mogli primijetiti.

— Što je to, Gojko, s tobom? — upitao je otac zabrinutim glasom. — Da nisi bolestan?

— Ma pusti me u kurac! Nije mi ni do čega. Daj, imaš li još one domaće rakije?

Stari je odjurio u smočnicu i donio punu bocu šljivovice. Kroz prozorčić verande vidio sam kako je stari Kasumović dva puta zabacio glavu i istrusio dvije čašice.

— Našao sam ti posao. Naši su sada sigurni da nisi skrenuo. Mislim, imaju još uvijek puno povjerenje u tebe.

— To je lijepo. Kakav posao?

— Pravi! Baš za tebe. Poslovodni. Privreda. Samo, ima jednu sitnu manu.

— Kakvu manu? — usplahireno će otac.

— Ma, ništa ozbiljno. No, pusti me još par dana na miru, da ne spremamo ražanj dok je zec u šumi. Možda će već sutra sve biti precizirano, pa ću ti reći. Ako ti se ne dopadne, još uvijek možeš odustati...

— A, tako, tako — zamišljeno će otac. — Pustit ću te onda. Sutra ćeš mi već kazati.

— To je pametno od tebe. Hajde da se kucnemo!

Pogledao sam prema prozoru. Prizor se ponovio — Gojko je istrusio još dva puta po deci. Pa koji mu je bog, mislio sam. Ako nastavi ovako, nalit će se kao zvijer.

— Dobro, zaboravi sad na posao — smirivao ga je moj stari. — Šta se to s tobom događa? Blijed si kao krpa. Da nije to zbog ovog što su ti huligani noćas uradili? Znaš ja sam stisnuo onog mog bandita, ne bih li nešto iscijedio iz njega... ali, kune mi se da s tom Legijom stranaca nema veze.

— Ma, nije to — mrzovoljno će Gojko. — Nema to veze. To su zajebancije obijesne balavandije koju ćemo mi već urazumiti...

— A koji ti je bog onda? Gojko, ja te ne prepoznajem. Sjediš tu kao da si na samrti i ločeš rakiju kao da ti je posljednja!

Gojko si natoči još jednu čašicu i ispije je, a onda počne govoriti stvari od kojih mi se noge odsjekoše.

— Razgovarao sam maloprije s onim kurvinim sinom Hraminskim. Sastavio je reprezentaciju koja će sutra biti objavljena u novinama. Slušaj samo sastav! Plemenčić, Vuk, Dagvart, Mihalinčić, Vreg, Horvat, zatim onaj Živković, znaš, onaj kreten sa dvije lijeve noge, pa Pantić, onaj mali koji nogama jedva doseže zemlju, i rezerva Mehmedbegić...

— Kakav Mehmedbegić? — začudi se moj otac koji je također dobro poznao spidvej.

— Ne znam! Da me kolješ, ne znam. Kaže, neki mladi talent.

— I?

— I nitko više — vikne Gojko i opali šakom po stolu. — Našeg vozača je izostavio, nema ga na spisku, čak ni kao rezerve... Pa srce ti jebem, gdje je tu pravda? Štopao sam malom danas, vozio je kao zmaj! Ima pola te usrane reprezentacije u džepu! A Hraminski ga jednostavno neće. Kaže da je vozio slabo na državnom prvenstvu, da je proljetos u Crikvenici bio nestabilan i da će na svoju priliku morati pričekati...

— I šta si ti na to rekao?

— Šta sam rekao? Ništa! Stjerao sam ga u pičku materinu i spustio slušalicu. Kad-tad past će mi taj gad u šake, i neće se dobro provesti...

— No, dobro smiri se! — rekao je tihim glasom otac. — Bojim se da ni s Rudicom ne bismo tukli Austrijance...

— Tko jebe Austrijance! — izderao se Gojko, otpivši još jednu rakiju. — Fućka se meni za

Austrijance! Tu usranu utrku neću ni gledati! Razumiješ me, Pavle, meni je zbog kluba, zbog toga sam bijesan. A i zbog malog. Kako ću sada pogledati Rudici u oči, kako ću mu priznati da je izvisio? Zajebavam ga treninzima čitavo ljeto, a sada mi ta pizda od selektora kaže da će mu priliku pružiti drugi put.

— Smiri se, Gojko!

Vidio sam da je ocu neugodno. Nije bio navikao da svog energičnog prijatelja, koji je uvijek znao što želi i što mu je činiti, vidi u ovakvoj bezizlaznoj situaciji, u ovako očajnom stanju. I stvarno, Gojko Kasumović, glave oslonjene na dlanove, izgledao je kao čovjek kome su sve lađe potonule.

— Slušaj me, Pavle — rekao je Gojko umornim i polupijanim glasom. — Ovo je pretežak udarac za mene. Čitav sam život dao za ovu našu stvar i za ovaj naš klub. Ovaj me šamar peče kao ni jedan drugi. Oprosti, ali kada mi rade takve stvari, onda im sigurno nije stalo do mene. A ako im nije stalo, ja idem. Put pod noge, pa kud koji, mili moji...

— Ali, Gojko, pa to je samo sport! Ne možeš ići tako daleko i tvrditi da im nije stalo do tebe. Pa svi te cijene...

— Kurac me cijene! Da me cijene, ne bi oni ovako! No, ja ću im već pokazati. Ostavljam klub i povlačim se. A i posao ostavljam i odlazim u penziju. Hvala bogu, imam dosta staža. Šta ću se ja tu zajebavati s nekakvim, šta ja znam...

— Pretjeruješ, Gojko — tješio ga je moj otac, shvaćajući da iz Gojka govori puki očaj, pomiješan s domaćom šljivovicom.

— Ne pretjerujem, majku mu božju! — lupio je Gojko šakom po stolu tako jako da se boca s pićem prevrnula.

— Odlazim i kvit! Može i sam Ranković lično doći ovamo, kleknuti i moliti me da ostanem, ja svoju odluku neću promijeniti. Ako nakon tolikih godina ne mogu imati svog reprezentativca, onda ni oni više ne mogu imati mene! Neka si uzmu Hraminskog i tog pik-zibnera Mehmedbegića, pa neka im oni rade...

Te sam večeri, mračan i neraspoložen, sjedio za stolom u Gradskoj kavani i slušao bezvezno tandrkanje Javora i njegovih pajdaša. Čutio sam svu nepravdu ovog šašavog svijeta i bio spreman na sve. Zašto se sudbina tako okrutno poigrava s nama, posebno s Rudicom Križanom, koji je istog dana morao ostati bez dvije najvažnije stvari u životu: bez djevojke koju je volio, i bez mjesta u reprezentaciji? Takve se stvari mogu dogoditi samo u tom glupavom svijetu odraslih, u tom cirkusu na koji mi mladi nikada nećemo pristati. I zbog toga je baš dobro što smo osnovali Legiju stranaca i otpočeli veliki rat koji nam na kraju mora donijeti pobjedu. Možda bi naredna akcija Legije, pomislio sam, mogla biti uperena protiv one debele svinje Hraminskog koja nekakve bezveznjake pretpostavlja takvom genijalnom talentu kakav je naš Rudica?

Ustao sam od stola i odšetao do šanka. Svud oko mene cerekali su se sve sami kreteni kojima pogled nije dopirao dalje od tanjura sa čevapčićima. Nitko od njih zacijelo ne zna da je Rudica izvisio. A sutra, kad pročitaju u novinama, razljutit će se, opsovati i nakon prvog gemišta sve zaboraviti. Idioti! Išao sam prema šanku mučen strašnom željom da nekog kresnem po gubici.

Pored šanka ukipio se visoki Blondino koji je ispijao pivo i fulirao ljepuškastoj konobarici Ružici. Na nogama je imao Papkove japanke, a na ruci tetoviranu petokraku s datumima služenja vojnog roka. Cerekao se i valjao nekakve gluposti od kojih glupava Ružica samo što nije pala pod šank. Još večeras će jebati tu natapiranu gusku, nagađao sam, mrzeći ga iz dna duše. Žena je uvijek imao kao pljeve, zašto je onda morao dirati u Rudičinu Rajku? Legionari, kakav sam i sam, ne smiju pasivno gledati nepravde svijeta. Moraju odlučno reagirati!

— Blondino, odmakni se od šanka da ti razbijem tu prljavu njušku — rekao sam mu i zasukao rukave.

Čekao sam da se odmakne od šanka. Namjeravao sam ga brzo udariti u pleksus i tako ga natjerati da se sagne. A kada se sagne, zviznut ću ga više puta po toj antipatičnoj njušci. Nekoliko sam stvari smetnuo s uma. To da je viši od mene barem za glavu, teži tridesetak kila i da je uz to — najveći štemer u gradu.

— Šta ti je, mali? — nasmijao se, pogledavajući i dalje na konobaricu. Ona mu je uzvratila osmijeh. Mora da su se dobro zabavljali na moj račun.

— Čuo si me, Blondino! — viknuh ljutito i sruših na pod čašu iz koje je pio.

— Balavac, pa ti ne znaš šta radiš! Koji te vrag spopao? — rekao je, a ja sam zamahnuo prema njegovom pleksusu. Izmakao se i onako odozgo ošamario me tako da sam pomislio kako će mi polovica lica otpasti.

Sve ostalo odigralo se neobično brzo. Taj gad me zgrabio za uho i povukao napolje. I dok sam se otimao i lamatao rukama, pokušavajući ga dohvatiti šakom, on me polako odvuкао do stražnjih vrata kavane, gurnuo me na ulicu i opalio mi jedan strašan vritnjak, od kojeg sam poskočio i pao potrbuške na pločnik. Imao sam čak i mnogo sreće, pomislih. Mogao me dobro izdevetati, ili me, što bi bilo još gore, onako za uho provesti kroz čitavu kavanu. Dobivši samo šamar, zaušnicu i vritnjak, barem sam čast uspio nekako spasiti.

Krenuo sam polako kući, svjestan tužne činjenice da Rudicu nisam uspio osvetiti. Stražnjica mi je bridjela, uho i obraz gotovo da nisam osjećao. Jedina šansa da se sve nekako popravi bila je Legija stranaca. I tog odvratnog Blondina treba uključiti u listu budućih žrtava, mislio sam, zaboravljajući da Legija ne pravi nikakve liste i da ne računa ni na kakve buduće žrtve. Legija je tek pokret koji želi skandalizirati mirne građane, pokazati da bunt mladih nije mrtav.

Našavši se pred zgradom Okružnog suda, zastanem i sjednem na stube podno Rudičina prozora. Fućkao sam nešto, zatim se nakašljavao i pljuvao po pločniku. Za koji čas na prozoru se pojavio Rudica. Nisam se htio okrenuti, ali sam jasno ćutio da je tu iza mene i da me promatra.

— Nisi upao u reprezentaciju — rekao sam tihim i bojažljivim glasom. Do vruga, pa netko mu je to morao kazati.

— Znam — otpovrnuo je ravnodušno.

— Kako znaš?

— Bio je Gojko prije pola sata. Skroz pijan. Rekao mi je. Rekao mi je i ostavio baki tri hiljadarke. Natjerao ju je da uzme te pare. Kazao je da se osjeća kriv što me čitavo ljeto tjerao da treniram.

— I šta ćeš sad?

— Ništa — otpovrnuo je tajanstvenim glasom. — Nastavit ću s treninzima. Legionari se ne predaju tek tako, zar ne?

14.

Dan velikog obračuna naših i austrijskih spidveja-ša bio je sve bliži. Vijest da naša gradska nada Rudica Križan nije upao u selekciju najboljih gotovo je bolno odjeknula gradom. U prvi mah čak je i oduševljenje za utrku splasnulo, ali kako je vrijeme prolazilo, zanimanje je ipak raslo, što se dalo protumačiti činjenicom da ni prije nismo imali reprezentativaca. Mi, prijatelji, pokušavali smo utješiti Rudicu, ali smo ubrzo uvidjeli da je to sve suvišno. Naime, Rudica se držao vrlo čudno i nepredvidljivo. Premda je ostao i bez Rajke, i bez mjesta u reprezentaciji, ponašao se kao da ga se to gotovo i ne tiče. I dalje je marljivo trenirao, baš kao da je uvršten u reprezentaciju. (Treba misliti na buduće prilike), govorio je i svakodnevno odlazio na renban kako bi trenirao. Možda je baš njegova upornost pozitivno djelovala i na starog Kasumovića, koji nije podnio ni jednu od onih ostavki, nego je vrijedno asistirao Rudici, isprobavajući s njim različite taktike, popravljajući mu

motor i mjereći mu prolazna vremena, koja su bivala sve bolja. Kaže da je jednom, onako iz zafrkancije, i sam sjeo na motor i pokušao odvesti nekoliko krugova. No, kako nije mogao savladati zavoj, opružio se po crvenoj šljaci koliko je dug i širok. Na svu sreću, nije mu se ništa dogodilo. Ni njemu ni motoru. Od svih nas, Rudičinih prijatelja, stari dobri Papak počeo je najredovitije posjećivati treninge. Ubrzo je postao i dobar prijatelj s gazda Gojkom, kako je Rudica nazivao starog Kasumovića. Počeli su nakon treninga sva trojica zalaziti u krčmu pokraj trkališta, gdje su do dugo u noć trusili gemište i razgovarali o spidveju, NOB-u i francuskom podzemlju. Svaki od njih bio je stručnjak za jedno od ova tri područja. Papak se uskoro pretvorio u najžešćeg pobornika daljnjih Rudičinih treninga. Mučila ga je jedna fiks-ideja. Neprekidno je govorio da još uvijek postoje neke male šanse da se Rudica ipak pojavi u nacionalnom timu. Možda se neki od vozača razboli ili ozlijedi, i eto ti slobodnog mjesta u reprezentaciji! Domalo je i Gojko u Papkovim riječima počeo gledati nešto sasvim realno i moguće, pa je i sam počeo inzistirati na tome da se treninzi pooštire i umnože.

Goca se vratila iz onog bezveznog sela u kome je živjela od zalazaka sunca i kiselog mlijeka. Ali, sada se posve čudno ponašala, kao da je prema meni gajila blagu netrpeljivost. Jednom sam joj čak pokušao prići i prošetati s njom po korzu, ali me je ona na vrlo obziran način odbila, ispričavši se glupim i prozirnim razlogom. Možda mi se samo svetila za uvredu koju sam joj onim glupim »odricanjem« nanio? Ponekad mi se činilo da je tako i bolje. Oboje moramo prihvatiti nepisana pravila igre i dosljedno se izbjegavati. Pa mi smo samo izgubljeni razdaljinski ljubavnici koji se ne smiju dotaći! Prokleta fimozu još je uvijek tu dolje, u gaćama, a sve dok je tome tako, ja nemam šta tražiti od nje, taman da se upišem i u stotinu Legija stranaca.

Javor je i dalje izbivao danima, a pogotovo noćima. Čak je prestao svirati u kavani. Osakaćena glazba deveralala je nekako i bez njega, čekajući samo početak rujna kada će biti zamijenjena slijepim Sretom, čarobnjakom na klaviru. Uspio sam doznati da je Javor svoje ploče prodao Krasnodaru Šanteku za nekakvu mizernu lovu. Zašto ih je Šantek kupio, to je za mene do vijeka ostalo tajna. Šantek je imao veze sa džezom koliko i krava s geometrijom! Po gradu se počelo šuškatiti da Javor ima djevojku i da tu vezu taji. Ja ga o tome nisam htio ništa pitati, ali sam ozbiljno sumnjao u istinitost takvih priča. Doduše, jedino tim razlogom dala bi se objasniti njegova beskonačna skitanja i izbivanja iz kuće.

Dugo toplo ljeto iscrpio je skitnicu Marija Sermeka. Njegovo lutalačko srce, sluteći skori kraj ljeta, počelo je snovati nove skitnje. Govorio nam je da je u kontaktu s jednim talijanskim cirkusom s kojim bi, u svojstvu prodavača kokica i kikirikija, trebao na jesen otići u Grčku.

Na jednom od svojih sve rjeđih sastanaka, Legija stranaca odlučila je da jedne noći provali u novo-otvoreno, zapravo prvo samoposluživanje u našem gradu. Zakleli smo se da ćemo odluku poštivati i o svemu šutjeti, zakleli smo se i jedan za drugim poljubili onu sablju koju smo početkom mjeseca bili dignuli iz Gradskog muzeja.

Što se tiče Đoke, s njim sam se posvadio. Naime, jedne me večeri nekakav klippan iz osmog razreda pitao što mi se to događa s kožicom na kurcu. Shvatio sam odmah da je Đoko izlajao moju tajnu i da sada po svoj prilici bar pola grada zna u kakvoj sam nevolji. Rekao sam mu da je lajava svinja, i neka mi se nosi s očiju. On se kleo da je otac tog tipa liječnik, pa da je čitavu stvar zapravo ispričao njegovom ocu, tražeći savjet. Rekao sam kako mu ne vjerujem i stjerao ga u onu stvar. Okrenuo se i otišao, a ja sam tek tada shvatio kakvu sam glupost uradio, otjeravši posljednjeg pravog prijatelja. Da, tog sam ljeta radio sve same nepopravljive gluposti.

Onog popodneva kad se otvaralo prvo samoposluživanje u gradu, moj je otac obukao svoje čuveno poslovno odijelo, majka se nekako ugurala u elegantnu ali i tijesnu haljinu, koju već četiri godine nije obukla, a ja, ja sam morao obući nekakve platnene hlače i bijelu košulju, što su oni smatrali jedinim pristojnim predmetima moje nevelike garderobe. Jasno, stari je odlučio da

obiteljska svita učini pravi svečani posjet novootvorenom čudu trgovačke djelatnosti. Javora nisu ni zvali da pođe s nama. Otac se jednostavno bojao da bi Javor mogao nešto drpnuti u trgovini u kojoj nema prodavača, nego kupci sve uzimaju sami. Kada je majka konačno uspjela zatvoriti patentni zatvarač preuske haljine, otac je, već nervozan od silnog čekanja, dao znak za polazak.

Samoposluživanje se nalazilo u centru grada, na samom korzu, i predstavljalo je pravu pravcatu senzaciju za građanstvo. Gotovo da ne povjeruješ — dvadesetak otvorenih tezgi s najrazličitijim artiklima koje slobodno diraš, uzimaš u ruke, ogledavaš ih, pa ako ti se ne dopadnu — vraćaš ih natrag. Samoposluživanje je predstavljalo oblik demokratizacije i novih odnosa u trgovini, maloprodaji zapravo. Imao si dojam da ti je kao kupcu dano veliko povjerenje time što su te pustili da slobodno šetaš trgovinom i na najneposredniji način komuniciraš s robom. Da je ovo povjerenje sasvim prividno, shvatio sam kad su mog prijatelja Zumzu, majstora stolnog nogometa, uhvatili pri pokušaju da iz samoposluživanja iznese veliko pakovanje »Favoritovih« žvakaća od 250 komada. Uhvatio ga trgovac koji ga je promatrao skriven iza tezge.

Otac je dostojanstveno šetao između tezgi i nezainteresirano promatrao izloženu robu, a majka je trčakarala naokolo i neprekidno nešto odabirala i trpala u žičanu košaru koju sam ja nosio. Uzela je četiri »Argo-juhe«, zatim dvije »Albe« — praška za zgušnjavanje juhe i variva, tri »Zlatorog« sapuna i dva mirišljava u obliku ruže, kutiju »Koestlinovih« vafla, četiri konzerve svinjskog gulaša, tjestenine, osam kutija plavila za rublje, takozvanu »flebu«, zatim dva paketa svilenih bombona, četiri paketića toaletpapi-ra i štošta drugo. Čudio sam se kako otac ništa ne prigovara i sve to strpljivo promatra. Znao sam da nam je kupovna moć zbog njegove nezaposlenosti strašno opala, te da majčino potrošačko mahnitiranje predstavlja ludost bez pokrića. Za sebe nisam ništa odabrao. Naprosto me ništa nije zanimalo. Možda je to bio pouzdan znak da polako odrastam. U onom trenu kad se prošećeš krcatim samoposluživanjem a ne poželiš ništa za sebe — zasigurno više nisi klinac.

Napokon pola sata tumananja po novootvorenom samoposluživanju stali smo pred blagajnu. Majka mi je pomogla da tešku, pretrpanu košaru podignem na pult gdje se nalazila registar-kasa. Onda nam je prišao otac. Posve miran, izvadio je iz žičane košare tjestenine, sapun, dva šampona za kosu u obliku nabijenih jastučića i dvije »Argo« juhe i rekao:

— Ovo naplatite, a ostalo, molim vas, vratite na police!

I majka i blagajnica prostrijeliše ga pogledom, ali ništa nisu mogle uraditi, očeva riječ bila je zakon!

Večera je bila oskudna, atmosfera za stolom tiha i mučna. Majka nije htjela razgovarati sa starim zbog onog što joj je učinio u samoposluživanju, a otac nije htio razgovarati s njom zbog onog što mu je činila za stolom. Ja sam pak šutio zbog toga što nisam imao što kazati. Odložio sam tanjur i otišao Javoru u potkrovlje. Priznajem, bio sam uzbuđen zbog noćasnje akcije, zbog provale u samoposluživanje. Možda bih noćas mogao, mislio sam, uzeti sve one stvari koje otac nije htio, ili nije mogao, kupiti i donijeti ih majci.

Javor je sjedio na neraspremljenom krevetu i zurio u zid. Nešto se s njim događalo. Vidio sam saksofon, od kojeg se inače nije razdvajao, kako viri ispod kreveta. Prije ga je stavljao u futrolu i držao na ormaru. Futrola je sada ležala nasred sobe, a u njoj je bila dopola ispijena boca »pelinkovca«. Polica na kojoj su nekoć stajale gramofonske ploče, bila je prazna. Ni gramofon više nije bio na svom mjestu.

— Gdje ti je gramofon?

— Prodao sam ga. Treba mi lova — rekao je lijeno.

— Ali, zašto ti treba lova!

— A kome ne treba?

— Idemo li noćas? — upitao sam ga, nadajući se da će postati razgovorljiviji.

— Ti ne ideš!

— Kako ne idem? — začudio sam se. — Pa dogovorili smo se. I ja sam član Legije stranaca.

— O tome sam htio s tobom razgovarati — rekao je, ustavši s kreveta. Uzeo je onu bocu iz futrole i potegnuo dva-tri gutljaja. — Slušaj me, mali! Znam da ti kao stariji brat nikada nisam predstavljao ni uzor ni autoritet. Ali, sada ćeš me prvi i posljednji put u životu poslušati. Noćas ne ideš nikamo! Ova provala je preozbiljna stvar da bih dozvolio da sudjeluješ. To više nije mačji kašalj. Ako nas otkriju i pohvataju, a za to postoje dobri izgledi, ne gine nam zatvor. A tebi popravilište. A znaš li ti šta je to popravilište?

— Ali, Javore...

— Nema pregovaranja! Rekao sam da ne ideš! Pojaviš li se noćas, ja ću zajebati čitavu akciju i kazati da je to zbog tebe. Znaš kako će te onda pogledati?

— Ali, ti me ucjenjuješ!

— Ucjenjujem te za tvoje dobro. Ako smo si mi zajebali život, ti još uvijek imaš šanse da sa sobom uradiš nešto pametno!

— Ako noćas ne dođem, svi će misliti da sam izdajica!

— Nitko ništa neće misliti. Reći ću im da sam ti ja zabranio. A sad se kupi u grad! Ostalo ti je još malo ferija i nastoj to dobro iskoristiti. A Legiju stranaca izbij sebi iz glave!

Pogledao sam ga umolnim pogledom, nadajući se da će promijeniti odluku. Ali, on je šutio i pio. Ustao sam polako i suznih očiju krenuo dolje. U tom trenu već sam ga mrzio. Pizda jedna, ucijenio me i iznogirao iz Legije! Ali, priča ovdje ne prestaje! Već ću mu ja pokazati! Legionari se ne predaju tek tako!

Našao sam se na korzu. Bilo je oko devet sati i šetalište se već polako praznilo. Uz to, zapuhao je i jak vjetar koji je nosio prašinu i odbačene papiriće. U ovo doba godine takav vjetar donosi kišu. Koračao sam polako onim mračnim dijelom korza gdje počinje park, nadajući se da me nitko neće primijetiti. Želio sam biti sam. I onda, kad sam se tome najmanje nadao, nabasao na Gocu. Nosila je plave hlače i mucastu majicu s dugačkim rukavima, a oči su joj, poput mačjih, svjetlucale u mraku. I ona je bila sama. Uzeo sam je za ruku i poveo je u drugi dio parka, tamo gdje se nalazio dječji vrtić. Nije se opirala, dozvolila mi je da je vodim. Šutjeli smo; osjećao sam njenu toplu ruku u svojoj. Više je se ne bih odrekao ni za što na svijetu, mislio sam, sluteći da je sada zapravo dalje od mene no što je ikad bila.

Sjeli smo na naslon klupe sakrivene sjenom stoljetnih kestena i zagledali se u osvijetljene prozore kuće koja je stajala nasuprot parku. S jednog prozora čula se pjesma, najnoviji hit za kojim je tog ljeta poludjela sva mladež. »Teli Laura I Love Her« u izvođenju Raya Petersona. Tužna pjesma govorila je o siromašnom mladiću koji je svojoj Lauri želio kupiti vjenčani prsten. Kako bi došao do para, upustio se u automobilsku trku u kojoj će izgubiti život. Sjetna balada stvarala je nekakvu neizdrživu atmosferu, pa sam poželio da se tu pred Gocom rasplačem i ispričam joj sve što me muči.

Onda je tihu pjesmu progutala potmula grmljavina. Vjetar je zafijukao jače, svakog je trenu mogla pasti kiša.

— Luka — rekla je ona tiho i neodlučno. — Moram biti iskrena prema tebi. Sve ono što se između nas događalo bilo je najobičnije prijateljstvo. Nikad nisam mislila hodati s tobom. Dopadao si mi se i voljela sam biti u tvom društvu... ali hodanje... to bi bilo nemoguće...

Šutio sam i slušao je. Prve kaplje kiše već su se čule gore u gustim krošnjama.

— Kiša će. Možda bi bilo bolje da se sklonimo — rekla je.

— Pričaj, samo pričaj — kazao sam. Nije mi bilo ni na kraj pameti da se sklanjam. Neka ona samo ode, ako želi. Ja ću ostati, pokisnuti do kože, zaraditi upalu pluća i umrijeti.

— Bilo mi je teško kada sam shvatila da si ti u našem prijateljstvu vidio nešto sasvim drugo

— nastavila je Goca, premda je kiša već dobro padala. — Možda sam i sama kriva za to, možda sam se tako ponašala da si ti stvarno mogao pomisliti... I kada si mi rekao da je s hodanjem gotovo, bila sam sigurna da si zaljubljen u mene...

— Ne izmišljaj — prekinuo sam je već naskroz mokar.

— Ne izmišljam! Sasvim sam iskrena, budi malo i ti... Baš po tome što si me izbjegavao znala sam da me voliš i da patiš. A ja ne želim da ti patiš. Želim da se uozbiljiš, da prihvatiš istinu onakvu kakva je i da me i dalje voliš kao prijateljicu. Budi razuman, ti si zgodan i pametan dečko, zaljubiti ćeš se već u neku zgodnu djevojku.

U kurac sa svim zgodnim djevojkama, pomislio sam, osjećajući kako mi se utroba steže a grlo suši. Ja želim samo nju, nju i nju!

— Vidiš, ja te ne mogu voljeti onako kako bi ti želio. Najviše zbog toga što volim nekog drugog!

Odjednom je munja proparala nebo, a teška grmljavina prosula se po mokrom parku. Pogledao sam je u lice i u onom kratkom trenu vidio da su joj obrazi mokri. Nisam znao je li to od kiše ili suza.

Izmotava se, tješio sam se. Izmišlja da nekog voli. Sada bi ona da malo muči mene! Pa koga bi voljela! Za to bi se već znalo. Gradskoj rulji ništa ne promakne! Zna se za sve koji nekog javno ili potajno vole.

— Ne ljutiš se na mene? — rekla je drhtavim glasom, stišćući se uza me. Bila je mokra i bilo joj je hladno. I onda, kada sam se tome najmanje nadao, poljubila me u obraz, skočila s klupe i otrčala nekamo prema korzu.

Kakav je to život, promrmljao sam sebi u bradu, ustao i krenuo na drugu stranu. Sada je sve zabrljano i zapečaćeno za vijeke vjekova. Koračao sam polako kroz gustu kišu koja se uskoro pretvorila u pravi prolom oblaka. Čutio sam se kao u snu u kojem ne znaš gdje si ni što te čeka. Bilo mi je svejedno kamo idem i odakle dolazim. Možda sam se baš zbog toga uskoro obreo pred mračnim prozorima Kasumovićeve kuće. Sada kada su me svi iznigirali, pomislio sam da je Đoko jedina osoba koja će mi moći pomoći. Ako je pravi prijatelj, zaboravit će ono što sam mu neki dan rekao. Moram se pomiriti sa Đokom! Moram to bar pokušati!

Zafučkao sam »Zvižduk u osam«, čekajući da se pojavi na prozoru. Onda sam zazviždao ponovo, ali se ništa nije dogodilo. Nakon što sam i po treći put zafučkao, upalilo se svjetlo i ja sam u sjenci zavjese razaznao priliku svog najboljeg prijatelja kako stoji i gleda prema meni. A onda se odmaknuo u stranu i tresak naglo spuštene rolete nas je razdvojio. Đoko se valjda ozbiljno i duboko uvrijedio. Ostao sam još nekoliko časaka pod njegovim prozorom, sam, pokisao i bolestan od tuge.

Dovukao sam se u mračnu kuću, ostavljajući za sobom mokre tragove. U sobi je bilo prohladno, a ja sam bio tako mokar da su mi zubi cvokotali. Skinuo sam sve sa sebe i potražio suhu odjeću. Potom sam obrisao kosu debelim ručnikom od frotira i poželio popiti nešto toplo. Ali, to je bilo neizvedivo. Otići u kuhinju i skuhati čaj, značilo bi razbuditi čitavu kuću. Onda sam izvukao onaj stari kartonski kufer ispod kreveta i počeo sređivati svoju kolekciju sličica. Polako me obuzimao umor, a san mi se navlačio na oči. Prilegao sam onako obučen da se malko odmorim, ali sam ubrzo utonuo u dubok san.

Probudio sam se oko dva poslije ponoći. Bilo mi je hladno, čutio sam laganu drhtavicu. Ustao sam i ugasio svjetlo, a onda prišao prozoru da ga zatvorim. Kiša je bila prestala i svjež, opojan zrak kuljao je kroz okno u sobu. Izvirio sam napolje i pogledao dolje, prema livadama.

U avio-hangaru tinjalo je slabo, jedva primjetno svjetlo. Dosjetio sam se. Sada je dva po ponoći, »operacija samoposluživanje« mora da je već završena. To su sigurno legionari koji tamo u hangaru pretresaju plijen i sređuju dojmove. Kako bi bilo da odem do hangara i pokažem da sam još uvijek njihov? Mogao bih im i kazati kako me je brat ucijenio i spriječio da sudjelujem u akciji.

Prokazao bih tako brata i povratio ono malo ugleda što sam ga kao najmlađi pripadnik Legije imao.

Čas kasnije, zaogrnut očevim šuškvancem, već sam se kretao onim dobro poznatim putem koji je vodio preko željezničkog nasipa i livada do napuštenog avio-hangara. Koračajući kroz vlažnu travu i ljepljivo blato, smišljao sam veliki govor kojim ću jasno pokazati svoju duboku privrženost Legiji stranaca. Nebom su prelijetali nekakvi tmasti oblaci, u daljini su lajali gradski psi, a preda mnom se poput krnjeg zuba dizao trošni hangar. Zastanem pred vratima, popnem se na jednu letvu i pogledam unutra.

Nisam mogao povjerovati vlastitim očima.

Unutra je sve bilo kao i prije. Gomile sijena, na-trule daske, neispravni džip s petrolejkom na pokrovu; samo legionara nije bilo. Nikog, osim jednog!

Na gomili sijena ležao je moj slavni brat Javor Mraz. Bio je gol do pojasa, tijela čvrsto pripijenog uz Gocu Babić, koja je isto tako bila gola do pojasa. Ljubili su se i grlili, a kada bi odmaknuli glave, šaptali su nešto jedno drugome i tiho se smijuckali. Tako, dakle! Zbog toga ga noćima nije bilo kod kuće, zbog toga je toliko izbivao! I ona, odvrtna djevojčura, bila je rado u mom društvu samo zbog toga što je ljubila mog pokvarenog i bezvrijednog brata, umišljenog džezista! Kako su me samo povrijedili, kako su me samo izdali i prevarili! Poigrali se sa mnom, lakovjernom budalom! Krv mi je navrla u glavu, ruke su mi se tresle, osjećao sam se prevaren, izigran, ponižen. Imao sam pokvarenjaka za brata, i ljubio sam pokvarenjakušu!

— Ne! — uzviknuo sam, zaboravljajući na oprez.

Javor je skočio na noge, Goca je rukama pokrila gole grudi. Dao sam se u luđački bijeg. Nisam ih želio vidjeti, nisam htio s njima razgovarati, bojao sam se pogledati ih u oči! Samo dalje, što dalje od tog prokletog hangara, ponavljao sam u sebi, leteći preko dubokih lokvi i skliske trave.

Ali, on me ipak prepoznao.

— Luka, Luka! — vikao je za mnom, stojeći kraj starog hangara.

Nisam znao zašto me zove. Da sam se vratio, što bi mi rekao? Ništa pod milim bogom nije trebalo kazati. Sve se znalo, sve je bilo tako proketo jasno i nepopravljivo!

15.

Znojani i premoreni uletio sam u svoju sobu i sjeo na krevet. Duboko sam disao, nastojeći se srediti. U meni je buktalo. Mrzio sam ih oboje. Ali više od njih mrzio sam sebe sama i svoju prepotentnu klinačku logiku zbog koje nikako nisam mogao vidjeti pravo lice stvari. Zajebavam se tu dječjim forama, tobože se odričem mačke koja zapravo pripada drugom, benavim se s tim usranim slikama i odbijam odrasti!

I onda sam eksplodirao. Zgrabio sam sve ono smeće, kojim sam punio kartonski kufer, i počeo ga natenane trgati. »Filmski svjetovi«, izresci iz novina, albumi s »Favoritovim« glumcima pretvarali su se u tisuće komadića. Čitav dvogodišnji trud nestajao je u bezličnoj hrpi papirića. Onda sam sve to skupa nabio u peć i zapalio. Kada je preko gomile papira liznuo prvi plamen, učinilo mi se da upravo spaljujem jedan bezvezni dio vlastita bića, da spaljujem ono dvoje bešćutnih izdajica: Gocu i Javora. I ta spoznaja baci me u grčevit, neobuzdan plač. Odvukao sam se onako mokat i blatani do kreveta, zario glavu u jastuk i kroz plač neprekidno ponavljao:

— Bože, daj da krepa prokletnik, daj da krepa!

Tako se dugo toplo ljeto, koje je mnogo obećavalo, pretvorilo u tihi užas. Ničeg više nije bilo čemu bih se mogao veseliti. Ali, kako je do početka školske godine ostalo još vrlo malo vremena, tješio sam se da će me svakodnevne školske brige izvući iz krize u kojoj sam se nalazio. Trebalo je samo izdržati još tih petnaestak dana, a onda će valjda stići spas.

Ujutro, nakon one noći u kojoj ću raskrstiti s jednom smiješnom, dječjačkom iluzijom i

doznati da je djevojka koju potajno volim, zapravo cura mog starijeg brata, izašao sam u grad da doznam novosti o noćasnoj akciji Legije stranaca. Vijesti koje su se već raširile gradom potvrđivale su noćasnju provalu, ali nisu bilježile nikakve spektakularne zahvate ni rezultate. Legionari su u samoposluživanje provalili obivši dvorišna vrata skladišta. Ništa nisu razbili ni uništili, a novac nisu ni taknuli. Odnijeli su samo nekoliko boca alkoholnih pića i dvije-tri kutije keksa. Sve to nije moralo ni odgovarati istini, jer je rezultat provale dobiven sravnjivanjem papira i stanja na policama. Nisu čak nikakav natpis ostavili. No, bilo je nedvojbeno da je provalu izvela Legija stranaca, jer je netko na blagajničkom pultu ostavio onu sablju, ukradenu u Gradskom muzeju. Zašto su ostavili sablju, pitao sam se. Nije li ova provala zapravo bila neka vrsta oprostajne akcije Legije stranaca?

Prije no što će nas majka pozvati na ručak, dogodilo se nešto sasvim neočekivano. Moj stariji brat Javor pozvao me da dođem gore, u potkrovlje. Mislio sam da nakon onog noćas nećemo više razgovarati, da ćemo se izbjegavati, ali, eto, on me pozvao da dođem do njega. Kako ćemo pogledati jedan drugom u oči, pitao sam se, uspinjući se stepenicama.

U Javorovoj sobi vladao je velik nered. Krevet je bio neraspremljen, krila ormara rastvorena, a njegove stvari porazbacane svud naokolo. Pored stola ležao je rastvoren moj kartonski kufer, do polovine ispunjen Javorovom odjećom.

— Htio sam te pitati da li ćeš mi prodati taj kufer — rekao je, trpajući u nj svoj zimski pulover.

— Šta će ti? Putuješ nekamo?

— Ne. Htio bih se riješiti tog ogromnog ormara. Soba mi je ionako premala. Mogao bih stvari držati u tom kuferu.

Objašnjenje je zvučalo idiotski, ali kako mi kartonski kufer nije više ni za šta trebao, rekao sam mu neka ga slobodno uzme.

— Neću ga uzeti. Hoću da mi ga prodaš — rekao je mirno.

— Ne treba mi ni kufer ni novac — rekao sam drhtavim glasom.

— Bacio si one slike?

— Jesam — otpovrnuo sam nesigurnim glasom, svjestan da tu predivnu kolekciju neću tek tako preboljeti. — Jeste li bili noćas? — upitao sam ga, nagađajući da on noćas nije bio s drugovima nego s Gocom.

— Jesmo. Oko ponoći.

— I zašto ste ostavili sablju? Je li to posljednja akcija?

Nije odgovorio. Samo je slegnuo ramenima.

— Čuješ li me? Znači li ona ostavljena sablja da se Legija stranaca raspada?

— Šta ja znam šta se raspada — rekao je nervozno. — Znam samo to da mi je dosta svih tih neozbiljnih igara. Hoćeš li pare za taj kufer, ili nećeš?

— Neću! Ništa mi ne treba! Ono što mi je trebalo, to si mi uzeo! — odbrusio sam, čudeći se i sam svojoj otvorenosti. Morao je shvatiti na šta ciljам, samo zadnji idiot ne bi shvatio.

Dobacio mi je leden pogled, otpio malo iz boce, izvadio »Ibar« i zapalio. Onda ponudi i mene. Želio sam pripaliti jednu, ali ne njegovu. Bio sam uvrijeđen i pustio sam ga da dugo čeka s pruženom rukom u kojoj je držao paketić cigareta. Onda je odmahnuo rukom i strpao cigarete u džep.

— Ništa ti nisam uzeo — kazao je mirnim glasom. — To između mene i nje traje već dva mjeseca. Nekoliko mi je puta rekla kako joj se čini da si zacopan u nju. Nije znala što da radi, kako da se ponaša. Rekao sam joj neka se drži normalno, pa da će te ta ludost valjda proći.

— Ta ludost... — ponovio sam.

— Da, ta ludost. Morao si biti malo pametniji i ne zanositi se nemogućim stvarima. Nisi

nikad čuo da djevojke obično hodaju sa starijim dečkima?

Šutio sam. Gadila mi se ta njegova logika, logika odraslog i starijeg, logika koja me činila slijepom i zacopanom budalom.

— Onda kada smo otišli u ribolov, vi ste već...

— Jesmo — rekao je kratko.

Smrknulo mi se pred očima. Dakle, onda kad mi se činila najbližom, već je bila njegova.

— I noću, kada te nije bilo kod kuće, bio si s njom?

— Bio sam.

— Tajili ste tu vezu samo zbog mene?

— Ni govora! Tajili smo zbog njene majke. Zamisli šta bi joj majka kazala da je saznala kako joj kći hoda s gradskom barabom, povratnikom iz popravilišta.

— Voliš li je? — upitao sam ga pun strepnje.

Pošutio je, a onda odgovorio:

— Šta ja znam.

— Jesi li je jebo?

Pogleda me razrogačenim očima, a onda se nasmije.

— Šta ti sve nećeš pitati!

Postidih se. Namjeravao sam se držati dostojanstveno, a sada sam sve zabrljao glupim pitanjem. Ah, kako sam se jadno osjećao tu pred njim, pred čovjekom koji je s Gocom provodio čitave noći. Mislim da je shvatio u kakvim sam govovima. Prišao mi je i uhvatio me za ramena.

— Ne očajavaj, ne vrijedi to...

Pogledao sam ga začuđeno.

— Nisu žene vrijedne toga. Sve su one iste. Ako si propustio ovu, zgrabit ćeš već neku drugu. To ti je životno pravilo — rekao je, misleći valjda kako ću mu povjerovati.

Shvatio sam da me počinje tješiti i postade mi neobično teško. Morao sam se što prije izgubiti, otići odavde... Nisam želio da me tješi, a još manje sam mu želio oprostiti.

— Ne seri! — odbrusio sam. — Sve su to laži! Ti si baš ono što otac govori! Bitanga i ništa drugo!

Zastao je i zamislio se, a onda odmahnuo rukom. Vidio sam da je razočaran, nije očekivao da ću mu i ja kazati ono što su mu govorili svi ostali.

— No, dobro, jesam. A sada idi i misli što hoćeš — rekao je i vratio se svojim stvarima. Uzeo je saksofon i položio ga na vrh kufera. Kada je zatvarao kufer, već sam izlazio napolje, ne znajući da ću ubrzo požaliti...

Navečer je u našu kuću banuo Gojko Kasumović. Večeras nije bio potišten, nego bijesan. Ubrzo se ustanovilo da je razlog tom bijesu njegova drugarica Hedviga, koja ga je danas po podne tako naljutila da je večeras za kaznu nije htio povesti sa sobom. Nije nam rekao na koji način ga je uvrijedila, ali je spomenuo nešto o tome kako će svojom popustljivošću do kraja pokvariti tog balavog mangupa, pa smo shvatili da je razlog njihovoj svađi morao biti Đoko. Moja je brižna majka odmah rekla:

— Ti se, Gojko, nećeš ljutiti ako sada odem do nje?

Gojko je odvratio da se neće ljutiti, a kada je majka otišla, dodao je:

— Uh, te babe!

Sada su otac i Gojko mogli prionuti na »muške teme«.

— Boga im njihovog, sada će najebati — rekao je Gojko za početak. — S ovim noćas prevršili su svaku mjeru. Provaliti u novo samoposluživanje, e, nećemo tako! Znaš, milicija je sad uzela stvari čvrsto u svoje ruke. Ispitat ćemo temeljito sve gradske mangupe, pa ćemo vidjeti neće li tko popjevati.

Zazeblo me od Gojkovih riječi. Ako netko propjeva, propjevat će i o meni.

— Sve su to nekakva mangupska posla — primijetio je moj stari. — Mislim da to s pravim kriminalom nema veze.

— Jasno da su mangupska posla! Ali s kriminalom imaju veze! Dobro, ono u mrtvačnici bila je neslana zajebancija. Ali, ove dvije-tri posljednje stvari su provale. Ako zažmirimo na to, gdje će im biti kraj?

— Pa, jesu li napravili veliku štetu? — upitao je otac.

— Njihova sreća što nisu. Pritisli smo poslovođu, pregledali sve papire i ustanovili da je manjak nastao još jučer, kada je otvoreno samoposluživanje. Pokrao narod! Ma znaš, Pavle moj, pitanje je koliko je to samoposluživanje uopće dobro za naše ljude. Tamo će ti navaliti svi koji bi po kratkom postupku htjeli drmnuti nešto. I sad, čuvaj ti svu tu robu...

— Znači, nisu ukrali ništa!

— Ništa. Čak su i onu sablju, koju su hapili u muzeju, ostavili noćas u samoposluživanju. Ali, ipak su provalili, a to je kažnjivo! I bezobrazno! Mislim da nas oni zezaju. Htjeli bi nam valjda pokazati kako ne možemo izaći na kraj s njima.

— Da, da... — zamišljeno će otac.

— A ti, šta si tu zinuo? Zar nemaš svoja posla! — obratio mi se stari Kasumović. — Bokca ti tvoga, već je osam a ti još nisi u skitnji!

Nisam znao što da mu odgovorim.

— Luka, čuo si Gojka! Ne prislušuj tu, nego se kupi van!

— Čekaj, čekaj! — prekine ga Gojko. — Čujem da si se posvađao s onim mojim. Kako to? Pa toliko ste već godina najbolji prijatelji, a sada se svađate.

Sledio sam se od straha. Pred očima mi se stvorio strašan razlog naše svađe. Što ću ako je Đoko ispričao starom sve, čak i ono o fimoziji?

— Balavanderi neozbiljni! Svađate se oko bilo čega! No, ne krivim ja tebe, i onaj moj je onako na svoju stranu. Obijest je to, obijest... Da ste živjeli u naše vrijeme, naučili bi cijeniti neke stvari. Ovako...

— Idem ja napolje — rekoh neodlučno.

— Hajde, hajde! Izduvaj se, još je malo praznika ostalo. I onaj moj je već vani. Ako ga vidiš... ah, pa da, vi ne razgovarate — kazao je Gojko i nasmijao se.

Prolazeći pored zgrade Okružnog suda, začujem glas s prozora:

— Klinac, čekaj, idem i ja na korzo.

Zastao sam i pričekao. Nakon nekoliko minuta Rudica se spustio stubištem i pošao sa mnom. Šutjeli smo. Mislim da smo obojica u posljednjih nekoliko dana doživjeli koješta što nam je davalo pravo na šutnju i zamišljenost.

— Mislim da ću uskoro napustiti spidvej — rekao je iznenada.

— Zbog toga što te nisu uzeli u reprezentaciju? Zbog toga što si ispao?

— Ispao sam iz mnogih stvari. Možda baš zbog spidveja.

Nisam znao na što misli i kakve spidvej ima veze s tim što ga je Rajka napustila. Možda ju je zbog spidveja zanemarivao? Tko bi ga znao!

Krenuli smo mračnim drvoredom prema Gradskoj knjižnici, a onda nalijevo, prema korzu. Šetača je bilo malo, što je bio prvi pouzdan znak da su praznici pri kraju, a ljetno na izmaku. Zastali smo pred kinom i pogledali plakat. Igrao je »Strijelac u zelenom« po Edgaru Wallaceu, ali posljednja predstava već je bila počela. Čudno kako mi je ta filmska poslastica promakla, pomislio sam. Valjda je i to znak nečeg, znak duševnog nereda koji me obuzeo. Krenuli smo dolje, prema gimnaziji.

— Kako je bilo noćas? — upitah ga. Nečim sam morao prekinuti tu nepodnošljivu šutnju.

— Usrano — procijedio je kroza zube.

— Znaš zašto nisam došao?

— Znam. Bolje je što nisi...

— A ona sablja koju ste ostavili, je li to znak da se Legija stranaca raspušta?

Nije odgovorio. Umjesto toga, predložio mi je da sjednemo na rub okrugle fontane koju su proljetos bili postavili ispred kavane. Sjeli smo. Slušali smo traljavo tandrkanje kavanske glazbe u kojoj više nije bilo češkog saksofona.

— Zbilja, šta je s Javorom? Ne svira više u kavani?

— Šta ga ne pitaš — odvratio sam nervozno. Nisam želio da večeras spominjemo Javora.

— Pitaš sam ga. Neće mi reći. Pravi se Englez.

Onda se Rudica zagledao u osvijetljene prozore neuglednog hotela, zapravo svratišta, koje je bilo smješteno na prvom katu Gradske kavane.

— Znaš li da su gore?

— Tko to? — upitah.

— Vozači. Večeras su stigli. Svi Austrijanci i veći dio naših. I Ljubiša Hraminski je stigao popodnevnim vlakom. Otišao je do Gojka, ali je našao zatvorena vrata. Mislim, da je Gojko bio kod kuće, ali se pritajio, samo da se ne vidi s njim.

— Zašto bi to učinio?

— Zbog mene — rekao je Rudica i duboko uzdahnuo. — Znaš, nikad nisam imao oca i katkad mi se čini... katkad poželim da ga imam i da bude poput Gojka. Strog je i grub, ali ga mogu lako zamisliti kao rođenog oca.

— Zašto ga onda zoveš »gazda«?

— Možda baš zbog toga — zamislio se Rudica. — Otac ti je uvijek neka vrsta gazde.

Bio je u pravu, samo meni, koji sam imao oca, ta vrsta gazdovanja išla je grozno na živce.

— Dođi sutra na renban. Reprezentativci počinju s treningom. Pokazat ću ti sve Austrijance.

I europskog prvaka Klugea.

— Jesi li ikad vozio protiv Austrijanaca?

— Nisam.

— A kada bi vozio, bi li imao kakve šanse?

— Ne znam — rekao je nakon kraćeg razmišljanja. — Možda bih imao. Baš zato što sam skroz razjeban, što mi je pun kufer svega. Odvezao bih par dobrih trka i. onda sve poslao k vragu.

— Ali, zašto? — pravio sam se da ne znam zbog čega mu je pun kufer svega.

— Daj, klinac, ne pravi se blesav! Kao da ne znaš.

— Zbog Rajke?

Kimnuo je potvrdno glavom.

— Ali to nije vrijedno patnje. Ne očajavaj. Ako si propustio Rajku, zgrabit ćeš neku drugu — stao sam ga tješiti Javorovim riječima.

— To sam i ja mislio. Ali, ne ide... Stalno mi je pred očima. Kog vraga je našla u onom sirovom tipu?

— Možda joj se učinilo da je veći muškarac od tebe?

Pogledao me ljutito. Asu spidveja i legionaru takve se stvari ne smiju govoriti.

— Misliš da bi Blondino imao snage da sjedne na motor od petsto kubika pa da sa sto na sat, okružen još trojicom vozača, pojuri u zavoj? Misliš da bi jebeni Blondino imao hrabrosti da počini sve ono što smo mi kao legionari učinili? A toj glupači ni to nije bilo dovoljno! Nije joj bilo dosta što ima dečka spremnog na legionarske pothvate... Tražila je preko kruha pogače!

— Ne ljuti se, nisam mislio tako — pokušah ga umiriti. I u taj čas jedna mi misao sijevne glavom.

Pa ta se budala hvalila pred ženskom da je u Legiji stranaca!

— Ti si joj rekao za Legiju? — upitah ga strogo.

Sada je on bio malen i uplašen. Izbrbljao se pred Rajkom, izbrbljao se i preda mnom. Znao sam da je to učinio u trenutku očaja, da ju je tim priznanjem htio opčiniti i vezati uza se.

— Rekao si? — upitah ga još jednom.

— Natuknuo sam joj — otpovrnuo je tiho glasom punim pokajanja. — Ali, ona je povjerljiva osoba.

— Dobro, dobro! Ona je cura u redu! — rekao sam, pitajući se nije li i onaj idiot Javor rekao istu stvar Goci. Sigurno jest! Pa sve su to luđaci kojima takve budalaštine pristaju!

16.

Već u deset prije podne činilo se da će se grad rasprsnuti od nesnosne buke koja se širila s lokalnog trkališta, popularnog renbana. No, nikom nije padalo na pamet da se zbog toga buni, jer je ta zaglušna buka bila znak događaja godine, dvoboja naših i austrijskih vozača. Zgrabio sam sa stola komadinu kruha i odjurio na gradski stadion. Opijen urlicima moćnih strojeva i mirisom sagorjela špirita, čutio sam veliko uzbuđenje pred onim što će se sutradan odigrati. A da bih u potpunosti uživao u sutrašnjem događaju, morao sam prisustvovati i današnjem treningu.

Stadionom se vrmalo mnogo znatizeljnika svih uzrasta. Visoki, stasiti vozači u tijesnim kombinezonima od kože šetali su naokolo, odmarajući se između dvije probne vožnje. Sportski funkcionari u sivim odijelima i treneri u plavim trenirkama razgledali su startne pozicije, kvalitetu šljake, zaštitnu ogradu i sve ono što je važno za sigurnost vozača i uspjeh utrke. Ali najživlje je bilo u ograđenom stoku za vozače. Tu se vidjela sva sila kombija s našim i austrijskim registracijama, mnogo motora, uglavnom »FIS-ova« i »ESSO-a« oko kojih su se vrmali vozači i mehaničari u plavim kombinezonima, bezbroj metalnih kanistera, kovčežića s alatom i još mnogo drugih stvari koje su činile život i svijet spidvej vozača. Pokraj rampe, koja je dijelila stok od staze, stajala je velika crvena cisterna, čija je svrha bila da s vremena na vrijeme ovlaži stazu i na taj način spasi vozače i publiku od gušenja u gustim oblacima crvene prašine. Pored cisterne stajala je grupica gradskih mladića, sretnika kojima je povjerena dužnost guranja vozača, jer se spidvej motori pale jedino guranjem vozača.

Oslonjen na ogradu vozačkog stoka, promatrao sam natjecatelje, nastojeći ih prepoznati. Vidio sam državnog prvaka Plemenčića kako stoji pored svog »FIS—a« i pije neko osvježavajuće piće. Među gomilom mehaničara spazio sam i Dagvarta, mog omilje-nog vozača koji je titulu prvaka izgubio samo zbog jednog nesretnog pada. Jože Vreg čučao je pored žutog kombija iz kojeg su upravo iskrcavali njegov »ESSO«, posve nov i sjajan. Na istočnoj strani stoka spazio sam i debelog selektora Ljubišu Hraminskog kako tumači nešto mladom i golobradom vozaču, možda baš onom novajliji Mehmedbegiću. Da je sve teklo po planu, sada bi se ovim prostorom motao i Gojko Kasumović i zabavljao vozače dosjetkama i vicevima. Ali, stvari uopće nisu tekle po planu!

U tom trenu netko me potapšao po ramenu. Okrenuo sam se.

— Klinac, ipak si došao.

Bio je to Rudica. Nosio je hlače od smeđeg samta i košulju s dugim rukavima, zelene, vojničke boje. Odjeven »civilno«, djelovao mi je neobično, nestvarno. Ovo je bio njegov, vozački, trkački ambijent, ovdje se morao pojaviti u kožnom kombinezonu, i to onom francuskom s lubanjom na grudima.

— Ima li još kakvih šansi da nastupiš? — upitah ga?

— Pa zar ne vidiš kako sam obučen? — rekao je uz namješten smiješak. Mene nije mogao isfolirati, znao sam da mu je teško, teže no ikad. — Samo još onaj bedasti Papak vjeruje u čudo.

Misli da će se netko ozlijediti na treningu i meni ustupiti mjesto.

— Mogu li naši dobiti Austrijance?

— Baš ih gledam kako voze. Mislim da su u izvrsnoj formi. Nemamo što tražiti. Samo uz ludu sreću... Pogledaj tamo onog koščatog, sijedog... to ti je Reinhard Kluge, aktualni europski prvak. Uspio je tući čak i Engleze u Londonu. Vidjet ćeš kad izađe na stazu... Takvu vožnju još nisi vidio. A onaj tamo, niski, pomalo pogrbljeni, to je Karl Reizl, njihov drugi vozač. Nema među našima nikog tko bi mogao tući Klugea i Reizla. Ni u snu!

— A onaj tamo, onaj debeljuškasti?

— Kokoschka! Njega bi možda mogao dobiti Plemenčić. Ili Dagvart. Kada bi i vozio najbolje što može i umije.

— A koji je Winkler?

Rudica je pogledao naokolo.

— Ne vidim Winklera. Možda još nije stigao. Ni s Winklerom nema šale. Ravan je našim najboljim.

Eno, tamo vidim Gomperza i Wintera. Njih može tući dobar dio naših, ali to će biti bez većeg značaja, jer je snaga Austrijanaca u Klugeu i Reizlu, koji će kao vihor projuriti kroz takmičenje i pobrati toliko bodova da ih naši više neće moći dostići. Njih dvojica mogu osvojiti dvadeset devet bodova. Evo, Kluge i Reizl izlaze na stazu, idemo do starta...

Okrenuli smo se i požurili. Motori Klugea i Reizla već su brektali. Rudica i ja pripili smo se uz zaštitnu ogradu uz sami start, kojem su se uz strašnu buku približavala dva najbolja austrijska vozača. Startna guma odskočila je uvis i vozači su punim gasom odjurili u zavoj.

— To je pjesma, a ne vožnja — rekao je Rudica u zanosu. U očima mu je bljesnuo čudan sjaj. Znao sam, želio je da je tamo s njima, da vozi, da se bori...

Kluge i Reizl odvezli su dva divna kruga, a onda otpustili gas i krenuli prema stoku.

— Tko su ova dva genija? — pitao je Đoko koji se odnekud stvorio.

Kako ga Rudica nije čuo, odgovorio sam mu ja.

— Kluge, europski prvak, i Reizl, drugi austrijski vozač.

Đoko me značajno pogledao. Zanimalo me kako će reagirati, hoće li mi oprostiti i zaboraviti na našu svađu. Prekršio sam nepisano pravilo ponašanja zavađenih ljudi. Progovorio sam. Sada on može učiniti samo dvije stvari. Okrenuti mi leđa i otići, ili — nastaviti razgovor i na taj način pristati na pomirenje.

— Protiv njih naši sigurno nemaju šanse? — rekao je, dok mu se lice razvlačilo u osmijeh.

— Imali bi kada bi i Rudica vozio — kazao sam, osjetivši iznenadnu ljubav prema Rudici i Đoki. Što bih ja bio bez njih dvojice!

— Klinac, ne seri! Klugea bih mogao tući samo kad bih si nabio raketu u guzicu. Gledaj sad ovo!

Na renbanu su se već nalazili Dagvart i neki nepoznati mi austrijski vozač. Dagvart je imao preko nosa nabijenu kockastu maramu, a Austrijanac plastičnu masku.

— Tko je ovaj? — pitao je Đoko.

— Max Jaeger — odvratio je Rudica.

— Max Jaeger — ponovio sam ja.

Jaeger i Dagvart nisu se borili. Odvezli su tri troma, rutinska kruga i otišli u stok. Jaeger čak nije ni spuštao nogu u zavoj.

— Mali, tražio sam te — začusmo glas iza naših leđa. Okrenusmo se. Pred nama je stajao debeli Ljubiša Hraminski s bijelim kačketom na glavi.

— Oh, to ste vi! Dobar dan — rekao je Rudica prilično ravnodušno.

— Šta radiš, bre? Ti se sigurno ljutiš na mene što te nisam uzeo da voziš sutra. Al' moraš da

budeš strpljiv, dok stasaš... Ljubiša misli na sve, prevashodno na mlade. Treba samo da se dokažeš na sledećem prvenstvu pa ću da te uzmem...

— Lijepo od vas! — rekao je Rudica. — Samo, gdje su vam se to dokazali Pantić i Mehmedbašić?

— Ih, bre, što si sitničav! Mehmedbegić, a ne Mehmedbašić, stvarno se još nije dokazao, al' moro sam da uzmem i jednog Bosanca. Da im podignem moral. Ti ne znaš koliko će to da deluje na popula-rizovanje spidveja u Bosni. Pa ti, bre, znaš da Ljubiša veruje u tebe i zna da si bolji od Mehmedbašića...

— Mehmedbegića — ispravi ga Rudica.

— Dobro, dobro! A gde ti je Gojko? Obijam mu vrata, a njega nigde! I taj mora da se žestoko uvredio! E, moj Križane, svi biste vi trebalo da dođete na mesto saveznog, pa da vidite kako je meni i na šta sve moram da mislim dok sastavljam državni tim — govorio je Hraminski, pomalo obranaški. Rudica mu je htio nešto kazati, ali su ga spriječili novi vozači koji su se pojavili na stazi: Horvat, Vreg i Mehmedbegić. Vratili smo se kružnom trkalištu. Vreg je vozio vrlo brzo, naročito dobro u zavoju. Horvat je isto tako bio dobar, jako je napredovao. Vozio je lijepo, elegantno, ali za Austrijance pre-sporo. Mehmedbegić je bio priča za sebe. Njegova mlaka vožnja mogla je imati smisla samo kao oblik popularizacije spidveja u sredini gdje je taj sport još uvijek u povojima. Ono što je Rudicu raspalilo bila je činjenica da je i Mehmedbegić vozio novi »FIS«.

— Vidiš li ti to! A ja ću umrijeti na onom pretpotopnom »JAP-u«.

Čas kasnije Đoko, Rudica i ja već smo bili pored tribine pod velikim šatorom, gdje se tržila prasetina, janjetina, kotlovina, kobasice i osvježavajuća pića poput »kokte«, sode, žutog i zelenog krahla.

— Stari mi je dao džeparac za idući mjesec — kazao je Đoko i naručio kilu prasetine i tri zelena krahla s keramičkim zatvaračima. Točno toliko iznosio je njegov mjesečni džeparac. Stali smo oko visokog drvenog stola i počeli tamaniti masnu prasetinu. Ustanovilo se da i Rudica ima neki dinar, pa smo naknadno kupili par kobasica i tri pušla mladog luka. Bila je prava uživancija klopiti slasnu mesinu sred mirisa dima i špiritusa, i buke spidvej motora.

Onda je pored ugostiteljskog šatora prošla moja izgubljena ljubav Goca Babić, bestidna prilježnica mog propalog brata. Rudica ju je prvi spazio.

— Goca, Goca! — povikao je. — Dođi k nama! Puni smo klope!

Ona ga je primijetila, nasmijala se i krenula prema nama.

Mislio sam da ću propasti u zemlju. Zašto ju je zvao? Nisam želio susret s njom, nikako to nisam želio!

Onda je i ona ugledala mene i stala napol puta. Vidjelo se da premišlja, i da sam ja razlog tom premišljanju.

— Ne mogu — viknula je. — Ne smijem jesti, stara me čeka da dođem na ručak.

— Dođi, ne moraš jesti — navaljivao je Rudica.

— Ne, ne mogu! Prijateljice me čekaju — doviknula je i otišla prema izlazu.

Pao mi je kamen sa srca. Bilo mi je lakše, ali više nisam mogao jesti. Gledao sam u onu glupu i besmisleno prasetinu, misleći sve više na Gocu. Đoko je sigurno shvatio da je Goca uzrok mom neraspoloženju, ali nije mogao znati sve ostalo, sve ono što se u ovih nekoliko dana naše zavade odigralo.

— Čekajte — rekao sam iznenada i krenuo prema visokim jablanima koji su opkoljavali stadion sa sve četiri strane. Hladni me krahli natjerao na pišanje. Stao sam podalje od ljudi, okrenuo se prema stablu, izvadio pimpača i pokušao prevući kožicu preko glavića. Nije išlo. Ta prokleta stvar bila je valjda neizlječiva. Nikad više neću imati nikakva posla sa ženama, pomislio sam, puštajući dug mlaz prema visokom jablanu.

Popodne sam proveo na bazenu. Potom sam se vratio na tanku, neukusnu večeru, a onda izjurio napolje prema kavani, gdje je te večeri bilo vrlo živo. Polovica vrtne restauracije ostala je građanstvu, a druga je polovica bila uređena za svečanu večeru u čast vozača i ostalih gostiju koji su došli radi utrke. Sjedio sam za jednim stolom u društvu Đoke, Rudice, Sermeka i Gotice, koji nas je častio jer je tog dana uspio položiti popravni i maturirati s radnjom iz biologije. Gledali smo prema onom dijelu kavane gdje su se nizali govori i zdravice. Vozači su se smijali, pljeskali i pijuckali. Kako je vrijeme prolazilo, barijere između vozača i građanstva polako je nestajalo i sve se stapalo u opće veselje i ples.

U jednom trenu za našim se stolom stvorio Surla, bubnjar kavanskog orkestra. Tražio je baš mene.

— Čuj, Mraz, gdje ti je brat? Nema ga već nekoliko dana.

— Fućka mi se za njega! Traži si ga sam! — odvratio sam drsko.

— Ne može to tako. Imamo ugovor do prvog, a njega već nekoliko dana nema. Reci mu da mu ja garantiram da za kolovoz neće dobiti ni dinara honorara.

— Daj me pusti na miru! Goni se!

Surlu je to naljutilo. Unio mi se u lice.

— Slušaj ti, balavac, tako se sa mnom ne razgovara. Mogao bi popljugati par po njušci! Onda mu se lice naglo izobličilo od bola. Jauknuo je i poskočio.

— Oprostite — rekao je nevinim glasom Sermek, koji ga je iz sve snage nagazio. — Oprostite, gospodine Surla, ali ako se odmah ne udaljite od stola, nećete više moći bubnjati. Bit ćete, naime, izbubnjani!

Surla se zacrvenio od bijesa, ali je otišao.

Oko deset sati vozači su se počeli razilaziti. Ostalo je tek nekoliko naših, dobro raspoloženih, koje Ljubiša Hraminski nikako nije uspijevaao otjerati u krevet. I tada se dogodio mali skandal. Gomila svijeta natiskala se oko hodnika koji je iz vrtnog dijela kavane vodio do nužnika. Potrčao sam da vidim što se to događa. Ali, kako se nisam mogao probiti između znatiželjnika, morao sam se osloniti na ono što su pričali. Čini se da se sve zbilo ovako: Konobar Pilko našao je pred muškim nužnikom onesviještenog mladića. U prvi mah učinilo mu se da se radi o posve uobičajenoj stvari, o zaspalom pijancu. Međutim, ubrzo se ustanovilo da je mladiću iščašena ruka, i da mu je vilica malko raskrvavljena. Pilko je pozvao šefa sale koji je onesviještenog polio hladnom vodom. Mladić se probudio i rekao da ga je netko iz sve snage opalio vratima dok je izlazio iz nužnika. Kako je u tom trenu bio u nužniku, a ruku ispružio napolje, udarac vrata ozlijedio mu je ruku. Zajaukao je i pojurio napolje, ali ga je u mračnom hodniku dočekala nečija šaketina. Pao je i sad jedva može micati rukom. Pristizali su znatiželjnici, konobari, kuharice... Ubrzo se na mjestu događaja stvorio i liječnik Kopešić, koji je pregledao mladiću ruku i ustanovio iščašenje.

Netko se gurao kroz znatiželjnu gomilu. Ljudi su negodovali i vikali na nepristojnog debeljka koji ih je razmicao i udarao laktovima.

— Pustite me, ja sam Hraminski — govorio je, ali to većini ljudi nije ništa značilo.

— To je državni selektor! Pustite ga! — viknuo je netko sa strane. Nakon toga ljudi su se počeli razmicati. Hraminski se uspio probiti do ozlijeđenog mladića, a onda je zastao, opsovao i uhvatio se za glavu.

Mladić s iščašenom rukom bio je reprezentativac Igor Horvat, vozač zagrebačkih »Kрила«.

Kući sam se vratio oko jedanaest i zatekao naše vječite goste Gojka i Hedvigu Kasumović. Sjedili su za kuhinjskim stolom i nešto pripovijedali s mojim starcima. U potkrovlju nije bilo svjetla; Javor, dakle, nije kod kuće. Nisam se želio najavljivati starcima, nego sam sjeo na verandu i počeo prelistavati novi »Globus«. Premda je otac muku mučio s parama, novine je i dalje kupovao. I to gotovo sve. Valjda nije htio ispasti iz političkog grifa.

Onda sam u glavi počeo krojiti sjajan plan. Volio sam Gocu. Moj bestidni brat izigrao me prisvojivši je za sebe. Sada bih mu se mogao lako osvetiti i lišiti ga Goce za sva vremena. Ako Goca voli Javora, osveta će biti dvostruka. Lišio bih Javora Goce, ali i Gocu Javora. Patili bi tako oboje. Treba samo prijeći tih nekoliko koraka do kuhinje i starom Kasumoviću ispričati sve o Legiji stranaca. To bi bilo dovoljno da Javora smjeste u zatvor. Činjenično je i to da sam i ja upleten u njihove huliganske rabote, međutim, moje je sudjelovanje malo, nezatno. Ovakva bi mi prijava čak mogla dati i pravo na oprost. Uostalom, mogao bih se pogoditi s Gojkom. Ja njima sve o Legiji stranaca, a on meni garanciju da me nitko neće taknuti.

Ustao sam i krenuo prema kuhinji. Sad ti je odzvonilo, Javore! Onda sam iznenada zastao, zgrožen nad vlastitom podlošću. Pa zar bih zbog jedne obične ženske mogao postati izdajica i uvaliti brata u govna? I ne samo brata! Stradao bi i Rudica, moj dragi Rudica. Stradali bi i Sermek, i Papak, pa i Gotica! Ne, to ne mogu uraditi! Kako mi je tako nešto moglo uopće pasti na pamet? Želio sam pljunuti na sebe sama, prasnuti se po glavi, kazniti se nekako...

Zastao sam pred kuhinjom. Starci su i dalje razgovarali.

— Dakle, taj posao je ipak siguran. Bit ćeš poslovođa izuzetno uspješnog kolektiva. Nevolja je samo u tome što ćeš morati potegnuti malo dalje. Ali, i na to se čovjek navikne. Šta misliš, kako je oficirima i supvcima?

— Natječaj su raspisali! — zanimao se otac.

— Čekaju da kažeš »da«. Onda će odmah raspisati natječaj. Pristaješ li?

Otac je zašutio, zadubio se u misli. Vidjelo se da donosi važnu i veliku odluku.

— Pristajem — rekao je tiho.

— E, u to ime onda popijmo! — veselim će glasom Gojko.

Začulo se zveckanje čaša. Stari je konačno dobio nov posao, pomislio sam, i sam radostan zbog toga. Nadao sam se da će taj posao biti mirniji i bolji od onog u »Napretku«, koji mu je požderao sve živce.

Ušao sam u kuhinju i pristojno pozdravio.

— Oho, u dobar čas, mladiću! — razdragano će Gojko. — Otac ti je upravo dobio nov posao.

— Odlično! — rekao sam, a onda nadodao: — Stric Gojko, pomirio sam se s vašim Dokom.

Sada smo opet najbolji prijatelji.

— Tako i treba! — rekla je drugarica Hedviga.

Prenulo nas je zvonce, netko je bio na ulaznim vratima.

— Tko je to u ovo doba? — začudio se otac. — Zaključao si kada si došao?

Kimnuh glavom.

— Možda je Javor? — ponadala se majka.

— Ma drek! — kazao je otac. — Taj se više neće vratiti iz skitnje! Osim toga, on ne bi zvonio, on bi preskočio ogradu...

Otac je ustao i odvukao se do prozora. Čuli smo ga kako s nekim razgovara, a onda se brzo vratio.

— Gojko, to je Cafuk, tebe treba. Kaže da neće ulaziti. Moli da dođeš na prozor, ima ti nešto važno saopćiti.

— Cafuk? — začudio se Gojko i otišao do prozora.

Znao sam smiješnog Lojzeka Cafuka, vodoinstalatera, inače tajnika volontera auto-moto kluba »Vihor«. Zbog čega bi on u pola noći trebao Gojka? No, tko će znati njihove motorističke poslove!

Nakon tri-četiri minute Gojko Kasumović ušao je u kuhinju s licem najsretnijeg čovjeka na svijetu.

— Slušajte dobro — počeo je drhtavim, uzbuđenim glasom. — Lojzek Cafuk bio je večeras

na svečanoj večeri u kavani. Ja nisam htio otići samo da se ne bih morao susresti s Hraminskim. Dakle, svečana je večera završila i Hraminski je poslao Cafuka da me nađe živog ili mrtvog i javi mi da Horvat sutra ne može nastupiti zbog ozljede... I... i... da će umjesto Horvata boje FNRJ braniti, znate tko?

— Nije moguće! — zinuo je moj otac.

— Tko? — pitala je glupo i naivno moja majka.

— Hura! — viknuo sam ja.

— Rudica Križan! — zaurloao je Gojko Kasumović, uzeo čašu iz koje je pio rakiju i zavitlao je prema zidu. — Rudica Križan prvi put u reprezentaciji! Zamislite! Jedan »vihoraš« u najboljoj selekciji! I to ne kao rezerva, nego na Horvatovom mjestu s brojem dvanaest!

— Gojko, tvoj tlak! — rekla je njegova supruga zabrinutim glasom.

— Ma pusti me! Jebeš tlak! Glavno da Rudica sutra vozi! Idem mu smjesta javiti.

— Kod kuće je — rekao sam. — Vratili smo se zajedno iz kavane.

— Odlično, mali, evo ti za bombone, pardon, za piće — rekao je teatralno i pružio mi novčanicu od sto dinara. Sljedećeg trena već je nestao, zaboravljajući i na nas i na svoju drugaricu Hedvigu.

Ustao sam od stola i otišao u Javorovo potkrovlje. Želio sam mu ostaviti poruku, napisati mu da Rudica sutra ipak vozi. Ako se kasno noću vrati, red bi bio da sazna. Vijest koju je donio tajnik Cafuk toliko me raspoložila da sam Javora gotovo prestao mrziti.

Ušao sam u potkrovlje i začudio se redu koji je vladao u Javorovoj sobi. Krevet je bio pospremljen, stol počišćen, ormar uredno zatvoren i sve, baš sve, bilo je na svom mjestu. Sve, osim onog mog kartonskog kufera i saksofona. Njih nije bilo nigdje!

17.

Tog značajnog dvadeset petog kolovoza probudio sam se kasno. Pogledao sam na sat, bilo je već skoro devet. A danas se nije smjelo kasniti, jer je dan mnogo obećavao. Pogledao sam prema prozoru, nebo je bilo vedro i posve plavo, pravo vrijeme za veliku utrku! Krenuo sam se obući, razmišljajući kako da organiziram vrijeme i da ništa ne propustim. Trebalo je otići do Rudice, zatim na renban gdje će već ujutro biti živo, potom stići na ručak, a onda hitno u kavanu gdje će se moći doznati najnoviji podaci i tračevi iz vozačkog stoka. Umio sam se na brzinu, obukao lagane hlače od crnog glota i kariranu košulju i sjurio se u kuhinju da nešto na brzinu progutam.

Otac je sjedio u kuhinji i čitao novine.

— Šta ima za doručak? — upitao sam.

— Jarebice u vlastitom sosu — odvratio je mrzovoljno i prihvatio se križaljke.

Otišao sam u smočnicu, pronašao tri uvenule paprike, dva kvargla i kruhi vratio se u kuhinju.

U taj čas otvorila su se ulazna vrata na kojima su se pojavila dva milicajca. Jedan od njih bio je Mensur, drugog nisam poznavao.

— Zdravo, druže — rekao je Mensur, iskoračivši naprijed. Onaj drugi ostao je na vratima.

— Da li je na ovoj adresi prijavljen sa stalnim boravkom Javor Pavla Mraz, rođen 1943., kažnjavan, bez zanimanja?

— Zdravo, Mensure! Boga ti, pa što to pitaš, ti barem znaš — odvratio je moj otac, podigavši pogled s rastvorenih novina.

— Znam, al' takva je procedura.

— Stanuje. Šta će ti?

— Imamo nalog da ga privedemo. Zbog osnovane sumnje da je dana 15. srpnja po članu...

— Mensure, molim te! — prekine ga moj stari. — Nemoj sad raspaliti po članovima i

paragrafima, nego reci zbog čega ga trebate.

Stajao sam na vratima smočnice, sav premro od straha. Milicije sam se bojao kao vraga, nisam ih volio ni vidjeti ni čuti...

— Ma to je zbog onog u mrtvačnici, pa onda ono u kiosku mljekare, pa krađa sablje, provala u samoposluživanje — nizao je Mensur mračnu nisku Javorovih grijeha. Javorovih, ali i mojih. Čekao sam da završi s Javorom, pa da počne sa mnom.

Otac je ustao i zinuo od iznenađenja.

— Sunce mu njegovo... pa to je onda ona Legija stranaca. Majku mu... a koliko sam ga puta tjerao da mi prizna... Je li, Mensure, to je zbog Legije stranaca?

— Tako mu dođe. Legija ili ne, sve je to kažnjivo!

— Pa kako ste doznali!

— Imamo prijavu.

— Čiju?

— Šta ja znam. A i da znam, ne smijem kazati.

— Je li, Mensure, a zna li Gojko Kasumović za to?

— Mislim da ne zna. Izgleda da je ujutro odmah otišao na renban.

Stari je zašutio. Vidio sam da se dvoumi da li da digne ruke od svega, ili da se pokuša osloniti na Gojka.

— Pa gdje je, družo Pavle? — pitao je milicajac Mensur. — Moramo ga privesti, imamo i druge...

Gotovo je, pomislih, u te druge spadam i ja!

— Pravo da ti kažem, ne znam. U sobi nije. Uopće, rijetko je kod kuće, skita se naokolo. Ako ne vjeruješ, eno, gore mu je soba pa pogledaj.

— Nemam nalog za pretres.

— Ma kakav pretres! Idi samo gore i pogledaj.

Onda milicajac Mensur došapne nešto kolegi koji krene u Javorovo potkrovlje.

— Šta kažeš, družo Pavle, hoćemo li danas pobijediti Austrijance? — upitao je Mensur, čekajući da mu se kolega vrati.

— Šta ja znam. Teško.

— Eh, kada bismo samo uspjeli! — uzdahnuo je Mensur. — To si tako želim. Znaš, taj Austrijanac ti je isto što i Švabo.

— A jesi li čuo da mali Križan danas ipak vozi za reprezentaciju? — zapitao ga je stari.

— To će već teže ići. I on će danas biti priveden zbog iste stvari.

— I Križan!? — zinuo je moj stari. — Pa šta je to, čitav grad je poludio!

— Nema ga gore — rekao je Mensurov kolega silazeći niz stubište.

— Ništa ne razumijem, družo Pavle — kazao je Mensur. — Ti si mu otac, a ne znaš gdje je. Kada je zadnji put bio kod kuće?

— Nećeš vjerovati, ali ni to ne znam. On ti dolazi kad hoće, a odlazi isto tako. Pitaj njegove pajdaše.

— Uh, kakav si ti to otac?

— A kakav je on sin? — rasrdi se stari. — Pitam ja tebe kakav je on sin?

— Pa i to je, pravo kažeš. Eh, da je on moj sin, vidio bi već svog...

— Mensure! — prekine ga otac ljutito. — Tvoj sin doduše nije bio ni u popravilištu ni u Legiji stranaca, ali je propao u nekoliko škola za redom.

Mensur se zacrvnio i počeskao iza uha.

— Imaš pravo... danas nitko nema sreće s djecom. Nego, slušaj, vi dobro znate da imate obavezu da odmah obavijestite SUP, ako doznate šta o Javoru. Jasno? — Rekao je Mensur i krenuo

napolje.

— A ja? — otelo mi se iz usta. Mislio sam da je nakon Javora red na meni. Pa neće valjda prvo otići po Rudicu, a onda se vraćati po mene!

— Što ti! I na tebe se to odnosi! Ako nešto saznaš, odmah da si nam javio — strogim će glasom Mensur.

Nakon što su milicajci izašli, stari se nervozno ushodao po kuhinji.

— Boga mu bogovog, sad će stvarno najebati! Pa gdje je on zapravo? Znaš li ti?

— Sigurno već daleko — rekao sam tihim glasom.

— Šta time hoćeš kazati?

— Uzeo je moj kartonski kufer i u njega potrpao stvari. Noćas sam bio u njegovoj sobi. Tamo više nema ni kufera, ni saksofona.

— I šta to znači?

— Mislim da je zbrisao.

Što se tog jutra zbilo s Rudicom Križanom, uspio sam tek naknadno doznati iz pričanja drugih. Naime, kako je stvar ubrzo poprimila karakter senzacije, o svemu se mnogo govorkalo i pričalo.

Rudica Križan upravo je spremio kožni kombinezon u plavi »brocak« i krenuo napolje, kad su mu u sobu banuli milicajac Mensur i onaj njegov kolega. Objasnili su mu radi čega su došli, na što je on samo uzdahnuo, vratio francuski kombinezon u vitrinu i sišao s njima niz stubište.

U taj čas pred Rudicom i milicajcima stvorio se zajapureni Gojko Kasumović.

— Kuda ga vodite, sunce vam božje? — viknuo je na plavce.

— Ali, Gojko, ti valjda još ne znaš. Moramo ga privesti, jer je... — tumačio je Mensur.

— Sve ja znam! Sve sam čuo! Ali danas to ne možete uraditi! On poslije podne vozi za reprezentaciju!

— Badava je, gazda! Sve je propalo! Vozit će netko drugi — rekao je potištenim glasom Rudica.

— Ma šta je propalo! — nije se dao Gojko. — Slušaj, tebi ću ja lično zapapriti zbog te Legije stranaca! Ti da mi to napraviš! Ali, to će pričekati! Prvo moraš nastupiti. S reprezentacijom nema zajebancije!

— Gojko, ne možemo protiv propisa. Naređeno nam je da ga privedemo...

— Nema privođenja! — derao se Gojko na Mensura, — Godinama ja čekam na ovaj dan, na to da netko iz »Vihora« vozi u reprezentaciji i sada biste vi to htjeli zajebati tim hapšenjem. Ne dolazi u obzir! Čujete me? On će danas voziti za reprezentaciju, pa kud puklo da puklo! A nakon toga ga možemo svi skupa hapsiti, ako treba i pet puta dnevno!

— Ali, naređeno nam je...

— Tko vam je naredio?

— Deliće.

— Onda Deliće ne zna da ova bitanga danas vozi za reprezentaciju...

— Zna. Svejedno nam je naredio — tumačio je Mensur, manji od makova zrna pred razgoropađenim Gojkom.

— Neka zna! Pustite vi Deliće meni, ja ću to srediti. To se vas ne tiče. Pustit ćete ga, on danas mora voziti... Evo, ti ćeš, Mensure, danas čitav dan biti s Križanom i paziti da ne pobjegne. A nakon utrke možeš ga uhapsiti. Samo ne pred ljudima.

— Ali to nije po propisu!

— Pusti ti to meni! Ja znam šta radim i ja odgovaram. Napisat ćete izvještaj i u njemu navesti zbog čega ga niste priveli ujutro, nego tek navečer. A ja ću vam to potpisati.

— Ali...

Sada je Gojko bio već na rubu živaca.

— Nema ali! Ako nećeš, ja ću iz ovih stopa otići na renban i obavijestiti novinare da je zbog tebe, Mensure, državna reprezentacija nekompletna. To će sutra izaći u svim novinama i ti si najebo ko žuti! Gojko je poput kakva pokeraša zaigrao na blef. Naivni Mensur progutao je udicu.

— Dobro, Gojko — rekao je pomirljivim glasom — ali sve to ide na tvoju dušu. Da znaš, ja perem ruke. Reći ću Deliću da si mi ti naredio...

— Dobro, dobro, dobro — vikao je Gojko — reci Deliću što hoćeš! Samo odmah otiđi s malim na renban i budi u njegovoj blizini.

— Slušajte, Gojko — upetljao se u razgovor i Mensurov kolega. — Križan će voziti trke. Što ako nam pokuša pobjeći na motoru?

Rudica se nasmijao, milicajac nije znao koliko je takva pretpostavka smiješna i naivna. Spidvej motor krajnje je nepodesan za bilo kakav bijeg.

Gojko je samo odmahnuo rukom, a onda je nastavio:

— Samo, pazi kako se ponašaš. Ne mora se znati da si na utrkama zbog Križana. Budi mu u blizini, pazi na njega, a navečer ga odvedi u stanicu. Za to vrijeme ja ću sve urediti s Delićem i s načelnikom. I ništa se ne boj! Sve ide na moju odgovornost. Eto, imaš čak i svjedoka.

— Gazda, a mene ne pitate hoću li voziti? — javio se Rudica.

— Šta! — izderao se Gojko. — Da te pitam hoćeš li voziti! Moraš voziti! Razumiješ! Šta ja tebe imam pitati!

Rudica se nasmijao. U Gojkovoj odrješitosti i strogosti nazirao je nešto očinsko, nešto što mu je oduvijek manjkalo. Da, on će voziti, pa makar ga nakon toga osudili i na sto godina robije! Vozit će radi Gojka, radi »Vihora«, radi spidveja, radi nas prijatelja; vozit će da pokaže Rajki, Blondinu, Hraminskom i ostalima koliko vrijedi. I čudno, nadomak posvemašnjem i beznadnom porazu, Rudica Križan ćutio se poput pravog pobjednika.

I tako je Legija stranaca, koju smo držali tek opasnom igrom, i na čije katastrofalno rasulo nismo ni pomišljali, u jednom trenu zapečatala nekoliko sudbina. Nisam znao kakve zakonske posljedice može imati tih nekoliko legionarskih zajebancija, ali sam bio siguran da će naredni događaji, u kojima će i milicija sudjelovati — biti vrlo neugodni.

Javor im je možda čak i pobjegao. Sad kad je nestao zajedno s onim kuferom i saksofonom, postalo mi je jasnije i njegovo ljetošnje ponašanje. Javor se, zapravo, za bijeg spremio i njegov odlazak zacijelo nema veze s provaljivanjem našeg tajnog društva.

Najokrutnije se sudbina poigrala s Rudicom Križanom. U posljednji čas uvršten je u reprezentaciju, čiji će član biti svega nekoliko sati. Sermeka, Papka i Goticu, ako nisu učinili isto što i Javor, svakako čeka ista sudbina.

A što će biti sa mnom?

Zbog nekog tajanstvenog razloga, milicija u ovom trenu još ne raspolaže mojim imenom. Zašto? I do kada? Sva je prilika da će i mene ščepati. Možda bi bilo najbolje da popričam s ocem i sve mu priznam. Otac bi se mogao posavjetovati s Gojkom, koji će možda pronaći način da me zaštititi. Nisam li ja ipak najbolji prijatelj njegova sina, i sin najboljeg mu prijatelja?

Nakon što su Mensur i njegov kolega otišli, dnevni mi se raspored sasvim poremetio. Nisam imao više razloga da odem do Rudice, na renban mi se isto tako nije išlo, a pomisao o odlasku u kavanu bila mi je mrska. No, gonjen znatiželjom, oko podne, ipak sam skoknuo do kavane. Čuo sam nekoliko osrednjih tračeva s trkališta, među kojima i taj da su se austrijski vozač Ulrich Kokoschka i naš Vreg zamalo potukli, čuo sam zatim da je Horvatu stavljena longeta na desnu ruku i da nije prepoznao tipa koji ga je onako sredio u hodniku... Čuo sam dosta toga, ali o Legiji stranaca ni riječi.

Kako to, čudio sam se, pa zar naš budan i za tuđe probleme uvijek zainteresiran grad još

uvijek ništa ne zna?

Pokušao sam ispitati teren, pa sam naglas upitao:

— Vozi li danas Križan?

Jedan debeli tip sa crnim cvikerima, koga sam samo površno poznavao, rekao mi je da Križan vozi, da je noćas ubačen u reprezentaciju i da je u vrlo dobroj formi. On se, kazao je tip, upravo vratio s renbana gdje je vidio Rudicu kako s mehaničarima reprezentacije prčka nešto oko svog »JAP-a«.

— I to je sigurno bio Rudica Križan? — upitao sam začuđeno.

— Ne, to je bio moj pokojni djed! — razljutio se debeli cvikeraš.

Što li sad to ima značiti, iznenadio sam se. Pa Rudica bi već trebao biti uhapšen. Zašto milicija kasni?

Ustao sam i prošetao kavanom, a onda izašao na korzo. Nadao sam se da ću možda naletjeti na Papka, Marija Sermeka ili Goticu. Kada bih ih vidio, znao bih da je ono jutros bila zabuna. Ali, njih nije bilo u gradu.

Vratio sam se kući, ne razumijevajući ništa od svega što se događalo. Dan je bio vedar, pirkao je lagan vjetrić, čas početka natjecanja bio je sve bliži. Ručali smo u svečanoj tišini, tako da se jasno čuo svaki udarac žlice o tanjur. Mir je ovladao gradom, čak su i motori na renbanu potpuno umuknuli. Znao sam da su probne vožnje završene i da sada na trkalištu ubrzano posluje pomoćno osoblje. Treba još poravnati stazu, politi je, povući bijele startne linije, tako da do četiri sata sve bude spremno. Polako smo poručali, ne prozborivši ni riječi. Otac je bio mrzovoljan, a majka potresena zbog jutrošnjeg događaja. Nakon što smo ustali od stola, majka je stavila na tanjur dva kosana odreska i malo salate i krenula s tim prema smočnici. Po običaju htjela je sačuvati ručak za Javora, za svaki slučaj, ako se vrati. Onda je zastala i briznula u plač.

Otac, koga je majčin plač izbacivao iz ravnoteže, dohvatio je francusku kapu s vješalice i ljutito rekao:

— Luka, hajde, idemo na spidvej!

18.

Našavši se u neopisivoj gužvi, oca sam odmah izgubio iz vida, ali sam zato pored šatora s prasetinom i janjetinom pronašao Doku sa šilt-kapom na glavi i priborom za praćenje natjecanja u ruci. Pribor se sastojao od popisa trkača, rasporeda utrka i olovke, neophodne za bilježenje ishoda pojedinih utrka i praćenje kretanja ukupnog rezultata. Krenuli smo kroz zbijenu svjetinu. Premda smo imali karte za stajanje, htjeli smo se dokopati tribine odakle se utrka mogla mnogo bolje pratiti. Nakon jednog spretnog manevra zaobišli smo biljetera i našli se na tribini.

Prizor koji smo ugledali bio je prekrasan.

Tribina je bila prepuna, a dolje na stadionu masa ljudi raširila se oko zaštitne ograde duž čitave kružne staze. Moralo je tu biti četiri ili pet tisuća ljudi, dakle četvrtina grada došla je na utrke. Tribine i zaštitna ograda bile su svježe obojene, staza poravnata, bijele linije besprijekorno izvučene, a posvuda po stadionu porazmješteni veliki zvučnici iz kojih je treštala glazba. Dolje, ispod same tribine, vidio sam startera i suce, sudački stol i postolje sa tri mjesta za pobjednike. Na zelenoj travi unutar staze stajale su dvije crvene cisterne gradskog komunalnog poduzeća, traktor s ralicom i dvojica ambulanta kola. Kako je sjeverna strana tribina bila upravo pretrpana, nisam mogao vidjeti što se događa u stoku za vozače.

Iz razglasa se razlila ona pjesma o Tonvju i Lauri i mene je nešto štreknulo oko srca. Kako bih se obranio od gorkih uspomena, svrnuo sam pogled na Đokin raspored utrka.

Svaku reprezentaciju činilo je osam vozača. U slučaju povrede, u natjecanje bi se uključivala

najavljena rezerva. Natjecanje se sastojalo od dvadeset pojedinačnih trka, a u svakoj utrci nastupala su po četiri vozača. Jedna utrka trajala je četiri kruga. Vozio je svaki sa svakim po jedanput. Pobjednik utrke dobivao je po tri boda, drugo osvojeno mjesto donosilo je dva, treće jedan, a četvrto ni jedan bod. Bodovi koje osvoji pojedini vozač pribrajaju se ukupnom skoru reprezentacije, zato što ovo nije bilo pojedinačno nego timsko natjecanje. Vozači nose na grudima i leđima redne brojeve od jedan do šesnaest, a startaju na startnim pozicijama označenim slovima A, B, C, D. Najpovoljnijom se smatra startna pozicija A, ona unutarnja, jer vozaču daje dobre šanse da prvi uđe u početni zavoj i izbori najpovoljniji položaj. Ako prvi zavoj izvežeš kao čelni natjecatelj, pola si posla obavio. Najopasnije mjesto utrke je baš taj prvi zavoj u kojem su vozači u punoj brzini jedan do drugoga. Tu se najčešće događaju sudari i padovi.

— Jesi li vidio Papka ili Sermeka? — upitao sam Đoku, ne otkrivajući mu razlog zbog kojeg me to zanimalo.

— Ne — odvratio je. — Tko bi ih i vidio u toj paklenoj gužvi!

Dakle, o Legiji stranaca nije znao ništa, zaključili. Onda se iz svih zvučnika zaorio glas Marijana Habara, spikera lokalne radio-stanice:

— Poštovani posjetioći, pozdravljamo vas i zahvaljujemo vam što ste se u tako velikom broju okupili na današnjem prijateljskom dvoboju najboljih vozača Austrije i FNR Jugoslavije. Za nekoliko trenutaka vozači će izaći na stazu. Dozvolite mi da vas upoznam sa sastavima...

Tada se stadionom prolomio urlik oduševljenja koji je potpuno progutao glas spikera. Gledaoci koji su stajali dolje uz stazu okrenuli su glave prema sjeveru i počeli pljeskati. Na taj znak mi na tribinama poustajali smo i pogledali u istom smjeru.

U pravilnoj koloni, jedan za drugim, vozači u uskim kombinezonima i čvrstim, visokim čizmama, izlazili su iz vozačkog stoka i polako koračali prema startu koji se nalazio točno ispred tribine. Austrijanci, koji su nosili neparne brojeve, išli su prvi, a za njima su koračali naši s parnim brojevima na grudima.

Onda se vrsta zaustavila i vozači su se okrenuli prema tribini. Preko razglasa su odsvirane obadvije himne, a nakon toga je počelo predstavljanje natjecatelja. Nakon što bi mu pročitali ime, vozač bi iskoračio naprijed i poklonio se lagano, a onda se vratio u vrstu. Kapetan austrijske reprezentacije, europski prvak Reinhard Kluge, duboko se poklonio i poslao poljubac publici, što je izazvalo veliko odobravanje. Pogureni Reizl domahnuo je prisutnima, a Winkler i Kokoschka izveli su poklon odmjereno i dostojanstveno. Kada je počelo predstavljanje naših, na naklon kapetana Plemenčića publika je reagirala mlako, ali su već malo bolje prošli Vuk, a osobito Dagvart, koji je bio miljenik naše publike i kojeg bismo rado vidjeli s kapetanskom trakom na ruci. No, kada je spiker rekao: »Broj dvanaest, Rudimir Križan«, u gledalištu je zavladao takvo ludilo da se s daljim najavama moralo pričekati. Utegnut u nov francuski kombinezon, Rudica je iskoračio i lagano pognuo glavu. Poput dirigenta nakon sjajno izvedene premijere.

Poslije najave, ispraćeni burnim pljeskom, vozači su se vratili svom stoku, odakle će se ponovo vratiti na stazu, ali sada na motorima. To će biti ono pravo! Zavladao je kratko zatišje. Stadionom se širio tih žamor, lagan vjetar lelujavao je visoke jablanove, a nebom su se vukli prozirni, čipkasti oblaci. Radnici u plavom provjeravali su startni mehanizam načinjen od opruga koje su nosile gumenu traku razapetu ispred vozača. Pri startu opruge bi naglo podigle gumu i tako otvorile put natjecateljima.

I onda je počelo. Snažni momci zaduženi za za-guravanje porinuli su prve vozače na stazu i u tom trenu čitav je stadion nestao u snažnoj grmljavini motora. Vozači, dostojanstveni fantomi zakrabuljenih lica, krenuli su polako prema startnim pozicijama. Pognuti nad strojevima, blago uzdignutih ruku ponad širokih upravljača, stajali su svi u ravnini i turirali moćne mašine. Sjajne kacige blistale su na suncu, a nesnosna buka činila nas je sve napetijima i nestrpljivijima.

— Daj mi program, da vidim tko vozi u prvoj utrci! Vikao sam Đoki pored uha, ali me on jedva čuo.

Onda je gumena traka odskočila uvis, a vozači su pojurili poput divljih pastuha na američkom rodeu.

U toj prvoj utrci prošli smo slabo. Reizl i Jaeger tukli su Mihalinčića i Vrega, tako da je Austrija povelala sa pet naprama jedan. U drugoj smo utrci, zahvaljujući Dagvartu, malo popravili rezultat, a u trećoj je trebao izaći na stazu i naš Rudica Križan.

Pogledao sam prema startu i spazio Gojka Kasumovića kako grize nokte. Pored njega ustobočio se milicajac Mensur s rukom u džepu. Što će učiniti Rudica, pitao sam se dok su se vozači primicali startu. U toj prvoj utrci protivnici su mu bili Živković, Vuk i Fuchs. Kada je startna prepreka odskočila, Rudica je tako visoko podigao kotač da je stadion zanijemio, a onda je u svom poznatom i rizičnom stilu pojurio u zavoj i izborio drugu poziciju, odmah iza Vuka. Odlično je odvezao tri kruga, a onda mu je motor počeo kašljucati tako da je jedva sačuvao treće mjesto. Vidio sam dolje Gojka kako baca šešir u travu i više nešto. Znao sam da po tko zna koji put proklinje taj prokleti rashodovani »JAP«.

Naredne utrke donijele su mnogo uzbuđenja. Dagvart je tukao dva Austrijanca, Plemenčić je osvojio jedno drugo mjesto, ali Kluge i Reizl nisu dopuštali ni da im se priđe, te su sve svoje suparnike ostavljali barem desetak metara iza leda. U drugom Rudičinom nastupu doživjeli smo veliko razočaranje. Našeg vozača već u prvom zavoju zakvačio je jedan Austrijanac, tako da su se obojica našli na stazi u gustom oblaku crvene prašine. Istog trenu ambulanta kola pojurila su prema tom dijelu trkališta, ali su oba vozača ustala i hitro otrčala sa staze. Publika je odahnula, Rudica je izgubio bodove, ali je spasio glavu.

Sljedeći spektakularni pad dogodio se u desetoj utrci, baš prije velike pauze kada se dotjeruje staza, a vozači hvataju kratak predah. Austrijanac Gomperz izgubio je ravnotežu u zavoju i prednjim kotačem dohvatio zadnji kotač našeg vozača Mihalinčića, koji je naglo skrenuo, zabio se u ogradu i u visokom luku odletio u publiku. Mihalinčića su s potresom mozga odvezli u bolnicu, a na njegovo mjesto uskočio je rezervni vozač Sulejman Mehmedbegić, mladić bez ikakva iskustva u međunarodnoj konkurenciji.

— Poštovani gledaoci, nakon desete utrke na redu je mala pauza u kojoj će se urediti i politička staza. Obavještavamo vas da je trenutni rezultat 31: 23 za reprezentaciju Austrije. Nakon pauze vozit će se još deset utrka. Odmorimo se i poželimo našim momcima više sreće i uspjeha u nastavku — začulo se s razglasa.

Stadion se opustio, pauza je svakom dobro došla. Traktor s ralicom poravnavao je stazu, a crvene cisterne lagano su klizile po crvenoj šljaci, zalijevajući je stotinom tankih mlazeva. S razglasa se čula glazba, long-plejka s lanjske »Opatije«.

— Taj idiot Hraminski sve će uprskati — rekao sam ljutito.

— Zašto? — pitao je Đoko.

— Idi u kurac ako ne znaš!

— Zašto? Ne znam.

— Pa mora mu hitno dati drugi motor! Mislim da je Rudica u sjajnoj formi. A ta budala pušta ga da vozi na krtiji s koje otpadaju šarafi na sve strane! Slušaj, idemo dolje do Rudice. Probit ćemo se do stoka. Mislim da bi netko morao biti uz njega.

— Pa moj stari je uz njega!

— Stari ti visi kod starta i grize nokte! Stari ti je pošizao, Rudici je sad posve beskoristan.

Idemo!

Đoko se nećkao, dupe mu se priljepilo za tribinu. Ostavio sam ga i sjurio se dolje. Probijao sam se kroz gomilu ljudi prema ogradi vozačkog stoka. Nakon nekoliko minuta već sam se penjao

uz ogradu; znao sam da moram biti uz Rudicu. Bio sam siguran da može pobjeđivati, ali da mu to netko mora kazati.

— Hej, ti, balavac, kamo to ideš? — poviknuo je nekakav debeli milicajac i zgrabio me za nogu kad sam već bio na vrhu ograde.

Umjesto da stanem, bacio sam se na drugu stranu, ostavljajući zabezeknutom milicajcu svoju cipelu. Tresnuo sam među kanistre sa špiritom, prevrnuo nečiju kutiju s alatom, a onda, zadihan i znojan, naletio na Rudicu i zamalo ga oborio.

— Šta je, klinac? Šta radiš tu? — rekao je u čudu.

— Moraš pobijediti! Ti to možeš! — viknuo sam i lupnuo ga po mišici.

— Motor me ne sluša — otpovrnuo je.

— Pa zar ti neće dati drugi?

— Tko?

— Pa Hraminski!

— Svi vozači ljubomorno čuvaju svoje motore. Hraminski je naredio mehaničarima da pokušaju srediti Mihalinčićev »FIS«. Oštećen je od udarca u ogradu.

— Molimo vozače da se pripreme. Jedanaesta utrka počinje za nekoliko minuta — govorio je neki tip s plastičnim štitnikom na čelu i s megafonom na ustima.

— Skloni se, klinac! U jedanaestoj utrci vozim i ja — rekao je Rudica navlačeći kacigu. Potom je učvrstio metalni štitnik na cipelu, a onda stao navlačiti kožne rukavice. Uistinu mu je dobro pristajao Papkov kombinezon.

— A što je s Legijom? Nisu ti dolazili? — upitao sam ga, primakavši mu se posve blizu.

Pogledao me, zamislio se, a onda se gorko nasmijao.

— Jesu. Pod paskom sam.

— Kako?

— Lijepo. Uhapsit će me nakon utrke — rekao je i spustio masku na lice. U tom trenu već je bio netko drugi, sjena bez lica, sjena osuđena na tu paklenu utrku.

Dakle, ova je utrka za njega tek neka vrsta umjetno produžene slobode. Kad ona završi, za Rudicu se sve mijenja. Pa kako onda može u takvim okolnostima pobjeđivati, pitao sam se. A onda, dok su se motori palili šireći opojan miris sagorjelog špirita, pala mi je na pamet jedna druga misao. Da, možda se baš u takvim okolnostima i ne bi smjelo gubiti. Možda produžena sloboda čovjeka sili na pobjedu?

U toj utrci Rudica je imao nešto lakši posao. Tukao je Austrijance Gomperza i Wintera, pa kako je Vregu otkazao motor, stigao je prvi i za Jugoslaviju osvojio nova tri poena.

U narednih nekoliko utrka naši su vozači vozili sjajno i uspjeli izjednačiti rezultat. Svoju četvrtu utrku Rudica je trebao voziti protiv Dagvarta, do tada najboljeg Jugoslavena, Kokoschke i Jaegera.

Kada su izašli na stazu, više nisam bio u stoku. Preskočio sam ogradu i progurao se do starta. Rudica je izjurio ponovo na svom starom »JAP-u«. Dakle, netko ga stvarno želi upropastiti! — pomislio sam, proklinjući u sebi i Hraminskog, i vozače, i Auto-moto savez. I dogodilo se ono što se moralo dogoditi! Startna guma je skočila uvis i svi su vozači pojurili prema zavoju, samo je Rudica ostao na startu, sjedeći na motoru tihom kao grob. Prokleti »JAP« ponovo je otkazao, krepao je već na startu. Stadionom se prolomio uzdah razočaranja, a izgubljeni Gojko Ka-sumović pokrio je dlanovima oči da ne gleda taj užas.

Ostatak natjecanja sve me manje zanimao. Oslonjen na zaštitnu ogradu, vidio sam još kako je Dagvart sjajno prešao dva Austrijanca. Nakon toga Reizlu je zatajio motor pa smo dobili tri neplanirana boda. I onda, utrku po utrku, završilo je i devetnaesto kolo, i svi su čekali posljednju dvadesetu utrku. Kako nisam imao program, nisam znao trenutni rezultat, ali sam po žamoru i

uzbuđenju publike osjetio da se nešto događa. Tada se razlegao glas službenog spikera:

— Nakon preposljednje utrke rezultat glasi 55 : 54 za reprezentaciju Jugoslavije. Pobjednik će biti odlučen u posljednjoj, dvadesetoj vožnji.

Srce mi je zaigralo. Pokušao sam se prisjetiti dotadašnjeg toka natjecanja. Ako me pamćenje ne vara, Rudica je do sada izlazio četiri puta. Prvi put osvojio je jedan bod, drugi put je pao, treći put stigao prvi, a četvrti put krepao mu je motor na samom startu. Osvojio je, dakle, četiri bijedna boda u četiri utrke. A svaki vozač izlazi na stazu po pet puta! Znači, u posljednjoj, presudnoj trci nastupa i on. To je prilika da popravi dojam i konačno pokaže što zna i umije.

Sav uzbuđen, otrčao sam ponovo na tribinu i progurao se do prvog reda. Onda me poput malja pogodio glas spikera:

— U posljednjoj vožnji nastupaju: pozicija A — Reinhard Kluge, Austrija, pozicija B — Sulejman Mehmedbegić, Jugoslavija, pozicija C — Karl Reizl, Austrija, i pozicija D — Rudimir Križan, Jugoslavija. Za pobjedu našim vozačima treba tri boda iz ove utrke. Sve manje od toga donosi pobjedu Austrijancima.

Kako ćemo doći do ta tri boda, pomislio sam sav jadan. Kluge je europski prvak, a Reizl drugi austrijski vozač. Obojica su danas neporaženi i našim vozačima nedostižni. Jedan od njih stići će prvi, drugi će biti drugi, a Rudici ostaje da se s Mehmedbegićem bori za onaj jedan pišljivi bod, koji ne donosi ništa više od poraza. Kad bi, međutim, jedan od Austrijanaca pao, onda bi Rudica i Mehmedbegić osvojili ta tri važna boda. Ali Kluge i Reizl ne padaju tek tako! Kako će Mehmedbegić biti sigurno posljednji, Rudica bi praktički morao tući izvanredne Austrijance da se domogne tri boda koja donose ukupnu pobjedu. Ali to je nemoguće! Bit će sretan ako mu »JAP« uopće izdrži sva četiri kruga. Gotovo je, gotovo! Austrijanci će nas smazati, a Rudica će otići odavde kao čovjek koji nije opravdao povjerenje.

I onda su motori od petsto kubika ponovo zagrmjeli, a vozači izjurili na kružnu stazu. Vidio sam ih kako se polako približavaju startu, dodajući svojim mašinama sve više gasa. Rudica, koji je bio uz samu zaštitnu ogradu imao je pod sobom nov, sjajan, uglačan poljski »FIS«, koji je urlao baš kao da je željan prave i dobre utrke. Naježio sam se od uzbuđenja. Dali su mu Mihalinićev motor! Dali su mu, konačno, pravu šansu!

Mislio sam da ću izludjeti čekajući da se startna rampa podigne. Znao sam da je i Rudica isto tako uzbuđen i željan borbe. Mora im svima skupa pokazati koliko vrijedi! Mora jer su ga svi napustili i otpisali! Svi redom!

— Hajde, Rudice, hajde! — urlao sam dok mi se koža ježila, a ruke podrhtavale.

Gumena traka je odskočila!

Kluge je pojurio poput strijele, Reizl odmah za njim, Rudica im je nastojao presjeći put spuštajući se u zavoj iz najnepovoljnije, vanjske pozicije. Spustili su noge na tlo i dug mlaz šljake zasuo je publiku koja se natiskala oko ograde. Na izlazu iz zavoja Kluge je bio prvi, Reizl drugi, a Križan za dužinu motora iza njega. Mehmedbegić je prema njima djelovao kao usporeni film. Odmah je zaostao, vozeći tako kao da ne gaji ni najmanju želju da se umiješa u borbu ove trojice. Sad su vozači uronili u drugi zavoj, a onda se našli u ciljnoj ravnini i završili prvi krug u istom poretku. Dobro se drži Rudica, pomislio sam, ali poredak će zasigurno ostati ovakav. No, i to je dobro, nitko se od naših nije uspio tako dobro zalijepiti za izvrsne Austrijance.

A onda se dogodilo nešto nevjerojatno, nešto fantastično. Ulazeći u posljednji zavoj drugog kruga, Rudica je snažno dodao gas, trgnuo, sagnuo se prema tlu i s unutarnje strane prestigao Reizla. Stadionom je nešto prostrujalo, nekakvo uzbuđenje, nemir, što li? U tom pretjecanju osjetila se trunka šampionske superiornosti i ležernosti. Na ravnom dijelu staze Reizl se još borio, goneći motor iz sve snage i pokušavajući prestići Križana, ali već naredni zavoj pokazao je da je Rudica vraški dobar, čak predobar za Reizla, koji je iznenada počeo zaostajati. Stadion je

zanijemio. Kada su vozači ušli u treći krug, vidjelo se da ova utrka pripada samo Klugeu, europskom prvaku, koji odavno nije izgubio utrku, i našem Rudici Križanu, lokalnom mangupu i autsajderu. I onda, u zavoju kojim se završavao treći krug, Rudičin je »FIS« zauriao iz sve snage i kliznuo u ravninu s Klugeovim motorom. Kluge i Rudica ušli su u četvrti krug poravnati!

Čitav stadion ustao je na noge i ostao bez daha. Nitko kao da nije vjerovao svojim očima. Koje to paklene sile tjeraju tog bezobraznog dripca da se tako prepotentno gura uz europskog prvaka?

Stajao sam nijem i zapanjen. Vidio sam da i ljude oko mene muče iste stvari. A onda su polako počeli shvaćati što se to događa. Shvatili su da, evo, upravo sada, Rudica Križan vozi kao što nikad nitko na ovom trkalištu nije vozio. Bila je to utrka nad utrkama, vožnja nad vožnjama! U Rudičinoj prepotentnoj, riskantnoj i savršenoj vožnji kao da je bio sabijen sav bijes lokalnog klipana, koji jednostavno ne dopušta da ga tu nekakvi europski prvaci zajebavaju na njegovom bunjištu. Sve ono što smo u toku ljetnih treninga držali Rudičinim mladenačkim hazarderstvom, stopilo se ovdje u besprijekoran, šampionski stil. Uvrijeđeni Kluge pokušao je učiniti sve što može. Mislím da je, obuzet očajem, napeo svaki mišić, za-škripao zubima i stisnuo gas iz sve snage, puštajući motor da se raspadne ili da ga odvede u pobjedu. Ali to više nije koristilo. Rudičin novi »FIS« mljeo je sve pred sobom. U posljednjem zavoju Kluge je morao proživjeti sav onaj užas koji osjeća veliki as kada ga netko polako, ali sigurno pretječe. Vidjevši to, publika je pomahnitala. Povici pet tisuća izbezumljenih ljudi progutali su urlike moćnih mašina. Sve je djelovalo više kao san negoli... U ravnini ispred cilja europski prvak nemoćno je gledao našem Rudici u leđa.

Publika je urlala, toptala nogama, sva u nekakvom infarktnom raspoloženju. Tribine su se svakog trenu mogle srušiti.

Starter je mahnuo zastavicom potvrđujući redosljed: Križan, Kluge, Reizl, Mehmedbegić. Rudica

Križan pobijedio je i europskog prvaka Klugea, i samog sebe, i sve ostale pasje sinove koji mu u toku ovog dugog, toplog ljeta nisu vjerovali. To je bilo važnije od svega!

Vidio sam dolje pored cilja Gojka Kasumovića kako gazi svoj šešir, a potom se baca u zagrljaj Ljubiši Hraminskom, koga je prije nekoliko dana zvao kurvinim sinom. Oko cilja je nastalo komešanje, a za sudačkim stolom veliko uzbuđenje. Nekakav čovječuljak u plavom odijelu trčao je prema stolu spikera Habara. I uskoro se preko razglasa razleglo:

— Reprezentacija Jugoslavije svladala je reprezentaciju Austrije sa 58 : 57. U posljednjoj utrci... u posljednjoj utrci, vozač jugoslavenske reprezentacije, Rudimir Križan, inače član lokalnog auto-moto kluba »Vihor«... postavio je... postavio je nov rekord staze...

Silna galama i povici zagušili su glas spikera, tako da nitko nije čuo kako glasi novi rekord.

Ponovo sam se probijao kroz uzbuđenu gomilu, koja je polako silazila s tribine prema mjestu gdje će se održati ceremonijal proglašenja pobjednika. Gurao sam se bezobzirno, tukao ljude laktovima, gazio ih po nogama. Morao sam što prije stići do vozačkog stoka i zagrliti Rudicu. Nekakva tipčina, koju sam nagazio, raspalila me po tjemenu, netko mi je stao na bosu nogu, ali ja sam se ipak ubrzo našao među vozačima. Vidio sam veselo lice Franje Dagvarta. Projurio sam pored bijesnog Klugea, koji je šutnuo svoju kacigu, i našao se pored Rudice koji je upravo skidao rukavice.

Bio je blijed kao krpa s tamnim kolobarima oko očiju. Mora da je bio uzbuđen, ali i nasmrt umoran. Reklo bi se da ni sam nije vjerovao da može tući Klugea. Pogledao me odsutno, kao da me ne prepoznaje, a onda je rekao drhtavim glasom:

— Jesi li vidio kakva je to mašina?

— Nije ih mašina pobijedila! Ti si ih, ti... — derao sam se kao pomaman.

— Odlično, sinko, odlično! — vikao je Gojko Kasumović trčeći prema njemu. Bilo je to prvi

put da mu nije rekao ono svoje već poznato: »Nije loše«.

— Nije loše — otpovrnuo je Rudica i kiselilo se nasmiješio.

Pored Gojka već je stajao i milicajac Mensur, sav razdragan. U jednom trenu iznenada je prišao Rudici, zagrlio ga i poljubio.

— E, neka ga, Švabama! — kazao je Mensur zadovoljno.

— Hajdemo, gazda — kazao je mirno Rudica — čekaju nas druga posla.

Odmakao sam se nekoliko koraka u stranu. Uznemiravala me prisutnost Gojka i Mensura.

— Hajdemo na ona stražnja vrata, prije no što počnu čestitanja. Moramo biti neupadljivi, zar ne? — ponovio je Rudica.

Gojko je pognuo glavu, kao da je tek sad svjestan onog što je uradio. Povrijedio je stroge propise i omogućio Rudici da vozi, premda je već jutros trebao biti priveden u stanicu. Ali što je mogao drugo učiniti kad taj jebeni spidvej i taj klub voli više od svega! Kad i Rudicu voli kao rođena sina!

— Hajdemo — rekao je potištenim glasom Gojko, uhvatio svog prvog reprezentativca pod ruku i poveo ga prema izlazu. Ali, odmah se vidjelo da ga ne vodi onako kako se vode uhapšenici, nego onako kako se vodi netko blizak i drag.

Neraspoložen i već sasvim umoran krenuo sam prema izlazu. Prolazeći pored starta vidio sam kapetana Plemenčića kako visoko uvis podiže pobjednički pehar, dok posvuda oko njega bljeskaju blicevi foto-reportera. Glupan, pomislio sam. Austrijance je pobijedio Rudica, a ne ovi vezisti koji se sada vesele i koji će lokati do kasno u noć. Iznenada su mi se zgradile sve te nasmijane, idiotske face; poželio sam da se što prije maknem s tog blesavog mjesta.

Kad sam se već približio izlazu, netko me povuče za rukav. Okrenem se i spazim Gocu. Nosila je kratku suknju i onu istu mucastu majicu u kojoj je one noći pokisla sa mnom. Bila je ozbiljna i blijeda; djelovala je uplašeno i zabrinuto.

— Gdje je Javor? — upitala me.

— Šta ja znam! Nema ga!

— Molim te, reci mi gdje je Javor. Čuješ li me? Molim te, reci mi!

Oči su joj bile pune suza.

— Šta plačeš? Budi vesela, pa tukli smo Austrijance!

Ni danas ne znam kako sam joj u tom trenu, kada je očigledno patila, mogao kazati nešto tako grubo i ironično.

— Ti me mrziš... a nemaš pravo. Bila sam iskrena i poštena prema tebi. Molim te, gdje je Javor? Tako se bojim za njega.

— Što se tiče njega, ne znam. A što se tiče toga da te mrzim, to je istina, mrzim te! — rekao sam, osjećajući nešto tvrdo i trpko u grlu, nešto što me gotovo gušilo.

Pogledala me onda tako da sam odmah požalio što sam kazao sve te gadne gluposti. Ali, šta sam mogao, popravka nije moglo biti. Bio je to život, a ne škola.

— Ti si samoljubiv, pakostan klinac — kazala je i nestala među gomilom ljudi koja je izlazila sa stadiona.

Bile su to posljednje riječi koje mi je uputila. Mnogo, mnogo kasnije shvatiti ću da su bile istinite. Ali, da bih tako nešto mogao shvatiti, morao sam prestati biti samoljubiv i pakostan klinac. I da sam bio trunak pametniji, kada već nismo mogli hodati, mogli smo barem ostati dobri prijatelji. Ali samoljubivi i pakosni klinci kadri su sve uništiti, čak i prijateljstvo!

čak i kao prijateljica, Javor nestao, Legija stranaca razotkrivena, drugovi pohapšeni... Vratio sam se kasno navečer kući, satrven, umoran kao pas i prazan, potpuno prazan, kao ispuhan balon. Ušao sam u kuhinju, sjeo za stol za kojim su već sjedili otac i majka i duboko uzdahnuo. Naslutili su moj umor, vidjeli moj prazan pogled i shvatili moj definitivni poraz. Sjedili su poput tihe porote i osjetio sam da se čas priznanja primakao. Nisam više mogao ni koraka dalje, morao sam nešto promijeniti u vlastitom životu. Kroz otvoren prozor u kuhinju se uvlačila tiha i topla ljetna noć.

— Šta je s tobom, sine? — rekla je majka brižnim glasom.

— Sigurno si se zaljubio. I sada ti se nešto dogodilo, nešto neugodno. Znam ja to. I nemoj misliti da i tvoj otac nije doživljavao takve stvari — kazao je moj stari.

— Zašto misliš da sam se zaljubio? — upitao sam tiho, baš kao da mi tiha ljetna noć nalaže isti takav ton.

— Pa, znam. Vidim po tebi, osjeća se to. Vidiš, možda ja kao otac nisam najbolji, ali moraš znati da u tebi teče moja krv i da... i da se otac i sin katkad mogu razumjeti i bez riječi... Znam što ti se događa, jer to osjećam, jer sam ti otac...

Nikada u životu nije mi kazao nešto tako toplo, jednostavno i iskreno. Pogodio me u najtanji živac. Nisam više mogao izdržati, zario sam lice u dlanove i sagnuo se nad stol. Čuo sam majku kako je zaplakala, i znao sam da plače i zbog mene i zbog izgubljenog Javora.

— Zaljubio si se? — ponovio je otac.

Potvrdio sam kimanjem glave. Potvrdio sam, premda je to bilo samo djelomično točno, jer je razlog mojoj potištenosti bio mnogo dublji i složeniji.

— I jasno, sada te ona ostavila?

Ponovo sam zakimao glavom.

Otac je izvadio cigaretu i zapalio. Onda ponudi i meni. Podigao sam glavu i pogledao ga začuđeno.

— Pavle! — prenerazila se majka.

— Ali, tata, znaš da ne pušim!

— Znam da službeno ne pušiš, ali sada možeš zapaliti. Uz cigaretu se lakše razgovara — rekao je i kvrcnuo benzinskim upaljačem. Povukao sam dim.

Majka nas je gledala nijemim i zapanjenim pogledom.

— Vidiš, i meni su se događale slične stvari — počeo je stari, pijuckajući mrvice duhana koje su mu ušle u usta. — Često sam se zaljubljavao, često sam dobivao i nogu. Ali sam je često i sam davao ženskama koje sam izgustirao. Trajalo je to sve dok nisam naletio na ovu tvoju majku, koja mi nikad nije dala nogu, ali koja nije ni dopuštala da je ja dam njoj...

— Pavle, kako možeš tako! — vrisnula je majka.

— Te priče nisu za maloga!

— Ana! — strogim će glasom otac. — Baš sam ti to htio kazati... Idi sad van, mi imamo neke muške razgovore. Idi prijeko kod Frntičke, pa razmjenjujte recepte dok mi muški razgovaramo.

Majka ga je bijesno pogledala, a onda demonstrativno izjurila iz kuhinje.

Ostali smo sami. Dimili smo oporu »Hercegovinu« i mjerkali se pogledima.

— Imamo mnogo stvari o kojima treba porazgovarati — rekao je glasom koji je ulijevao povjerenje.

— Maloprije je odavde otišao Gojko Kasumović koji mi je rekao mnoge važne stvari. Znaš, on mi je kazao i za tu malu Babičku zbog koje patiš...

— Otkuda to njemu? — poviknuo sam, bijesan i na Gojka i na njegova sina. — Što se to njega tiče?

— Doznao je od svog sina i tvog prijatelja...

— Svinja izdajnička!

— Ne pre nagluj! Nije mali Kasumović nikakav izdajica! On je samo pravi prijatelj, zabrinut za tebe. Kad je vidio da ti sam nećeš izaći na kraj sa svojim problemima, zaključio je da će biti najpametnije da ti u tome pomognu roditelji. Znao je da si ti opasan svojeglavac, koji roditeljima neće kazati ni riječi, pa je odlučio da on odigra tu nezahvalnu ulogu. Ispričao je sve svome ocu i zamolio ga da to prenese nama.

— I kako onda nije izdajica!

— Nije, i nije! Možda si sada prebalav da to shvatiš, ali jednog će ti dana i to ući u tu tvoju tvrdoglavu tikvu... I bit ćeš mu zahvalan.

— Ali, kog vruga mi vi možete pomoći u toj stvari s Gocom? — rekao sam bijesno, uvjeren kako sam sto posto u pravu.

— Točno! Ne možemo — rekao je stari mirno. — Ali to i nije važno. Pomoći ćeš si sam. Malo ćeš patiti, a onda ćeš sve zaboraviti, upoznat ćeš i neke druge djevojke...

— Dobro, u čemu je onda ta Đokina plemenitost, kada mi ionako ne možete pomoći?

— Možemo ti pomoći u vezi s fimozom — izvali stari iznenada.

Dakle, ta plemenita pizda ispričala je i to! Pocrvenio sam. Mislio sam da ću iskočiti iz kože, što od bijesa, što od stida.

— Stari, kako bi bilo da pričamo o današnjim utrkaama?

Stari se samo nasmijao i odmah nastavio:

— Da si mi to prije rekao, stvar bi već bila riješena. Fimoza je jedna posve uobičajena i bezazlena smetnja koja se otklanja brzo, jednostavno i trajno.

Svladao sam stid i pažljivo ga slušao. Bile su to prve utješne riječi o fimozu, koje sam čuo od onog dana kad mi je Đoko na gradskom bazenu ustanovio tu prokletu bolest.

— A nama je Boris Logaritam govorio nešto o kvocijentu smrtnosti...

Stari se ponovo nasmijao.

— Kakva smrtnost! Takvu bedastoću još nisam čuo. Fimoza je trajan problem samo onih koji se stide vlastitog pimpeka. No, dobro, možda sam i sam kriv što kod tebe nisam uspio razviti tu vrstu povjerenja... mislim, da sam dođeš i zatražiš savjet...

— I što ćemo sad? — upitao sam bojažljivo.

— Otići ćemo sutra na kirurgiju kod mog prijatelja, doktora Bukovčana, i odmah riješiti taj problem. Znaš doktora Miku Bukovčana?

— Znam. I što će mi uraditi?

— Dat će ti lokalnu anesteziju, prerezat će ti kožicu...

— Prerezat će mi...

— Ne boj se ništa! Pod lokalnom anestezijom to se ne osjeti. Onda ćeš još par dana ići na previjanje i gotovo.

— Neću morati ostati u bolnici?

— Ni govora!

— Majka ne zna za to?

— Ne. To ćemo riješiti sami. Mi muški jer problem je takve prirode. Znači, sutra idemo kod doktora Bukovčana?

— Da — odvratio sam i pognuo glavu. U tom trenu otac mi se činio nevjerojatno blizak, pa sam počeo optuživati sebe sama zbog svih tih godina nerazumijevanja i obostrane nesnošljivosti. Kakva li sam samo budala bio! Pa, eto, stari je jedini čovjek koji me uspio smiriti i koji je pronašao način da se riješim te duge ljetne more. Ali, što će biti s ostalim strahovanjima?

Otac kao da je čitao moje misli. To je valjda zbog toga što, kako je rekao, u meni teče njegova krv.

— A što se tiče Legije stranaca, ni o tome nemoj previše brinuti. Razgovarao sam danas s

Gojkom i on mi je rekao da milicija sve zna, ali da u pogledu tebe neće praviti problema...

Buljio sam u starog otvorenih usta. Taj stari lisac sve zna. Bio sam preumoran i preslab a da bih što zaniijekao. Slušao sam ga šutke, čvrsto riješen da vlastitu sudbinu predam njemu u ruke.

— Tretirat će te kao maloljetnika koji je u jednom trenu bio zaveden. Misle da je tako pametnije i odgojnije. Osim toga, znaju da si s njima bio tek nekoliko puta na sastanku i da nikakve akcije nisi izvodio. Znaš, druga su sad vremena. Ne vole više slati klince po popravilištima, radije stvar prepuštaju pedagozima, preodgoju, lijepoj riječi i tako... Znanost je prožela i njihov posao, i to je dobro... Gojko mi je tako rekao. Pozvat će te samo na razgovor...

— A što će biti s ostalima? — upitah. Znao sam da nije pravedno da ja izvučem guzicu, a drugi nadrljaju.

Otac se zamislio, a onda je upalio novu cigaretu. Više me nije nutkao.

— Vidjet će se. Svakom prema zakonu. No, nadajmo se da neće biti rigorozni. Pa znaju i oni da to nije bio pravi kriminal, nego luda mladost za koju...

— Što, za koju?

— Za koju smo vjerojatno svi mi skupa pomalo krivi — rekao je otac i zagledao se kroz prozor u ljetnu noć. — No, sve će biti dobro, ali ako se opet prihvatiš sličnih stvari, ja ću ti osobno naravnati leđa. Vrijeme je da se okaniš zajebancija i prihvatiš knjige. Jer, u novoj sredini biti će ti mnogo teže.

— Kakvoj novoj sredini? — začudio sam se. — Pa još ću jednu godinu provesti u staroj sredini. Tek kad završim osmi razred, čeka me nova sredina.

Stari je ustao i ushodao se po kuhinji. Znao sam da mi želi kazati nešto važno. Okolišao je; valjda nije znao kako da počne.

— Danas smo definitivno dogovorili sve o mom novom poslu. Bit ću poslovođa u jednoj firmi... nedaleko od Zagreba. Morat ćemo se odseliti. Znam da će te to pogoditi, jer ovdje imaš puno prijatelja, mjesta na koja izlaziš i šta ti ja znam... Mnogo sam razmišljao o tome, ali sam na kraju ipak prihvatio... Živjet ćemo u mjestu dvadesetak kilometara udaljenom od Zagreba. Kad završiš gimnaziju, vjerojatno ćeš na fakultet... a tamo, tamo će nam to se biti lakše, jednostavnije...

Užasnuo sam se. Stari me oslobodio svih crnih misli o fimozi i Legiji stranaca, da bi me na kraju nokautirao nečim ovako groznim.

— Ali, stari, kako ću napustiti sve ovo? I šta ću ja tamo, u tom smrdljivom mjestu kraj Zagreba? Pa tamo nikog ne poznajem.

— Upoznat ćeš već. I tamo ima tvojih vršnjaka i vršnjakinja. I tamo postoje školski praznici, bazen, zgodne djevojke. Vjerujem da ti je teško, ali moraš se naučiti da nas život katkad prisiljava i na takve teške korake, i da ne smijemo pokleknuti...

Kuda li me to tjera, mislio sam, jadan i potišten. Kamo god otišao, tamo neće biti ni Goce, ni Đoke, ni Lidije Herz, ni naše gradske kavane, ni Papka, ni Rudice, ni Blondina, ni spidvej staze, ni...

— Pa, kako si mogao, stari? Kako si mogao na to pristati? Pa i ti imaš ovdje nekakvo korijenje, nekakve uspomene i nekakve prijatelje?

Vidio sam da je starom teško, ali sam slutio da je njegova odluka čvrsta i neopoziva.

— Istina je to, sine. Ali, ovdje nemam posao. A da bih vas prehranio i podigao, moram imati posao. Zar ne? Osim toga, u ovom smo gradu svi skupa zabrljali. I ja, i ti, i Javor! Sve nas znaju po nečem, i po tome će nas dovijeka spominjati. Pavao Mraz, to je onaj čiji je sin bio u popravilištu! Javor Mraz, to je onaj besposličar i huligan iz Legije stranaca! Ovaj odlazak prilika je za sve nas da počnemo iz početka. Takvu priliku ne smijemo propustiti. Moramo je prihvatiti i iskoristiti! I nikada se više ne smijemo zajebati, život nas je valjda nečem naučio...

— I kada ćemo se odseliti?

— Za deset, najkasnije petnaest dana! Moram srediti papire, pronaći stan i tako...

Deset-petnaest dana! Zgrozio sam se. Pa to je praktično već sutra! Osjećao sam kako se u meni nešto ruši. Spasivši se fimoze i opasnosti kojoj me izvrgla Legija stranaca, ponovo sam se našao na rubu novog poraza. Znao sam da će sve ono što sada čini moj život nakon tih deset ili petnaest dana postati svršena prošlost, tužna uspomena. Kako li ću sve to izdržati? Zažmirio sam, progutao knedlu i rekao:

— Dobro, samo neka to bude što prije!

Zatim sam ustao i krenuo napolje. Želio sam prošetati mirnim i usnulim gradom od kojeg će me uskoro odvojiti.

— Čekaj! — rekao je otac.

Zastao sam.

— Čekaj — ponovio je. — Sada bismo konačno mogli popričati o današnjim utrkama

20.

Početak mjeseca rujna naša je kuća podsjećala na malo neuredno skladište. Kretali smo se po njoj preskačući velike pakete, kutije i kovčege i spotičući se o one manje. Petog rujna u kuću su banuli transportni radnici i iznijeli sve te upakirane stvari i utovarili ih u kamion. Otac je sjeo u kabinu sa šoferom i odveo stvari u mjesto u kojem ćemo od sada živjeti. Majka i ja otišli smo na autobusnu stanicu i ušli u velik plavo-žuti autobus koji je vozio u Zagreb. Majka je držala na koljenima svoju staru smeđu torbicu od umjetne kože, a ja sam pod rukom čvrsto stiskao snop gramofonskih ploča koje su nekoć pripadale mom bratu Javoru. Uspio sam sabrati dosta novaca, nešto sam uzajmio, nešto izdrančio od oca, a veći dio dobio prodavši klizaljke, trenirku i očev blinker. Onda sam nekako nagovorio druga Krasnodara Šanteka da mi proda Charlija Parkera i ostale džez ploče, koje je prošlog mjeseca kupio od mog nestalog brata. Nakon mnogo nagovaranja i moljakanja, nježno me potapšao po koljenu i pristao na kupoprodaju. Bio sam zadovoljan; ne znam zašto, ali bio sam se zarekao da bez tih ploča ne odlazim.

Autobus je lagano krenuo, i ja sam pogledao na majčin sat. Bilo je jedan i trideset, petog rujna, posljednjeg dana školskih praznika. Dan je bio topao, pravi ljetni, i sunce se bljeskalo po krovovima i prozorima kuća pored kojih smo prolazili. Stisnuo sam se uz prozor i gledao napolje, nastojeći dobro upamtiti sve. Prvo smo prošli pored kuće Gordane Babić i u jednom sam trenu spazio spuštene rolete na prozorima njena stana. Potom nam je s lijeve strane promaknula velika zgrada gimnazije sa zelenim krovom. Pred njom je bilo dosta mladaca jer su još uvijek trajali upisi. Svejedno, pomislio sam, tu gimnaziju nikad neću pohađati. Pored jurećeg autobusa bljesnuo je načas topli asfalt korza koji je u ovo doba dana pust. Onda smo skrenuli udesno, vozeći se pored kupališnog parka. Puteljkom koji je vodio kroz park koračalo je nekoliko ljudi koji su išli na bazen. Izenada sam spazio Đoku kako grize veliku jabuku i odlazi na bazen da tamo provede posljednji dan praznika. Zatim smo skrenuli na glavnu cestu za Zagreb i domalo se našli među dosadnim poljima, šumama i selima.

Kad smo došli u novo mjesto, za mene je počeo i posve nov život. Stari je dobio vrlo solidan posao i dobru plaću, tako da nam je život ubrzo postao mnogo lakši. Čak mi je počeo davati i posve pristojan džeparac, pa sam uskoro počeo obnavljati svoju zbirku glumaca. Imao sam i novaca za marke, tako da sam mogao pisati ljubimcima. Sada kada sam se otarasio fimoze, mislio sam da imam pravo obratiti se i gospođi Brigitte Bardot i zamoliti je za sliku. Klub njenih obožavalaca iz Pariza poslao mi je lijep fotos iz filma »Parizanka«. Ali, sve to, čini mi se, pripada nekoj drugoj, novoj priči. Naime, živeći u novoj sredini, moje su misli još dugo bile prikovane uz staru. Polako sam uspijevaio doznati što se dogodilo sa starim mjestima i starim drugovima nakon mog odlaska.

Slučaj Legije stranaca brzo se počeo smirivati. Vlasti su ipak znale da imaju posla s neozbiljnim klipanima, a ne s pravim kriminalcima, pa su blagim postupcima nastojale da se ova zgoda ne napuše u aferu. Međutim, nekakve primjerne mjere trebalo je ipak poduzeti. Ne znam kako su okvalificirani pothvati naše Legije, kao što ne znam pouzdano kakve su kazne izrečene. Sve što sam uspio doznati, dopisujući se sa Dokom, jest sljedeće:

Mario Sermek, pratilac raznoraznih cirkusa i luna-parkova, bio je uhapšen, ali je prije suđenja uspio iskočiti kroz zatvoreni prozor milicijske stanice i nestati u nepoznatom pravcu. Otada nitko o njemu ne zna ništa. Pričali su neki da je s jednim cirkusom u Italiji gdje timari konje. Drugi su ga navodno vidjeli u nekom talijanskom spektaklu, u kojem je na tren projurio kroz kadar zajedno s gomilom statista. Govorkalo se čak da je postao pomoćnik gutača vatre iz Niša, te da s njim putuje po Mađarskoj. Bilo kako bilo, Mario Sermek sigurno i dalje luta stranim krajolicima, brižno pazeći da ga putovi ne odvedu u rodno mjesto.

Završeni gimnazijalac Josip Gotal — Gotica navodno se pojavio pred sudom, ali nitko ne zna kakva mu je kazna odmjerena, ni je li uopće bio u zatvoru. Poznate su samo činjenice o izuzetnim naporima njegova ugledna oca da sina još jednom izvuče iz govana. Onda se Gotica na misteriozan način pojavio u jednom drugom gradu jedne druge republike. Kažu da je ondje nekoliko godina izačuvao prve godine različitih fakulteta. Kada mu se ne bi dopalo na ekonomiji, odlazio bi da propadne na pravu, a onda upisivao prvu godinu vanjske trgovine.

Papak je izašao pred sud i drsko priznao sve za što su ga teretili. Dobio je godinu dana, jer je njegova optužnica bila mnogo složenija. Uz legionarske svinjarije, teretili su ga i za teške fizičke povrede koje je nanio vozaču državne reprezentacije, Igoru Horvatu, dana 24. kolovoza u zgradi Gradske kavane. Kada su ga upitali zbog čega je to uradio, izjavio je da ga je rečeni Horvat u hodniku ispred nužnika vrijeđao i prijetio mu. Dokazali su mu da laže, a on je samo slegnuo ramenima, odbijajući otkriti prave razloge. Prave smo razloge svi znali. Diskvalificirao je reprezentativca kako bi omogućio najboljem prijatelju da nastupi u državnoj selekciji. Dakle, da nije bilo Papka, Rudica nikad ne bi tukao europskog prvaka Klugea i njegovog ađutanta Reizla.

Zatvor je trebao odgultiti u Valturi kraj Pule. Ondje se dobro ponašao, sudjelovao u različitim dobrovoljnim aktivnostima, pa je nakon šest mjeseci stekao pravo na godišnji odmor. Vratio se u naš grad i prvog dana dopusta otišao na seosku zabavu gdje je naletio na pijanog Blondina. Obračun je bio neminovan. Očevici kažu da takvu tučnjavu svijet nije vidio.

Ne znam je li Blondino bio hendikepiran alkoholom, ali Papak je uspio ostvariti svoj davni san. Prebio je Blondina i na drugi dio odsluženja kazne vratio se s titulom gradskog štemera broj jedan. Blondino ga je čekao da se vrati, čeznuo je za revanšem. Ali, nakon izdržane kazne, Papak je odmah otputovao u Strumicu, gdje ga je čekala beskonačno duga pješadijska obuka i osamnaestmesečno vojničovanje. Kada se konačno vratio, o revanšu nije moglo biti ni govora, jer je Blondino već bio napustio grad. Prihvatio je ponudu zagrebačkog drugoligaša i zauvijek otišao. Tada je i Papak otputovao da bi se skrasio negdje na Jadranu, gdje će dobiti konobarski posao.

Sudbina Rudice Križana ostala mi je prilično nejasna. On je bio nekoliko dana u pritvoru, a onda se razbolio pa je premješten u bolnicu. Od čega je bolovao, ne znam. Je li nakon bolesti bio u zatvoru — ne znam. Znam samo da se sljedeće sezone pojavio u utrkama za prvenstvo države. Vozio je novi »FIS« i svojim vožnjama dizao stadione širom zemlje na noge. A onda je, prije završnog dijela, odustao i zauvijek napustio moto-sport. Zaposlio se kao pomoćnik u staklarskoj radnji »Kristak«, gdje posluje kitom i dijamantnim rezačem.

O tome što je bilo s njegovom djevojkom Rajkom, ne znam ništa.

Uz pad legionara usko je vezan i pad Gojka Kasumovića, oca mog najboljeg prijatelja Đoke. Zbog njegovog neodgovornog i nesavjesnog postupka puknula je gadna bruka. Naime, samovoljno zaobišavši piše, Gojko Kasumović bio je krivac što je boje državne selekcije branio čovjek pod

istragom, čovjek koji je trebao biti uhapšen. A to je poprilično nezgodna stvar, bez obzira na to što je taj čovjek našem timu osigurao tri presudna boda. Znao sam da je to sve bespredmetno, jer Gojko, koji je volio spidvej, svoj klub, i svog prvog reprezentativca, nije mogao postupiti drugačije. Zbog onog što su mu drugi zamjerali, ja sam ga zavolio. Čak su mu pokušali podmetnuti i to da je znao da će Papak diskvalificirati jednog reprezentativca i tako uprazniti mjesto za Rudicu. To je ipak bilo previše, u takve se stvari Gojko ne bi upuštao. On je znao što je to »fair plav«. Međutim, kako je stari Gojko bio zaslužan i ugledan čovjek, slučaj je okončan njegovim penzioniranjem. Kažu da je u mirovinu otišao čudesno smiren i zadovoljan, baš kao da je obavio dobar posao. I njegov odlazak u mirovinu čudno se poklopio s Rudičinim napuštanjem spidveja. Mnogi su bili skloni da iz te podudarnosti izvlače različite zaključke. I eto, sad auto-moto klub »Vihor« vodi neki drugi čovjek koji se brine za neke druge vozače, redom antitalente od kojih ništa neće biti. Jasno, treniraju na novom »FIS-u«. Svijetli trenuci spidveja u našem gradu sada su već prošlost, jer nema više ni Rudice ni Gojka. O slavnim danima samo se još po birtijama ispredaju svakojake priče, koje obično završavaju tvrdnjom da je naš Rudica Križan i za Kluega bio pravi profesor.

Mnogim sam noćima razmišljao tražeći odgovor na jedno vrlo važno pitanje. Tko nas je zapravo izdao i prijavio vlastima? Tko je povukao taj mračan i nečastan potez? Nije li to bila Rajka, pred kojom se Rudica izlajao? Ili možda Blondino, koji je tajnu mogao doznati od Rajke, i na taj način je definitivno osloboditi Rudičine nazočnosti? Ili netko treći pred kim je Blondino izlanuo? Tko je sve mogao znati za Legiju? Goca? Đoko? Kavanski muzičari? Netko pred kim se koji od legionara, pijan — odao? Nije li, možda, milicija onako temeljito ispitala koga od članova i natjerala ga da propjeva? Goticu, ili Sermeka, na primjer? No, kako je vrijeme prolazilo, i to važno pitanje, poput svih takvih pitanja, polako je gubilo na važnosti, te sam konačno odlučio zakopati ga dugim i trajnim zaboravom, što briše sve i oprašta svima.

Dobri stari Đoko, unatoč svim kriznim periodima kroz koje je naše prijateljstvo prošlo, nastavio mi je pisati. Draga su mi njegova pisma; i kada ih otvorim, učini mi se kao da kroz otvorenu kuvertu prostruji dah mog rodnog grada. On sada hoda s Lidijom Herz i po koji mi put napiše i riječ-dvije o Goci Babić. Goca pohađa gimnaziju gdje slovi kao najbolji đak. O tome ima li kakvog dečka, ne piše mi ništa. Možda misli da bi me tako nešto još uvijek moglo zaboljeti. Đoko naprosto ne zna koliko sam se promijenio. Rado bih znao ima li Goca koga, pita li kada za Javora, o kome se ništa ne zna, i pita li kada, možda, čak i za mene...

Đokina pisma puna su i drugih vijesti, slika, novosti. Nada Koljenica dobila je sifilis i vijest o tome proletjela je gradom kao metak, desetkujući njezinu klijentelu. Stari avio-hangar srušen je kao ružna i posve nepotrebna zgradurina. Na njegovom mjestu izgradit će otkupnu stanicu za stoku. Gradski je bazen već dvije sezone zatvoren zbog nehigijenskih uvjeta. Traže se sredstva za njegovo renoviranje, kupnju filtera, izgradnju novog arteškog zdenca i betoniranje okolnih tratina. Tko zna kada će ponovo biti otvoren. Ljeta bez bazena mnogo su dosadnija.

Godinu dana nakon što smo se odselili, u našem starom gradu došlo je do nekakvih kadrovskih promjena u općini i komitetu. Nekako s njima obnovljena je i firma mog starog — »Napredak«. U njenu proizvodnu filozofiju ugrađene su i stvari za koje se otac onako zdušno borio. Onda su pozvali oca da se vrati i postane direktor »Napretka«. Začudo, ta vijest nije me previše oduševila; već sam se bio pomalo odvikao od starih mjesta i lica.

Otac je obukao novo odijelo i otputovao na dva dana da izvidi o čemu se radi.

— Ne prihvaćaj! — rekla mu je majka dok je pakirao stvari. — Prešli su te jednom, prijeći će te opet!

Otac joj je odgovorio doslovno ovako:

— Ana, jebem ti boga, šta se miješaš! To su moji stari drugovi! Nitko me nije prešao! Bila je

to samo trenutna zabuna!

Nakon dva dana otac se vratio mamuran i umoran. Obilazio je stara mjesta i bančio sa starim drugovima. Samo prve večeri on i Gojko istrusili su svaki po trideset gemišta. Bio je zadovoljan onim kako je zamišljena poslovna politika »Napretka«, ali mjesto direktora nije prihvatio.

I otac se već bio odvikao od starih mjesta i lica!

Iz dana u dan, sve sam više slušao one Javorove ploče i sve više uživao u njima. Posebno sam ludo zavolio Charlija B. Parkera. Čak sam uspio nabaviti i nešto novih ploča. Imao sam svoju sobu i obično uvečer uključivao gramofon i uživao u »Cool Bluesu«, »Autumn in New York-u« ili »Passportu No. 2«. Činilo mi se da mi Charlie ne govori mnogo samo o džezu, glazbi i životu, nego i o mom izgubljenom bratu. Sada kada ga više nije bilo uza me, razumijevao sam ga sve bolje.

Napustivši rodni grad i posvetivši se džezu, osjećao sam kako se za mnom polako ali sigurno za' tvara jedan životni period u kojem sam bio neodgovoran i, kako je Goca rekla, samoljubiv i pakostan klinac. Sada sam mnogo bolje shvaćao neke prošle stvari, ali je sve bilo uzalud jer tih stvari više nije bilo. Rat koji smo, igrajući se Legije stranaca, bili povelili protiv roditelja, mi smo zapravo dobili, jer ratovi protiv starije generacije uvijek se dobivaju. Međutim, kao i svi, nakon pobjede preuzeli smo ideologiju poraženih, koja je naš trijumf odmah obezvrijedila i učinila ga jalovim i apsurdnim. Tako ćemo ubrzo i mi sami ostati na vjetrometini, izloženi ratnom napadu onih mlađih koji će za nama doći.

I konačno, nakon dugog, predugog čekanja, nakon neugodne neizvjesnosti, koja je majci donijela mnogo sjedina a ocu tihi osjećaj krivnje, stiglo je pismo od Javora. Nosilo je žig Marseillea. Potom je stiglo drugo, sa žigom Ajaccio na Korzici. Konačno smo uspjeli doznati gdje je i što se s njim zbililo, konačno je stavljena i ta točka na i.

Moj nemirni i nesretni brat pobjegao je u Francusku, u Pariz. Nakon dugih skitnji, spavanja po metrou i tuđim automobilima, prijavio se konačno u Legiju stranaca i potpisao ugovor kojim je prodao dušu na pet godina. Treba mu to, pisao je, da zaradi nešto para i u Parizu otpočne karijeru džez muzičara. Postao je tako pripadnik slavne Legije, najamnik, pas rata. Dobio je novo ime, uniformu i utopio se u legionarskim regimentama, sastavljenim od razočaranika i bjegunaca iz šezdesetak zemalja. Nakon pet godina, pisao je, mogu zaraditi lijes, štake ili pare. Idem na ovo treće, i neka mi usud pomogne!

Kasno uvečer, slušajući Charlija Parkera, često ga zamišljam u legionarskoj uniformi, s mašinkom u jednoj i sa saksofonom u drugoj ruci, kako stoji na vrhu dine i prkosi mahnitom pješčanoj oluji koja mu nagriza lice. Lice kojeg se sve teže mogu prisjetiti. I premda mi je izgledao tako kolebljiv one noći u avio-hangaru, jedini od svih nas ostao je dosljedan i vjeran dječjačkoj ideji koja je započela igrom, a završila grubom stvarnošću anonimnog plaćeničkog ratišta, on, moj izgubljeni i neshvaćeni brat — Javor Mraz.

KRAJ

uživajte u svijetu knjiga